

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Økonomien i spesialisert kjøttproduksjon på storfe - resultater fra regnskapsanalyser

NIBIO RAPPORT | VOL. 3 | NR. 104 | 2017

Siv Karin Paulsen Rye, Leif Jarle Asheim, Øyvind Hansen
Divisjon for kart og statistikk/Driftsøkonomisk analyse
Divisjon for matproduksjon og samfunn/Bedriftsøkonomi

TITTEL/TITLE

Økonomien i spesialisert kjøttproduksjon på storfe - resultater fra regnskapsanalyser

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Siv Karin Paulsen Rye, Leif Jarle Asheim, Øyvind Hansen

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
04.09.2017	3/104/2017	Åpen	14869	17/02508
ISBN:		ISSN:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:
978-82-17-01917-6		2464-1162	72	3

OPPDRAAGSGIVER/EMPLOYER:

FMLA Sør-Trøndelag

Fylkeskommunen i Sør-Trøndelag

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Magnhild Melandsø

Odd Arne Bratland

STIKKORD/KEYWORDS:

Driftsøkonomi, storfekjøttproduksjon, ammeku, okseoppdrett, regresjonsanalyse, Trøndelag, Midt-Norge

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Driftsøkonomisk analyse

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Sammendrag, se side 5.

LAND/COUNTRY:

Norge

FYLKE/COUNTY:

Nord- og Sør-Trøndelag

KOMMUNE/MUNICIPALITY:

Trondheim

STED/LOKALITET:

Trondheim

GODKJENT /APPROVED

NAVN/NAME

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

NAVN/NAME

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Forord

Prosjektet «Økt storfekjøttproduksjon» er en del av et samarbeid mellom Nortura og NIBIO, hvor Nortura er prosjekteier og NIBIO har ansvar for et delprosjekt på økonomi. Prosjektet har mottatt økonomisk støtte fra Fylkesmannens landbruksavdeling i Sør-Trøndelag, Sør-Trøndelag Fylkeskommune, KIL (Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket) og midler fra FFL/JA (Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter/ Forskningsmidler over jordbruksavtalen).

Denne rapporten beskriver kun resultater fra NIBIOs delprosjekt på økonomi. Nortura forlenger prosjektet også ut 2017 og vil gi ut en egen rapport i løpet av 2018.

Delprosjektet innenfor økonomi er basert på regnskapsdata fra ca 100 gårdsbruk som driver med storfekjøttproduksjon. Av disse har 18 bruk i tillegg bidratt med svar på et relativt omfattende intervju. En stor takk til alle som har gitt oss opplysninger!

Referansegruppa for prosjektet har bestått av representanter fra Fylkesmannens landbruksavdeling i Sør-Trøndelag, Sør-Trøndelag Fylkeskommune, Nortura, NIBIO, Bondelaget og en gårdbruker.

Siv Karin Paulsen Rye har vært prosjektleder og har skrevet kapittel 1-5 og kapittel 8, Leif Jarle Asheim har skrevet kapittel 6 og Øyvind Hansen har skrevet kapittel 7. Inger S. Murvold Knutsen var med og initierte prosjektet, og gjennomførte flere gårdsbesøk og intervjuer, og Ivar Hovland har foretatt regresjonsberegninger. Finn Walland har vært fagfellestøtte, og Geir Harald Strand har lest gjennom rapporten og kommet med nyttige kommentarer. Anne Bente Ellevold har klargjort rapporten for trykking.

Ås, 04.09.17

Hildegunn Norheim

Innhold

Sammendrag	5
1 Innledning.....	8
1.1 Bakgrunn.....	8
1.2 Utvikling av strukturen i Trøndelag	8
1.2.1 Økonomien i ulike driftsformer i Trøndelag.....	10
1.3 Definisjoner	11
1.4 Problemstillinger	12
1.5 Oppbygging av rapporten.....	13
2 Materiale og metode.....	14
2.1 Datamateriale.....	14
2.2 Registreringer i driftsgranskingene	15
2.2.1 Fysiske størrelser.....	15
2.2.2 Resultatoversikt for jordbruket.....	15
2.2.3 Andre økonomiske nøkkeltall.....	16
3 Økonomiske resultater, landet.....	17
3.1 Variasjoner og spredning på hele utvalget.....	17
3.2 Variasjon og spredning delt etter driftsmåte	19
3.2.1 Variasjon på bruk med ammekyr	19
3.2.2 Variasjon på bruk med likt antall ammekyr	24
3.2.3 Variasjon på bruk med hovedsakelig okseoppdrett. Landet og Midt-Norge	30
4 Økonomiske resultater, Midt-Norge	39
4.1 Variasjon på bruk med ammekyr. Midt-Norge.....	39
5 Intervjuundersøkelse.....	44
6 Analyse av sammenheng mellom produksjons-mål og økonomi	50
6.1 Arbeidsinnsats i jordbruket	51
6.2 Husdyrinntekter, kostnader og avskrivninger	52
6.3 Mekaniserings- og bygningskostnader og kalkulert rente.....	53
6.4 Kjøttproduksjon, nettoinntekt, driftsoverskudd og familiens arbeidsfortjeneste	54
6.5 Konklusjon	55
7 Arktisk storfekjøttproduksjon	56
7.1 Arktisk storfekjøttproduksjon.....	56
7.2 Dekningsbidrag per kg kjøtt produsert.....	57
7.3 Dekningsbidrag kjøttproduksjon sammenlignet med andre bruk.....	62
8 Konklusjoner	66
8.1 Hva har andre undersøkelser kommet fram til?	67
9 Forklaring på faguttrykk	69
Litteratur	72
Vedlegg.....	723

Sammendrag

Prosjektet «Økt storfekjøttproduksjon» er et samarbeid mellom Nortura og NIBIO (tidligere NILF). Nortura er prosjekteier, og Norturas hovedmål for prosjektet er økt storfekjøttproduksjon i Sør-Trøndelag. NIBIO har ansvaret for et delprosjekt som har som hovedmål å kartlegge økonomien på gårdsbruk med storfekjøttproduksjon.

Denne rapporten beskriver kun resultater fra NIBIOs delprosjekt på økonomi. Nortura forlenger prosjektet også ut 2017 og kommer med en egen rapport i løpet av 2018

Bakgrunnen for at prosjektet kom i gang i 2014 var at det over mange år har vært en reduksjon i samlet antall på mordyr av storfe. Dette skyldes både strukturutvikling og effektivisering i melkeproduksjonen, men også en svak utvikling i økonomien i storfekjøttproduksjonen (NIBIO 2017).

På grunn av at storfekjøttproduksjon kan foregå på svært ulike måter, har vi valgt å dele inn brukene i undersøkelsen i to grupper etter kjøttproduksjon per ammeku. De brukene som produserer mer enn 400 kilo kjøtt per ammeku forutsettes i hovedsak å drive okseoppdrett. Begge gruppene er deretter delt i to etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk (klassifisert som «Høy» eller «Lav» og omtalt i rapporten som «høygruppa» og «lavgruppa»).

Analysen vår tok utgangspunkt i driftsgranskningsdata fra gårdsbruk klassifisert til driftsformen storfekjøttproduksjon (NIBIO 2017, s. 12). Årlig hentes data fra ca. 80 gårdsbruk med storfekjøttproduksjon fordelt over hele landet. I tillegg til datamaterialet fra driftsgranskingene ble det i Midt-Norge hentet inn regnskap fra ytterligere fem gårdsbruk for å styrke undersøkelsen. I dette prosjektet har vi også samarbeidet med et annet prosjekt, «Optibeef»¹. For å redusere virkningene av tilfeldige årsvariasjoner valgte vi å benytte et gjennomsnitt over to eller tre regnskapsår i analysen (2013–2015), avhengig av det tilgjengelige materialet.

De økonomiske analysene ble gjennomført ved hjelp av en tradisjonell resultatoversikt for jordbruket som ledet fram til det økonomiske resultatmålet familiens arbeidsfortjeneste per årsverk.

Det var totalt 99 gårdsbruk med i utvalget, og alderen på gårdbrukeren var i 2014 48,7 år. I gjennomsnitt hadde bruker drevet gården i 18,8 år. Gjennomsnittsbuket i denne undersøkelsen har 24 ammekyr, men antallet varierer mye. 80 prosent av brukene har mellom 7 og 44 ammekyr.

I gjennomsnitt har brukene i undersøkelsen kr 157 961 i familiens arbeidsfortjeneste per årsverk, og ca. 22 prosent av brukene kommer ut med negativ arbeidsfortjeneste.

Det er svært stor spredning i resultater for de ulike brukene. På bruk med tilnærmet samme omfang kan resultatet variere med flere hundre tusen kroner. Om lag 10 prosent av brukene med ammeku hadde negativt driftsoverskudd og for en noenlunde tilsvarende andel var driftsoverskuddet over 500 000 kr. I gruppa med ammekyr er de variable kostnadene kr 2 200 større per årsku i lavgruppa enn i høygruppa. Det er på de faste kostnadene (ekskl. avskrivninger) at forskjellen er størst. Der har lavgruppa kr 18 800 i kostnad per årsku, mens høygruppa har kr 13 100 per årsku. Det er spesielt på maskinleie og leasing at forskjellene er store. Om en tar med avskrivningene blir forskjellene enda større. Mekaniseringskostnaden varierer mellom bruk fra kr 2 200 til kr 28 230 per ammeku. Det er

¹ Optibeef er et 4-årig prosjekt (2014 – 2017) finansiert av Forskningsmidlene for jordbruk og matindustri (tidl. FFL/JA), samt samarbeidspartnere fra næringa: Nortura, KLF, TYR, Animalia og Geno. Forskningsarbeidet utføres av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap (IHA-prosjektleder) og Institutt for produksjonsdyrmedisin (PRODMED) ved NMBU, i samarbeid med NIBIO og Nord universitet (tidl. Høgskolen i Nord-Trøndelag). Nordiske samarbeidspartnere er Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) og MTT Ag. Res. samt Satafood Dev. Assoc. i Finland.

en tydelig trend at med høye mekaniseringskostnader blir det dårligere arbeidsfortjeneste, men det er ingen garanti for at en får et godt resultat selv om en har lave mekaniseringskostnader.

I en egen beregning har vi kuttet ut de 29 minste og største brukene, sånn at vi sitter igjen med 47 bruk. Disse har vi igjen delt i en høy- og en lavgruppe etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Vi får da to grupper med tilnærmet likt antall ammekyr, sånn at sammenligningene blir mellom bruk med relativt like ressurser. Lavgruppa ligger konsekvent høyere på alle kostnadsposter, men spesielt på maskinleie og leasing er det store forskjeller. Netto mekaniseringskostnad i lavgruppa er kr 10 800 per årsku, og i høygruppa er tilsvarende tall kr 7 400. En kan tolke dette sånn at gårdbrukerne i lavgruppa er betydelig mindre kostnadsbevisste i det daglige arbeidet. Dette gjelder både for variable og faste kostnader. Det kan se ut som det er visse stordriftsfordeler her, men om bruker ikke har god kostnadskontroll så kan det lett spise opp fordelene og mere til.

Det totale arbeidsforbruket i jordbruket er 466 timer lavere i høygruppa enn i lavgruppa. Dette tyder på at gårdsbrukene i høygruppa har en mer rasjonell og effektiv drift enn lavgruppa. Arbeidsforbruket per ku er 21 t (21%) lavere i høygruppa. Høygruppa har i gjennomsnitt nesten det dobbelte i nettoinntekt i forhold til lavgruppa. Ettersom brukene i høygruppa bruker mindre timer på jordbruket, kan de også bruke flere timer på annet inntektsbringende arbeid.

Bruk med okseoppdrett ble også delt inn i høy- og lavgrupper, og det ble samtidig sammenlignet med en egen gruppe for Midt-Norge. Familiens arbeidsfortjeneste per årsverk i lavgruppa er på kr 30 747, mens den er på kr 368 394 i høygruppa og kr 206 911 i snitt for alle. Brukene i Midt-Norge ligger noe over landsgjennomsnittet med kr 231 178 i familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Det er noe bedre lønnsomhet ved okseoppdrett enn ren ammekuproduksjon.

Det er særlig på inntektssiden at lavgruppa skiller seg fra høygruppa i okseoppdrett. For å ta hensyn til forskjellen i omfang har vi delt inntekter og kostnader på kg omsatt kjøtt. Når en deler sum inntekter på kg omsatt kjøtt så er det lavgruppa som har høyest inntekt per kg, med kr 92,33 mot kr 87,96 i høygruppa, og om en regner dekningsbidrag per kg omsatt kjøtt så blir det omtrent det samme i høy- og lavgruppa. Når det gjelder de faste kostnadene er det derimot forskjeller. Spesielt på leid arbeid og avskrivninger er det store forskjeller mellom gruppene. Avskrivningene utgjør kr 10,74 per kg i lavgruppa og kr 6,93 i høygruppa. Det er avskrivninger på driftsbygning som utgjør den største forskjellen. Det kan tyde på at det er foretatt større investeringer i de siste årene i lavgruppa, og at de fremdeles kan være i en oppbyggingsfase. Brukene i Midt-Norge ligger på landsgjennomsnittet når det gjelder faste kostnader per kg kjøtt. Bygningskostnad per kg omsatt kjøtt er kr 13,30 i lavgruppa og kr 7,40 i høygruppa.

Hovedprosjektet «Økt storfekjøttproduksjon» konsentrerer seg om Sør-Trøndelag fylke, på grunn av at Fylkesmannens landbruksavdeling og Fylkeskommunen i Sør-Trøndelag bidro med økonomisk støtte til prosjektet. Når det gjelder NIBIOs delprosjekt om økonomi blir ett fylke for snevert til at vi får tilstrekkelig antall bruk med for å kunne si noe om økonomien i produksjonen. Vi har derfor utvidet området til å gjelde Midt-Norge (Nord- og Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal).

Midt-Norge har en større besetning og dermed større omsetning enn landet, men både variable og faste kostnader er også høyere, så driftsoverskuddet blir bare kr 26 300 høyere i på de midt-norske brukene. En ser større forskjeller mellom høy- og lavgruppe, hvor driftsoverskuddet i lavgruppa er på kr 83 197, mens driftsoverskuddet i høygruppa er kr 376 299. Familiens arbeidsfortjeneste er negativ i lavgruppa. God kostnadskontroll er en vesentlig faktor her. I høygruppa utgjør sum kostnader 69 prosent av inntektene, mens i lavgruppa utgjør kostnadene 93 prosent av inntektene.

Netto mekaniseringskostnad per ammeku er på kr 8 850 for brukene i Midt-Norge, og det er på samme nivå som ellers i landet. Mekaniseringskostnaden på disse brukene varierer fra kr 3 400 til kr 15 000 per ammeku.

Totalt arbeidsforbruk er 100 timer høyere for gjennomsnittet i Midt-Norge enn for landet, og det er også større besetning i Midt-Norge. Høygruppa i Midt-Norge, som i gjennomsnitt har 31,1 ammekyr,

bruker 63,4 timer per ammeku. I lavgruppa, hvor gjennomsnittet er 29,3 ammekyr, er timeforbruket 74,3 timer per ammeku. I snitt for Midt-Norge brukes det 10 timer mindre per ammeku enn snitt for landet. Årsaken til dette kan være at brukene som ble rekruttert til dette prosjektet har bygd eller bygd om i løpet av de siste årene, og derfor har mer rasjonelle bygg enn gjennomsnittet for landet.

Det ble foretatt en intervjuundersøkelse i fylkene Møre og Romsdal, Sør- og Nord-Trøndelag. Totalt ble 18 bruk intervjuet, men av ulike grunner så fikk vi ikke inn regnskapet for ett av brukene.

Gårdbrukerne ble spurt om hvor tilfredse de er med ulike forhold på gården. Svarene ble avgitt på en skala fra 1 til 7, hvor 1 er «svært utilfreds», og 7 er «svært tilfreds». På spørsmål om hvor tilfredse de er med arbeidsoppgavene på gården var de fleste godt fornøyde, med en gjennomsnittscore på 6,1. Når det gjelder lønnsomheten i drifta er det mer misnøye, med en score på 3,3. Bruk med ammekyr og okser er jevnt fordelt på skalaen. Ingen var «svært tilfreds» med lønnsomheten, men sju bruk svarte fra 4-6 på skalaen, og var dermed over middels fornøyd. De andre 10 brukene svarte fra 1-3 på skalaen, og var dermed lite fornøyde med lønnsomheten. Når vi ser på de faktiske regnskapstallene så er det ikke de med det beste resultatet som er mest fornøyd.

Et av spørsmålene var om gårdbrukeren følte behov for mer kompetanse på noen områder.

Grovfôrdyrking var det temaet som flest følte behov for å ha mer kunnskap om (score 5,3). Brukene med okseoppdrett var mer interessert i å lære mer om økonomi og regnskap enn gruppa med ammekyr, med score på hhv. 4,6 og 2,9. Det er interessant at de som hadde størst ønske om å lære mer om økonomi (5-7 på skalaen) hadde i snitt et økonomisk resultat på kr 293 600, mens de som ikke følte behov for å lære mer om økonomi (1-4 på skalaen) hadde et resultat på kr 22 000.

Det ble foretatt regresjonsberegninger på materialet, og konklusjonen der er at det synes mulig å bedre økonomien i storfekjøttproduksjonen ved å øke besetningsstørrelsen. Beregningene indikerer imidlertid at kostnadsreduksjonen var sterkt avtakende ettersom størrelsen øker, og at det bare er på de aller minste bruka en kan forvente bedre økonomi ved å øke besetningsstørrelsen. Det er videre beregnet at inntekten per ku stiger med ca. kr 33 mens de variable kostnader øker med knapt kr 24 for en kg mer kjøtt per ku. Familiens arbeidsforbruk økte med 0,15 t/ku og familiens arbeidsfortjeneste var noe over 60 kr per ekstra arbeidstime. For mange er dette utilstrekkelig til å øke kjøttproduksjonen, men spesielt i områder med få alternativer kan det vurderes annerledes. Faste kostnader synes ikke å endres som følge av økt kjøttproduksjon per ku, men avskrivninger og renter økte. Situasjonen kan ha endra seg i tida etter 2013-15 spesielt om kjøttprisene endrer seg vil det påvirke lønnsomheten med å øke kjøttproduksjonen per ku.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Prosjektet «Økt storfekjøttproduksjon» er et samarbeid mellom Nortura og NIBIO (tidligere NILF). Nortura er prosjekteier, og Norturas hovedmål for prosjektet er økt storfekjøttproduksjon i Sør-Trøndelag. NIBIO har ansvaret for et delprosjekt som har som hovedmål å kartlegge økonomien på gårdsbruk med storfekjøttproduksjon.

Bakgrunnen for at prosjektet kom i gang i 2014 var at det over mange år har vært en reduksjon i samlet antall på mordyr av storfe. Dette skyldes både strukturutvikling og effektivisering i melkeproduksjonen, men også en svak utvikling i økonomien i storfekjøttproduksjonen (NIBIO 2017).

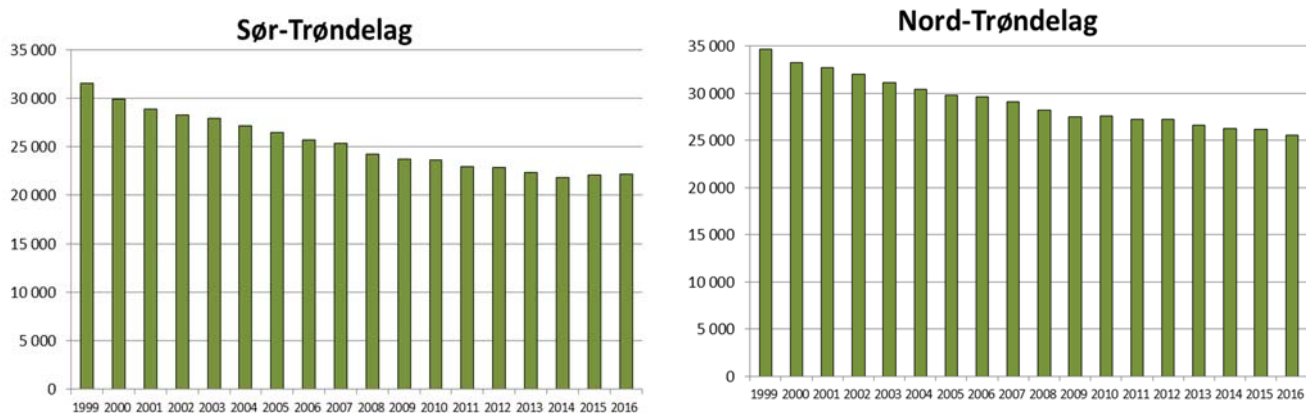
Det ble gjennomført et forprosjekt hvor Nortura holdt informasjonsmøter med rådgivingsaktører, faglag, TYR med flere, og interessen var stor for et slikt prosjekt. Målgruppene er både melkeprodusenter og spesialiserte storfekjøttprodusenter. Målet skal nås gjennom samarbeid med kommuner som har meldt seg som interesserte. Utvalget av kommuner er gjort i forprosjektet, på grunnlag av husdyrmiljø, grovfôr- og beiteressurser og interesse for utvikling av slik produksjon. Viktig er også et samarbeid med andre rådgivingsaktører innen landbruket, og med finansinstitusjonene. NIBIO kartla i forprosjektet et utvalg av aktuelle bruk med storfekjøttproduksjon fra driftsgranskingene, både i Midt-Norge og for landet. Fra Innovasjon Norge og Nortura fikk vi en oversikt over bruk i Midt-Norge som har investert i bygninger til storfekjøttproduksjon fra 2005 og framover. Det gjaldt både ombygde kufjøs og spesialiserte nybygg for storfekjøttproduksjon.

Videre er målet å øke kompetansen hos både produsenter, i rådgiverapparatet og hos andre som er involvert i prosessen rundt planlegging og oppstart av slik produksjon.

Viktige definisjoner som brukes er omtalt nedenfor i delkapittel 1.3, mens de ulike faguttrykkene som brukes er forklart i kapittel 9 til slutt i notatet.

1.2 Utvikling av strukturen i Trøndelag

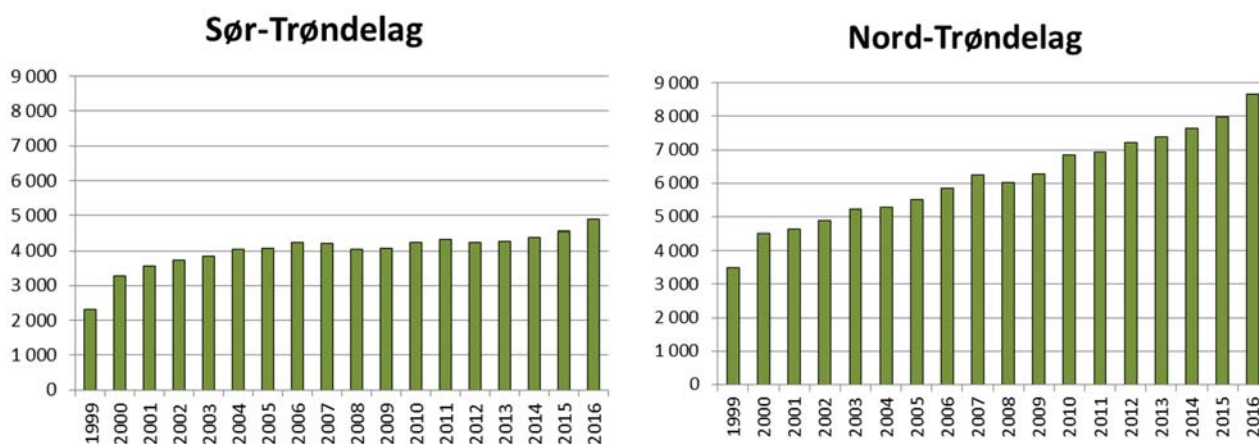
Figur 1.1 viser utviklingen i antall melkekyr i Trøndelag etter 1999. Som en kan se, går antallet kyr jevnt nedover. Totalt har det blitt ca 9 400 færre melkekyr i Sør-Trøndelag i denne perioden, og 9 100 færre i Nord-Trøndelag.

Figur 1.1 Utvikling av antall melkekyr i Sør- og Nord-Trøndelag fra 1999-2016

Kilde: Landbruksdirektoratet, søknad om produksjonstilskudd

Figur 1.2 viser utviklingen i antall ammekyr i samme periode. I Sør-Trøndelag har antallet økt med 2 600 dyr, og i Nord-Trøndelag har antallet økt med 5 200 dyr fra 1999-2016.

Figur 1.2 Utvikling av antall ammekyr i Sør- og Nord-Trøndelag fra 1999-2016

Kilde: Landbruksdirektoratet, søknad om produksjonstilskudd

Tabell 1.1 viser hvor stor andel av landets ammekyr og melkekyr som er i trøndelagsfylkene. Sør-Trøndelag hadde 6,3 prosent av totalt antall ammekyr i 1999, mot 5,7 prosent i 2016. I Nord-Trøndelag har andelen økt fra 9,5 til 10,1 prosent i samme periode. Når det gjelder melkekyr har Sør-Trøndelag hatt ca 10 prosent av totalt antall melkekyr i hele perioden, mens Nord-Trøndelag har økt med 0,4 prosentpoeng til 11,5 prosent i 2016.

Tabell 1.1 Prosent av antall ammekyr og melkekyr i Sør- og Nord-Trøndelag utvalgte år

		1999	2006	2016
Ammekyr	Sør-Trøndelag	6,3	7,1	5,7
	Nord-Trøndelag	9,5	9,9	10,1
Melkekyr	Sør-Trøndelag	10,1	9,9	10,0
	Nord-Trøndelag	11,1	11,4	11,5

Kilde: Landbruksdirektoratet, søknad om produksjonstilskudd

Nortura sier i markedsprognosene den 22. juni 2017 følgende: «På storfe viser den nye prognosen et underskudd i 2017 på ca. 10 500 tonn. Det er 900 tonn mindre underskudd enn i forrige prognose. Det skyldes lavere salg så langt i år enn tidligere prognosert. Så langt er engrossalget 4 prosent lavere enn samme periode i fjor. For året under ett forventes salget redusert med 3 prosent. Til og med mai er det importert ca. 1 500 tonn mindre storfekjøtt enn i samme periode i fjor. Det tilsvarer en reduksjon på ca. 14 prosent.

Tilførslene er prognosert å øke med ca. 2,5 prosent i 2017 sammenlignet med 2016. Økt mordyrtdall og mindre kalveslakting er viktige drivere for større tilførsler, i tillegg til økte slakteveker på oksene.

Mordyrtdallet er beregnet å øke med ca. 2 000 dyr i løpet av 2017. Antall ammekyr er beregnet å øke med ca. 6 000 dyr, mens melkekutallet fortsatt er på vei ned med ca. 4 000 dyr.»

Norturas direktør for Totalmarked kjøtt og egg, Jakob Simonhjell, sier samtidig at «dekningen av norsk storfe øker», og videre at «underdekningen er redusert med 5 000 tonn på ett år». Simonhjell

understreker også at er viktig at det legges opp til en kontrollert vekst, slik at det er mulig å stoppe i tide når en nærmer seg markedsbalanse.

Trøndelags andel av økningen

I følge Resultatkontrollen (2017) var det i 2016 i snitt 18 ammekyr per bruk i Trøndelag. I dekningsbidragskalkyler for Trøndelag² blir det regnet 324 kg produsert kjøtt per ku per år (tung rase). Om en fordeler Norturas beregnede underskudd (10 500 tonn) på 324 kg per ku, så blir det behov for totalt 32 400 kyr på landsbasis. Om en forutsetter at Trøndelag skal beholde sin andel av antall ammekyr (ca. 16 %), så vil det si at det må bli ca 5 200 flere ammekyr i Trøndelag. Hvis gjennomsnittsstørrelsen på brukene fremdeles blir 18 kyr så vil det si ca 290 nye bruk med ammeku.

Dette forutsetter da at hele underdekningen skal dekkes med ammeku, så regnestykket er mest for å illustrere et eksempel. I praksis vil også en andel av kjøttproduksjonen dekkes av bruk med helt eller delvis økseoppdrett.

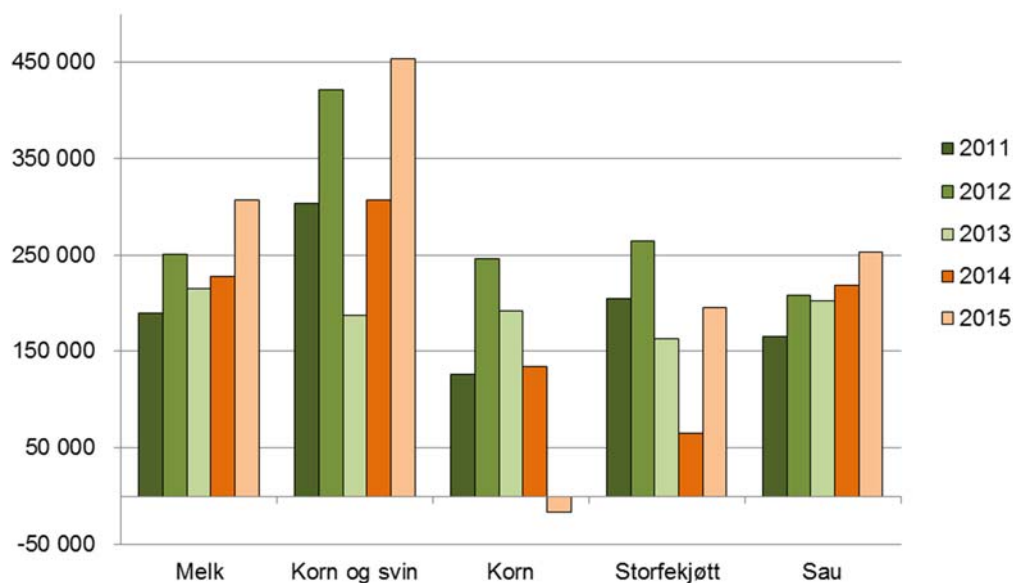
1.2.1 Økonomien i ulike driftsformer i Trøndelag

Trønderske gårdsbruk oppnådde 294 300 kr i familiens arbeidsfortjeneste per årsverk i 2015. Dette var en oppgang på 28,8 prosent fra året før. Resultatet på bruk med storfekjøttproduksjon i Trøndelag økte noe mer enn landsgjennomsnittet på 24,9 prosent.

Driftsformen korn-svin hadde det beste resultatet de fleste årene (figur 1.3). Størst økning det siste året hadde brukene med storfekjøttproduksjon, med nesten en tredobling av resultatet. Denne gruppen hadde et spesielt dårlig år i 2014. En må ta hensyn til at dette er en relativt liten gruppe (22 bruk), og resultater på enkeltbruk kan gi store utslag på hele gruppen.

Produksjonsinntektene på alle bruk i Trøndelag økte i snitt med 5,7 prosent fra 2014 til 2015, mens kostnadene økte med 4 prosent i samme periode. Gjennomgående bedre priser på melk og kjøtt samt større omsatte mengder ga høyere inntekter. De faste kostnadene økte mer enn de variable dette året. Av enkeltkostnader økte kraftfôr med 2,4 prosent, forbruksartikler med 13 prosent, maskinleie med 7,5 prosent og kostnadene til leid arbeid økte med 1,7 prosent.

² Lagt inn i driftsplanprogrammet NORKAP fra NIBIO

Figur 1.3 Familiens arbeidsfortjeneste per årsverk i jordbruket etter driftsform i perioden 2011 – 2015 i Trøndelag. Løpende kroner

Kilde: Driftsgranskingene i jord- og skogbruk

1.3 Definisjoner

Jordbruk

Jordbruk er produksjon av jord- og hagebruksråvarer som melk, kjøtt, ull, honning, egg, korn, oljefrø, erter, frukt, bær, poteter, grønnsaker, blomster og lignende jordbruksprodukter. Jordbruk omfatter også utleie av jordbruksareal til jordbruksaktivitet og utleie av maskiner i mindre målestokk, slik det er definert i driftsgranskingene. I den grad jordbruksressurser inngår som produksjonsfaktor i andre næringsgreiner, godtgjøres jordbruket for bruk av disse ressursene.

Skogbruk

Skogbruk er tradisjonell produksjon av skogbruksråvarer som skurtømmer og massevirke. Vedproduksjon, juletreproduksjon og produksjon av pyntegrønt defineres som tilleggsnæring. Hvis det drives vedproduksjon på bruket og virket hentes fra egen skog, godtgjøres skogbruket for råvarene, og råvarene utgjør da en kostnad i tilleggsnæringen.

Tilleggsnæring

Tilleggsnæring er næringsaktivitet på gårdsbruk/landbrukseiendom som drives i tillegg til eller ved siden av tradisjonelt jord- og skogbruk, hvor en eller flere av brukets landbruksressurser (areal, bygninger, maskiner og landbruksråvarer) inngår og er nødvendig som faktorinnsats i produksjonen. Utleie av jordbruksareal til jordbruksaktivitet og utleie av maskiner, defineres ikke som tilleggsnæring, men som jordbruk.

Annen næring

Annen næring er annen næringsvirksomhet enn jordbruk, skogbruk og tilleggsnæring, hvor det ikke benyttes og er behov for landbruksressurser som innsatsfaktor i produksjonen.

Resultatmål

I notatet benyttes ulike resultatmål. De resultatmålene som nyttes mest i notatet blir beskrevet her.

Familiens arbeidsfortjeneste per årsverk brukes i omtalen av de enkelte produksjonene. Familiens arbeidsfortjeneste (beregnes bare for jordbruket) er driftsoverskuddet fratrukket kalkulert rente av eiendelene i jordbruket. Dette resultatmålet viser hva familien har igjen som godtgjørelse for egen arbeidsinnsats og for innsatsen til eventuelt ubetalt leid arbeidskraft. Som uttrykk for jordbruks-eiendelenes verdi brukes gjennomsnittet av inngående og utgående balanse.

Driftsoverskudd per bruk beregnes for jordbruk, skogbruk, tilleggsnæringer og andre næringer. Driftsoverskuddet er produksjonsinntekter minus kostnader.

Nettoinntekt er samlet driftsoverskudd fra all næringsvirksomhet, med tillegg av lønnsinntekter, pensjoner, kalkulert vederlag for familiens arbeidsinnsats på nyanlegg samt renteinntekter. Rente- og kårutgifter er trukket fra.

1.4 Problemstillinger

Rapporten skal i hovedsak omfatte dokumentasjon og analyse av resultatene fra:

Kartlegging og analyse av økonomien i produksjon av storfekjøtt.

Intervjuundersøkelse som ser på ikke-økonomiske forhold og prioriteringer på gårdsbruk

Vi skal blant annet se på lønnsomhet ved ulike måter å drive på, og hvilke faktorer som påvirker resultatet. Utgangspunktet er å benytte data fra Driftsgranskingene, samt å rekruttere nye bruk spesielt til denne undersøkelsen. Vi samarbeider også med prosjektet Optibeef³, og det gjør at vi får flere gårdsbruk med i undersøkelsen, og dermed sikrere tall.

Målet er å finne fram til faktorer som bonden selv kan påvirke for å oppnå bedre lønnsomhet. Kunnskap om hvilke faktorer som påvirker lønnsomheten er nyttig for arbeid med å forbedre de økonomiske resultatene.

Det er også faktorer som bidrar til variasjoner i lønnsomhet mellom bruk, men som det er vanskelig å påvirke. For eksempel kan lokale forskjeller i dyrkingsforhold eller beitekvalitet skape lønnsomhetsvariasjoner det er vanskelig sette tall på. Det kan også stilles spørsmål ved om hvordan driftslederegenskaper kan påvirkes og forbedres. Dette er faktorer som er med på å nyansere statistikken i forhold til tolking av variasjoner i resultatet, og det kan være et potensial for lønnsomhetsforbedring i næringa.

Det vi konsentrerer oss om i denne undersøkelsen er årsaker til resultatforskjeller mellom bruk med storfekjøttproduksjon, og vi ser på faktorer som:

- a) Strukturelle forhold: driftsomfang, driftsopplegg;
- b) Brukets ressurser: arealer, beiteutnyttelse osv.;
- c) Inntektssida: sum inntekter, tilskudd;
- d) Kostnadssida: variable og faste kostnader, arbeidsforbruk;
- e) Personrelaterte forhold: alder, utdanning, mål med gårdsdrifta, trivsel osv.;
- f) Familiens andre inntektskilder: lønnsinntekt, tilleggsnæringer osv.;
- g) Finansiell stilling: gjeld, likviditet og soliditet.

³ Se beskrivelse i kap 2.1

Rapporten belyser også spørsmålet om hvorvidt det er stordriftsfordeler eller -ulemper i storfekjøttproduksjonen på linje med det en ser i melkeproduksjonen.

1.5 Oppbygging av rapporten

I det neste kapittelet (kapittel 2) presenteres datakilder og metoder som er benyttet i arbeidet. Kapittel 2.1 omtaler kort de to datakildene, driftsgranskingsdatabasen og en spørreundersøkelse blant spesielt utvalgte bruk med storfekjøttproduksjon. I kapittel 2.2 beskrives registreringer, resultatmål og resultatregning i driftsgranskningene, samt flere begrepsavklaringer.

I kapittel 3 presenteres og drøftes resultat av regnskapsanalysene. Kapittel 3.1 tar for seg variasjoner og spredning på hele materialet, mens kapittel 3.2 ser nærmere på variasjon og spredning på driftsformene (ammeku og okseoppdrett).

I kapittel 4 ser vi nærmere på variasjon og spredning på gårdsbruk med ammeku i Midt-Norge.

Resultater fra intervjuundersøkelsen blir presentert i kapittel 5.

Kapittel 6 analyserer sammenhengen mellom produksjonsmål og økonomi.

I kapittel 7 har vi sett på økonomiske forhold på gårdsbruk fra prosjektet Arktisk storfekjøttproduksjon

I kapittel 8 blir det sammenfattet erfaringer fra studien for å kunne komme med forslag på hva som kan gjøres på bruksnivå for faktisk å forbedre driftspraksis og bedre lønnsomheten. Det er også hentet inn erfaringer fra ulike andre prosjekter som kan være nyttige å se på i sammenheng med dette prosjektet.

2 Materiale og metode

2.1 Datamateriale

«Driftsgranskinger i jord- og skogbruk» er en årlig, landsomfattende regnskapsundersøkelse. I 2015 omfattet undersøkelsen 908 regnskap, hvorav 147 fra gårdsbruk i Trøndelagsfylkene. Gårdsbrukene er valgt ut for å gi et tverrsnitt av det yrkesmessig drevne jordbruket i Norge. Driftsgranskningene bygger på skatteregnskap som er omarbeidet til driftsregnskap, samt at det gis tilleggsopplysninger om en rekke produksjonstekniske størrelser. De viktigste endringene som gjøres når skatteregnskapet omarbeides til et driftsregnskap, slik som NIBIO gjør det, er kort omtalt i NIBIO (2017, s. 14.). Analysen vår tok utgangspunkt i driftsgranskningsdata fra gårdsbruk klassifisert til driftsformen storfekjøttproduksjon (NIBIO 2017, s. 12). Årlig hentes inn data fra ca. 80 gårdsbruk med storfekjøttproduksjon fordelt over hele landet.

I tillegg til datamaterialet fra driftsgranskningene ble det i Midt-Norge hentet inn regnskap fra ytterligere fem gårdsbruk for å styrke undersøkelsen. I dette prosjektet har vi også samarbeidet med et annet prosjekt, «Optibeef»⁴, som har 31 gårdsbruk med ammeku med i sitt utvalg. Alle disse brukene passer ikke inn i vår undersøkelse (hovedsakelig fordi de hadde for stort innslag av andre produksjoner, f.eks. korn, sau, pelsdyr eller annet), men vi har tatt med de som er aktuelle for å få et bredere utvalg og dermed sikrere tall. Regnskap for brukene i Optibeef er gjort opp for årene 2013 og 2014.

For å redusere virkningene av tilfeldige årsvariasjoner valgte vi å benytte et gjennomsnitt over to eller tre regnskapsår i analysen (2013–2015). Som nevnt er brukene fra Optibeef med i to år, og det er også noen av brukene fra Driftsgranskningene som er med i to år. Dette kan være fordi bruket ikke er med som deltaker lenger, det kan være nyrekruttert i 2014, eller det kan ha gått over til en annen produksjon i løpet av prosjektperioden.

For brukene som er med i alle tre årene ble regnskapstallene brukt slik de er, uten å korrigere for endringer i pengeverdi eller priser. For brukene som var med i 2013 og 2014, eller 2014 og 2015, ble tallene korrigert til 2014-tall med konsumprisindeksen.

For treårsperioden 2013–2015 satt vi igjen med registreringer fra 70 deltakerbruk med storfekjøttproduksjon som hadde deltatt i tre år, mens vi har registreringer på to år for 29 bruk.

I utgangspunktet ønsket vi også å se på forskjeller mellom de ulike rasene, men dette viste seg ikke gjennomførbart. På brukene i Midt-Norge har vi oversikt over rasene, men på bruk i resten av landet foreligger det ikke tilstrekkelig informasjon. Mange bruk har flere ulike raser og krysninger, og noen har ammekyr i en rase, mens det blir kjøpt inn okser fra andre raser. En del har kun én rase på gården, men det er såpass få i utvalget som har samme type rase og driftsform at det blir for få bruk til at vi kan presentere tall for dette.

⁴ Optibeef er et 4-årig prosjekt (2014 – 2017) finansiert av Forskningsmidlene for jordbruk og matindustri (tidl. FFL/JA), samt samarbeidspartnere fra næringa: Nortura, KLF, TYR, Animalia og Geno. Forskningsarbeidet utføres av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap (IHA-prosjektleder) og Institutt for produksjonsdyrmedisin (PRODMED) ved NMBU, i samarbeid med NIBIO og Nord universitet (tidl. Høgskolen i Nord-Trøndelag). Nordiske samarbeidspartnere er Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) og MTT Ag. Res. samt Satafood Dev. Assoc. i Finland.

2.2 Registreringer i driftsgranskingene

2.2.1 Fysiske størrelser

Driftsregnskapene inneholder også opplysninger om en rekke fysiske størrelser som er av stor interesse når en sammenligner gårdsbruk. Disse inkluderer dyretall, antall fødte, tapte og solgte dyr, slaktevekter, kjøtt- og livdyrproduksjon, fordelinga av arealet på ulike vekster, avlingstall fra jordet, antall arbeidstimer mv. Antall ammekyr eller antall kilo omsatt slakt blir brukt som mål på buskapsstørrelsen. Antall ammekyr er regnet ut som gjennomsnitt av antall dyr i inngående og utgående balanse.

Energiinnholdet i fôravlinger oppgis i antall føreheter mjølk (FEm). Både ubetalt og betalt leid arbeid, og det ulønna arbeidet til familien i de ulike yrkesgrenene blir registrert i timer etter medgått arbeidstid. Registreringene skjer enten ved ukentlige noteringer eller ved ei mer summarisk årlig rapportering. Arbeidsforbruket blir ikke fordelt på arbeidsoppgaver eller perioder av året.

2.2.2 Resultatoversikt for jordbruket

Analysen av økonomien i storfekjøttproduksjonen ble gjennomført ved hjelp av en tradisjonell driftsøkonomisk modell for å beregne økonomiske resultatmål for gårdsdrifta. I resultatoversikten for jordbruket ble produksjonsinntekter og kostnader gruppert etter inntekts- og kostnadsart. Se vedlegg 1 for nærmere spesifisering av inntekter og kostnader.

Produksjonsinntekter

- Variable kostnader

= Dekningsbidrag

- Registrerte faste kostnader

- Avskrivinger

= Driftsoverskudd

- Kalkulert rente av eiendeler i jordbruket

= Familiens arbeidsfortjeneste

Familiens arbeidsfortj. per årsverk

Produksjonsinntektene består av inntekter fra slakt og livdyr, samt tilskudd og enkelte andre inntekter (yrkesbil brukt privat, traktor o.l. brukt i skogen og kjøreinntekter (maskindel)⁵).

På kostnadssida skiller vi mellom variable og faste kostnader. **Variable kostnader** varierer med produksjonsomfanget og går mot null når produksjonsomfanget går mot null, f.eks. kostnader til kraftfor og gjødsel. **Faste kostnader** kan defineres som kostnader som innen visse grenser for produksjonsomfang ikke varierer med produksjonsomfanget. Flere av de faste kostnadene er knyttet til en oppbygd produksjonskapasitet med tilhørende avskrivinger og rentekrav. Har man begått en feil her og pådratt seg for høge faste kostnader, så må en dras med byrdene av dette i flere år framover. På

⁵ Den delen av leieinntekter fra kjøring for andre som faller på maskina etter at en eventuell «persondel» er overført til annen næring

kort sikt er det ofte ikke mye en kan gjøre for å rette på denne feilen, men en kan unngå slike feil ved mer langsiktige beslutninger i framtida om for eksempel investeringer i jord, bygninger, maskiner eller tilsetting av fast arbeidskraft. I praksis er det ikke et like klart skille mellom variable og faste kostnader, og inndelinga er også et resultat av innarbeida praksis i driftsgranskingene.

Produksjonsinntekter fratrukket variable kostnader gir **dekningsbidraget**. Dekningsbidraget er ikke et sjølstendig økonomisk resultatmål siden de faste kostnadene ikke er dekket. Derfor må også dekningsbidraget alltid sees i forhold til «hva som står bak» i form av faste ressurser (bygninger, areal, maskiner, arbeid osv.). Eksempelvis gir storfekjøttproduksjon med mye grovfôr (og lite kraftfôr) et høyere dekningsbidrag per enhet enn når det brukes mer kraftfôr (og mindre grovfôr), men ressursinnsatsen bak er større i form av egne arealer og arbeid med grovfôrdyrking.

Driftsgranskingene benytter lineære **avskrivinger** over antatt levetid. **Rentekravet** beregnes på grunnlag av gjennomsnittet av åpnings- og sluttbalanseverdiene av eiendeler i jordbruket. Verdien av varelager blir satt til innkjøpsverdi eller antatt salgsverdi, men verdi av grovfôret settes etter fôrverdien i forhold verdien av bygg. Buskap er verdsatt etter slakteverdi. Andre anleggsmidler blir aktivert etter kostpris med eventuelt fradrag for tilskudd eller gevinst ved salg av tilsvarende driftsmiddel. Rentekravet til bokført kapital i driftsgranskingene var 3 prosent i 2013 og 2014 og 2 prosent i 2015. Satsen for rentekrav blir fastsatt på grunnlag av tre måneders effektiv pengemarkedsrente (NIBOR).

Ved analyser av resultatregnskapet for jordbruket er det vanlig å regne ut forskjellige mål for økonomisk resultat. Vi vil først og fremst se på familiens arbeidsfortjeneste, men vil også se på driftsoverskuddet. Produksjonsinntekter fratrukket alle kostnader (unntatt ulønna arbeidsinnsats og rentekrav) gir **driftsoverskuddet**. Driftsoverskuddet er derfor godtgjøring for innsatsen av ulønna arbeid og for all innsatt kapital i jordbruket. Tidligere ble driftsoverskuddet med god grunn kalt «inntekt fra gjeldfri eiendom». Trekkes rentekravet fra driftsoverskuddet fås **familiens arbeidsfortjeneste**. Dette er et sentralt resultatmål som viser hva som er igjen til avkastning av ulønna arbeid, for det meste utført av familien sjøl, i jordbruket.

2.2.3 Andre økonomiske nøkkeltall

Andre måter å sammenstille inntekter og kostnader på enn de som er brukt i resultatoversikten for jordbruket, kan også bidra med nyttig informasjon. Her forklares hva som inngår i andre økonomiske nøkkeltall vi har benyttet.

Netto mekaniseringskostnad omfatter kostnader ved egen og leid maskininnsats (traktorer, skurtreskere, yrkesbil, andre maskiner og redskaper), medregnet rente på bokført kapital, men fratrukket inntekter fra utleie av maskiner: Avskrivinger og vedlikehold + drivstoff + leieutgifter til maskiner og redskap + rentekrav – leieinntekter av maskiner og redskaper. Leieinntekter omfatter yrkesbil brukt privat, traktor o.l. brukt i skogen og kjøreinntekter (maskindel). Arbeidsforbruk ved egne maskinoperasjoner, kostnader ved bygninger til maskiner og maskinforsikring er ikke inkludert.

Bygningskostnader omfatter kostnader til vedlikehold og avskrivinger på driftsbygninger, leie av driftsbygninger og rente på bokført bygningskapital. Driftsbygninger inkluderer alt som har med jordbruksdrifta å gjøre, også redskapshus, lagerrom osv., men ikke våningshus. Bygningsforsikring og elektrisk kraft er ikke inkludert, heller ikke hvordan bygningsløsninger påvirker arbeidsforbruket.

Nettoinntekt er samlet driftsoverskudd fra all næringsvirksomhet, med tillegg av lønnsinntekter, pensjoner, kalkulert vederlag for familiens arbeidsinnsats på nyanlegg samt renteinntekter. Rente- og kårutgifter er trukket fra. En kan dermed se hvor stor andel av familiens samlede inntekter som kommer fra jordbruket, og at bruk med lavt overskudd i jordbruket evt. henter inn mer inntekter fra lønnsinntekter eller annen næring.

3 Økonomiske resultater, landet

3.1 Variasjoner og spredning på hele utvalget

Tabell 3.1 viser en oversikt over utvalgets demografiske og geografiske variable. Det var totalt 99 gårdsbruk med i utvalget. Alderen på gårdbrukeren varierte fra 25 til først i 70-åra, og i gjennomsnitt var brukers alder i 2014 48,7 år. Driftstiden varierte fra nylig overtakelse til å ha drevet i nærmere 50 år. I gjennomsnitt hadde bruker drevet gården i 18,8 år. Ca 81 prosent av brukere hadde partner (gift eller samboer), og ca 10 prosent var kvinner. 37 prosent av brukene befinner seg på Østlandet, og 28 prosent i Trøndelag. Av brukene som er med i denne undersøkelsen ligger 73 prosent i «andre bygder», og 26 prosent i «flatbygdene». I Driftsgranskingene ligger 71 prosent av bruk med storfekjøttproduksjon i «andre bygder», så det vil si at fordelingen i denne undersøkelsen er nokså lik Driftsgranskingene på dette området.

Tabell 3.1 Beskrivelse av utvalget, (n=99). Demografi og lokalisering. Brukers alder og driftstid i 2014.

Personlige forhold	Brukers alder	48,7	
	Driftstid (år etter overtakelse)	18,8	
	Sivilstatus	partner	80
		enslig	19
	Kjønn	kvinne	10
mann		89	
Regional fordeling	Østlandet	37	
	Agder/Rogaland	12	
	Vestlandet	12	
	Trøndelag	28	
	Nord-Norge	10	
	Flatbygder	26	
	Andre bygder	73	

Tabell 3.2 gir en oversikt over omfanget på brukene i undersøkelsen når det gjelder areal, dyr og arbeidsforbruk. Gjennomsnittlig jordbruksareal var 384 dekar, med en andel på 48 prosent leiejord.

Storfekjøttproduksjon kan foregå på flere ulike måter, og det er vanskelig å sammenligne de ulike driftsformene direkte. Senere i rapporten vil vi dele inn brukene etter driftsform. Som vist i Tabell 3.2 har gjennomsnittsbruket i denne undersøkelsen 24 ammekyr, men antallet varierer mye. 80 prosent av brukene har mellom 7 og 44 ammekyr. Antall okser over 1 år er i gjennomsnitt 9 stk, og 80 prosent har mellom 0 og 26 stk. Enkelte bruk selger ikke slakt, men baserer hele driften på salg av livdyr.

Tabell 3.2 Omfang på gårdsdrift på bruk med storfekjøttproduksjon (n=99). Gjennomsnitt for årene 2013-2015.

Variabelbeskrivelse		Gjennomsnitt	10 % persentil	90 % persentil
Fôrdyrking	Jordbruksareal (dekar)	384	166	620
	Andel leiejord	48	5	86
	Grovfôravling	311	188	481
Storfe	Antall ammekyr	24	7	44
	Antall okser over 1 år	9	0	26
	Omsatt kg kjøtt	9 282	1 774	20 546
	Livdyromsetning, kroner	93 740	0	274 976
Arbeidsinnsats i jordbruket (timer)		2 071	923	3 203
	Herav familien	1 540	653	2 590

Tabell 3.3 viser en oversikt over det økonomiske resultatet på bruk med storfekjøttproduksjon. Se vedlegg 2 for detaljert oversikt over de enkelte inntekts- og kostnadspostene. Totale produksjonsinntekter er i gjennomsnitt kr 1 206 065, og slakteinntekter utgjør den største posten. 80 prosent av brukene har produksjonsinntekter i intervallet 411 600 til 2 243 300. Dekningsbidrag inkl. tilskudd er i gjennomsnitt på ca. kr 807 000, og variable kostnader utgjør 33 prosent av totale inntekter.

De faste kostnadene (ekskl. avskrivninger) utgjør i gjennomsnitt 36 prosent av totale inntekter, og dette varierer fra 15 til 73 prosent av inntektene. Det er også store variasjoner på avskrivningene, avhengig av om det er foretatt store investeringer eller ikke.

Knappt 10 prosent av brukene kommer ut med negativt driftsoverskudd i jordbruket. Når en tar hensyn til en kalkulert rente av eiendeler i jordbruket, kommer ca. 22 prosent av brukene ut med negativ arbeidsfortjeneste til familien, mens gjennomsnittlig arbeidsfortjeneste er på kr 157 961. Kalkulert rente på bruk med negativt resultat er i gjennomsnitt ca. kr 15 000 større enn på bruk med positivt resultat. Dette vil si at det er foretatt større investeringer på bruk som nå har negativt resultat, og en forklaring kan være at disse fremdeles er i en oppbyggingsfase. Det kan også være at noen har bygd og mekanisert mer enn drifta kan forsvare, og at høye faste kostnader og rentekrav er en årsak til negativt resultat.

Tabell 3.3 Resultatoversikt på bruk med storfekjøttproduksjon (n=99). Gjennomsnitt for årene 2013-2015. Tallene er i kroner i gjennomsnitt per bruk.

Variabelbeskrivelse	Gjennomsnitt	10 % persentil	90 % persentil
Produksjonsinntekter	1 206 065	411 560	2 243 308
-Variable kostnader i alt	399 089	67 021	842 652
Dekningsbidrag inkl. tilskudd	806 976	307 175	1 401 615
-Faste kostnader, ekskl. avskr.	436 483	151 312	847 039
-Avskrivninger	136 571	47 506	237 930
Driftsoverskudd i jordbruket	233 923	6 294	491 077
- Kalkulert rente av eiendeler i jordbr.	75 961	26 169	161 065
= Familiens arbeidsfortj. i jordbruket	157 961	-49 812	408 022
Familiens arb.fortj. i jordbr. per årsverk	185 107	-89 990	531 627
Lønnsevne per time	115,11	4,05	259,80

3.2 Variasjon og spredning delt etter driftsmåte

På grunn av at storfekjøttproduksjon kan foregå på svært ulike måter har vi valgt å dele inn brukene i undersøkelsen i to grupper. De fleste brukene i utvalget har ammekyr med eget påsett, mens et mindre antall har en stor andel av innkjøpte okser. Noen få av brukene med okseoppdrett driver utelukkende med innkjøp av okser, mens de fleste av disse har noen ammekyr i tillegg, gjerne for å få utnyttet beiter og/eller eldre driftsbygninger. For å fordele brukene i ulike grupper valgte vi å forutsette at de brukene som produserer mer enn 400 kilo kjøtt per ammeku har i hovedsak okseoppdrett.

Deretter har vi delt begge gruppene i en høy- og lavgruppe etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk.

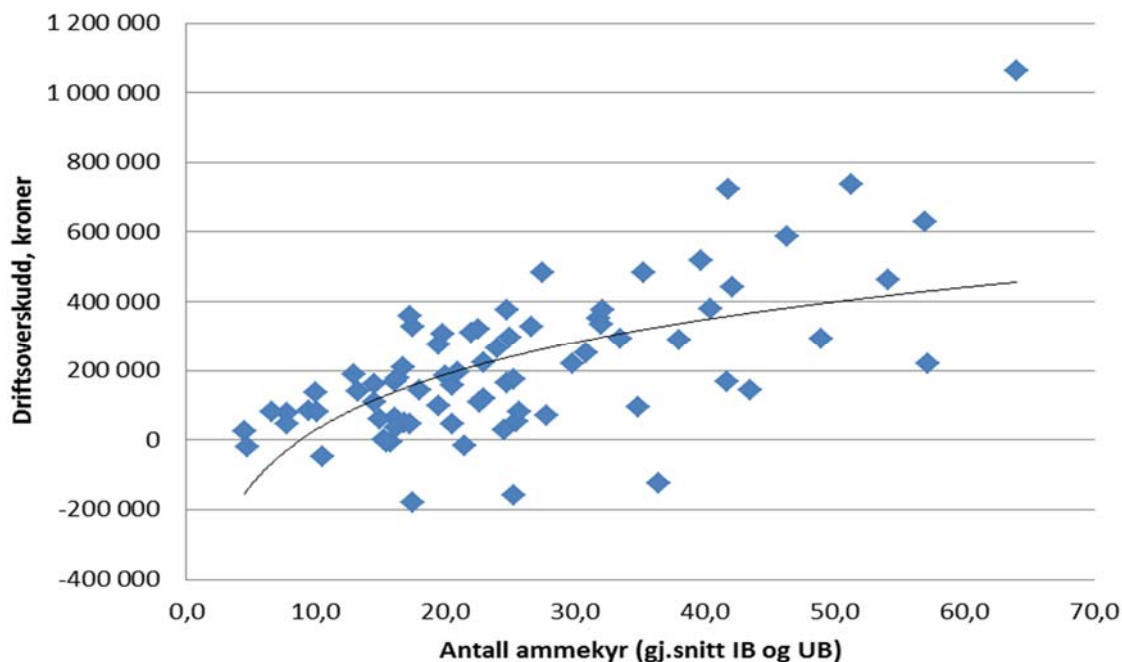
3.2.1 Variasjon på bruk med ammekyr

Tabell 3.4 viser omfang og produksjon, samt gjennomsnittet for høy- og lavgruppa på bruk med ammeku. Brukene i høygruppa har større omfang enn lavgruppa, med 29,0 ammekyr, mot 21,5 ammekyr i lavgruppa. Høygruppa har også 61 dekar mer enn lavgruppa.

Tabell 3.4 Omfang og produksjon på bruk med ammeku, gjennomsnitt for årene 2013-2015. Tallene er i gjennomsnitt per bruk.

	Alle	Lavgruppe	Høygruppe
Antall bruk	76	38	38
Ammekyr (gj.snitt antall av IB og UB)	25,3	21,5	29,0
Kviger over ett år	9	8	10
Okser over ett år	4	4	4
Sum kg omsatt storfekjøtt	5 645	5 034	6 256
Kg kjøtt per ammeku	223	234	215
Sum jordbruksareal, daa	372	341	402

Det er svært stor spredning i resultater for de ulike brukene. Figur 3.1 viser spredningen i driftsoverskudd på brukene med ammeku. På bruk med tilnærmet samme omfang kan resultatet variere med flere hundre tusen kroner. Om lag 10 prosent av brukene hadde negativt driftsoverskudd og for en noenlunde tilsvarende andel var driftsoverskuddet over 500 000 kr.

Figur 3.1 Spredning i driftsoverskudd på bruk med ammeku, gjennomsnitt for årene 2013-2015. 76 bruk.

Tabell 3.5 viser gjennomsnittsresultat for bruk med ammeku, samt gjennomsnittet for høy- og lavgruppa. Ettersom høygruppa har større omfang på produksjonen har de også høyere produksjonsinntekter. Om en deler inntektene per årsku er det relativt liten forskjell mellom gruppene. De variable kostnadene er kr 2 200 større per årsku i lavgruppa enn i høygruppa. Det er på de faste kostnadene (ekskl. avskrivninger) at forskjellen er størst. Der har lavgruppa kr 18 800 i kostnad per årsku, mens høygruppa har kr 13 100 per årsku. Det er spesielt på maskinleie og leasing at forskjellene er store. Om en tar med avskrivningene blir forskjellene enda større.

Tabell 3.5 Resultatoversikt for bruk med ammeku, gjennomsnitt for årene 2013-2015. Tallene er i gjennomsnitt per bruk

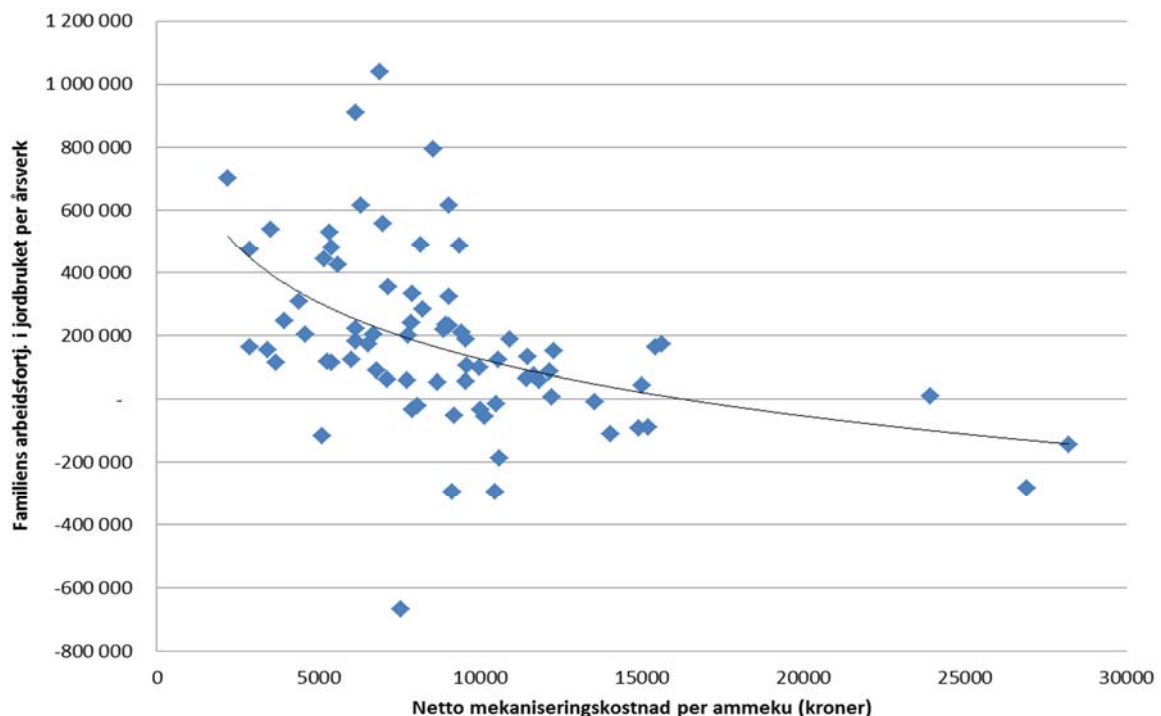
	Alle	Lavgruppe	Høygruppe
Antall bruk	n=76	n=38	n=38
Produksjonsinntekter	992 499	854 565	1 130 433
Slakt, storfe	335 524	291 591	379 457
Livdyr, storfe	107 256	72 590	141 921
Planteprodukter	46 789	41 580	51 999
Arealtilskudd	119 919	108 431	131 407
Husdyrtilskudd	131 360	115 564	147 157
Beitetilskudd	44 758	37 879	51 637
Drifts- og distriktstilskudd	102 491	92 348	112 634
Andre tilskudd	76 102	68 816	83 388
Andre inntekter	28 299	25 765	30 833
Variable kostnader i alt	266 135	253 614	278 656
Såvarer, gjødsel og kalk	62 701	63 598	61 805
Kraftfôr	80 879	74 318	87 440
Veterinær og medisin	16 567	13 078	20 056
Kjøp av dyr	35 434	34 524	36 345
Forbruksartikler	27 392	24 059	30 724
Andre var. kostn.	43 161	44 037	42 286
Dekningsbidrag	726 364	600 951	851 777
Faste kostnader, ekskl. avskr.	392 486	404 857	380 115
Leid arbeid	67 474	63 534	71 414
Drivstoff	33 490	32 594	34 385
Vedlikehold maskiner og redskap	28 676	31 825	25 527
Vedlikehold bygninger	25 405	25 663	25 147
Jordleie	24 072	23 888	24 256
Maskinleie	51 960	55 796	48 124
Leasing	32 860	43 143	22 577
Elektrisk kraft	16 931	16 369	17 492
Andre faste kostn.	111 618	112 044	111 192
Avskrivninger	124 061	123 625	124 498
Avskr. traktor	24 935	24 046	25 823
Tresker	441	333	549
Maskiner og redskap	33 749	27 767	39 730
Dr.bygn. bygningsdel	46 562	53 725	39 399
Dr.bygn. teknisk del	15 411	15 368	15 455
Andre avskr.	2 964	2 386	3 542
Driftsoverskudd i jordbruket	209 817	72 468	347 165
- Kalkulert rente av eiendeler i jordbr.	68 814	70 271	67 357
= Familiens arbeidsfortj. i jordbruket	141 003	2 197	279 808
Familiens arb.fortj. i jordbr. per årsverk	182 616	-18 015	383 247
Lønnsevne per time	111,12	29,81	192,44

Andre økonomiske størrelser og nøkkeltall

Netto mekaniseringskostnad⁶ per ammeku er en økonomisk størrelse som varierer mye mellom bruk.

Figur 3.2 viser netto mekaniseringskostnad per ammeku, fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Mekaniseringskostnaden varierer mellom bruk fra kr 2 200 til kr 28 230 per ammeku. I gjennomsnitt har lavgruppa en mekaniseringskostnad på kr 11 161 per ammeku, og høygruppa har tilsvarende kr 7 389.

Det er en tydelig trend at med høye mekaniseringskostnader blir det dårligere arbeidsfortjeneste. Figuren viser samtidig at det er ingen garanti for at en får et godt resultat selv om en har lave mekaniseringskostnader. Flaten (2011) kom fram til samme resultat når det gjelder tilsvarende undersøkelse på sau.

Figur 3.2 Netto mekaniseringskostnad per ammeku, fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Gjennomsnitt for årene 2013-2015. (n=76)

Nettoinntekt⁷ kan også være en interessant størrelse å se på i forbindelse med økonomien i jordbruket. Tabell 3.6 viser hvilke poster som inngår i husholdningens samlede inntekter (nettoinntekten), på bruk med ammeku. Det er i hovedsak driftoverskuddet fra jordbruket som utgjør forskjellen mellom

⁶ Netto mekaniseringskostnad er nærmere forklart i kapittel 2.2.3

⁷ Nettoinntekt er nærmere forklart under «Forklaring på faguttrykk» i kapittel 9

gruppene. Lavgruppa har ca kr 338 000 kroner lavere nettoinntekt enn høygruppa, og av dette utgjør jordbruket kr 274 700. For de andre postene er forskjellen relativt liten.

Tabell 3.6 Fordeling av nettoinntekt på bruk med ammeku, fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Gjennomsnitt for årene 2013-2015.

Variabelbeskrivelse	Alle	Lavgruppe	Høygruppe
	n=76	n=38	n=38
Driftsoverskudd jordbruk	209 800	72 500	347 200
Driftsoverskudd skogbruk	7 700	5 800	9 600
Driftsoverskudd tilleggsnæring	64 300	55 800	72 800
Driftsoverskudd annen næring	83 400	67 600	99 100
Lønnsinntekter	467 400	453 400	481 400
Pensjoner mm	67 300	78 100	56 600
Renteinntekter	12 600	8 300	16 900
Renteutgifter og kår	102 000	99 800	104 100
Nettoinntekt	810 600	641 600	979 500
Andel av nettoinnt. fra jordbruket	25,9	11,3	35,4

Høygruppa har totalt ca. 759 000 mer i sum eiendeler enn lavgruppa, men lavgruppa har mer eiendeler i jordbruket (Tabell 3.7). Høygruppa har mer bankinnskudd, andre krav og eiendeler i annen næring. Lavgruppa har kr 197 400 mer i gjeld, og en egenkapital på 43 prosent, mens høygruppa har tilsvarende 55 prosent. Egenkapitalprosenten varierer mellom bruk fra negativ til omtrent 100 prosent.

Tabell 3.7 Gjeld og egenkapital på bruk med ammeku, fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Gjennomsnitt for årene 2013-2015.

Variabelbeskrivelse	Alle	Lav	Høy
	n=76	n=38	n=38
Eiendeler i alt	4 848 780	4 469 369	5 228 191
Sum eiendeler jordbruk	2 581 629	2 655 298	2 507 961
Kortsiktig gjeld	362 630	327 767	397 493
Langsiktig gjeld	2 108 015	2 241 581	1 974 448
Sum gjeld	2 470 645	2 569 348	2 371 942
Egenkapital %	49	43	55

Totalt *arbeidsforbruk* er svært likt i de to gruppene, med 2 005 timer i lavgruppa og 1 938 timer i høygruppa (Tabell 3.8). Det er imidlertid stor forskjell på hvor mange timer som blir brukt per ammeku. Høygruppa, som i gjennomsnitt har 29,0 ammekyr, bruker 66,8 timer per ammeku. I lavgruppa, hvor gjennomsnittet er 21,5 ammekyr, er timeforbruket 93,3 timer per ammeku. Det er svært store variasjoner mellom enkeltbruk, men 80 prosent av brukene ligger i intervallet 42-144 timer per ammeku. Bruk med mange timer per ammeku driver gjerne i driftsbygninger hvor det tidligere var melkeproduksjon, og driften/bygningen er dårlig tilpasset storfekjøttproduksjon.

Tabell 3.8 Totalt arbeidsforbruk og timer per ammeku fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Gjennomsnitt for årene 2013-2015.

	Alle	Lav	Høy
Variabelbeskrivelse	n=76	n=38	n=38
Totalt arbeidsforbruk	1 972	2 005	1 938
Herav familien	1 475	1 507	1 443
Arb.timer per ammeku	78,0	93,3	66,8

3.2.2 Variasjon på bruk med likt antall ammekyr

I dette kapitlet har vi kuttet ut de 14 minste og de 15 største brukene og sitter igjen med 47 bruk. Disse har vi igjen delt i en høy- og en lavgruppe etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Vi får da to grupper med tilnærmet likt antall ammekyr som grunnlag for sammenligning mellom bruk med relativt like ressurser (Tabell 3.9). Høygruppa har noe mindre grovfôrareal, men høyere avlinger.

Tabell 3.9 Omfang og produksjon på bruk med likt antall ammekyr, gjennomsnitt for årene 2013-2015. Tallene er i gjennomsnitt per bruk.

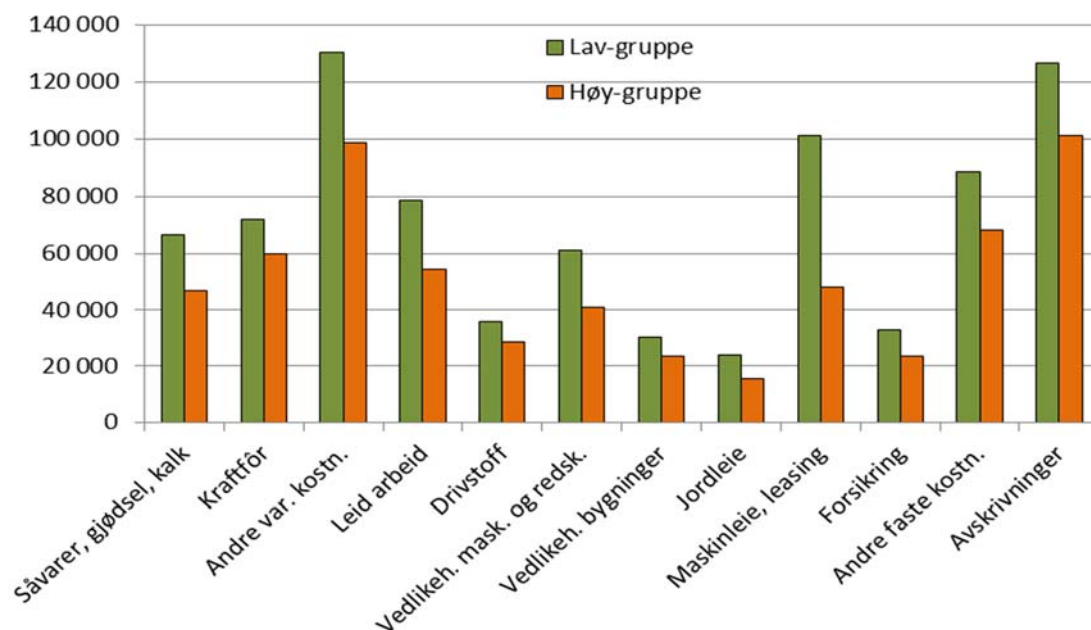
	Alle	Lavgruppe	Høygruppe
Antall bruk	47	24	23
Ammekyr (gj.snitt antall av IB og UB)	22,5	22,4	22,5
Kviger over ett år	8	8	8
Okser over ett år	2	3	2
Sum kg omsatt storfekjøtt	4 793	4 877	4 704
Kg kjøtt per ammeku	213	217	209
Sum jordbruksareal, daa	363	375	351

Tabell 3.10 viser økonomisk gjennomsnittresultat for to grupper med likt antall ammekyr. Høygruppa har kr 30 300 mindre i inntekter enn lavgruppa, men har likevel kr 209 000 mer i driftsoverskudd.

Tabell 3.10 Resultatoversikt på bruk med likt antall ammekyr. Gjennomsnitt for årene 2013-2015. Tallene er i gjennomsnitt per bruk.

	Alle	Lavgruppe	Høygruppe
Antall bruk	47	24	23
Produksjonsinntekter	893 651	908 490	878 167
Variable kostnader i alt	237 946	269 121	205 416
Såvarer, gjødsel og kalk	57 017	66 580	47 039
Kraftfôr	65 956	71 968	59 682
Andre var. kostn.	114 973	130 573	98 696
Dekningsbidrag	655 705	639 369	672 751
Faste kostnader, ekskl. avskr.	378 701	452 103	302 107
Leid arbeid	66 750	78 506	54 484
Drivstoff	32 262	35 947	28 418
Vedlikehold maskiner og redskap	51 097	60 934	40 831
Vedlikehold bygninger	26 686	29 983	23 245
Jordleie	19 719	23 865	15 392
Maskinleie og leasing	75 296	101 215	48 250
Forsikring	28 301	32 919	23 482
Andre faste kostn.	78 590	88 734	68 005
Avskrivninger	114 159	126 686	101 086
Avskr. traktor og maskiner	55 502	54 267	56 790
Avskr. bygning	56 590	71 217	41 328
Andre avskr.	2 066	1 201	2 969
Driftsoverskudd i jordbruket	162 845	60 579	269 557
- Kalkulert rente av eiendeler i jordbr.	62 785	72 930	52 198
= Familiens arbeidsfortj. i jordbruket	100 060	-12 350	217 359
Familiens arb.fortj. i jordbr. per årsverk	135 124	-47 420	325 604
Lønnsevne per time	96,96	25,55	171,47

Figur 3.3 viser kostnadene i høy- og lavgruppa grafisk framstilt. Lavgruppa ligger konsekvent høyere på alle kostnadsposter. En kan tolke dette slik at gårdbrukerne i lavgruppa er betydelig mindre kostnadsbevisste i det daglige arbeidet. Dette gjelder både for variable og faste kostnader. Det er spesielt store forskjeller på maskinleie og leasing. Netto mekaniseringskostnad i lavgruppa er kr 10 800 per årsku. I høygruppa er tilsvarende tall kr 7 400. Når det gjelder avskrivninger har lavgruppa kr 29 900 mer i avskrivning på bygninger enn høygruppa, noe som vil si at lavgruppa har gjort større investeringer enn høygruppa.

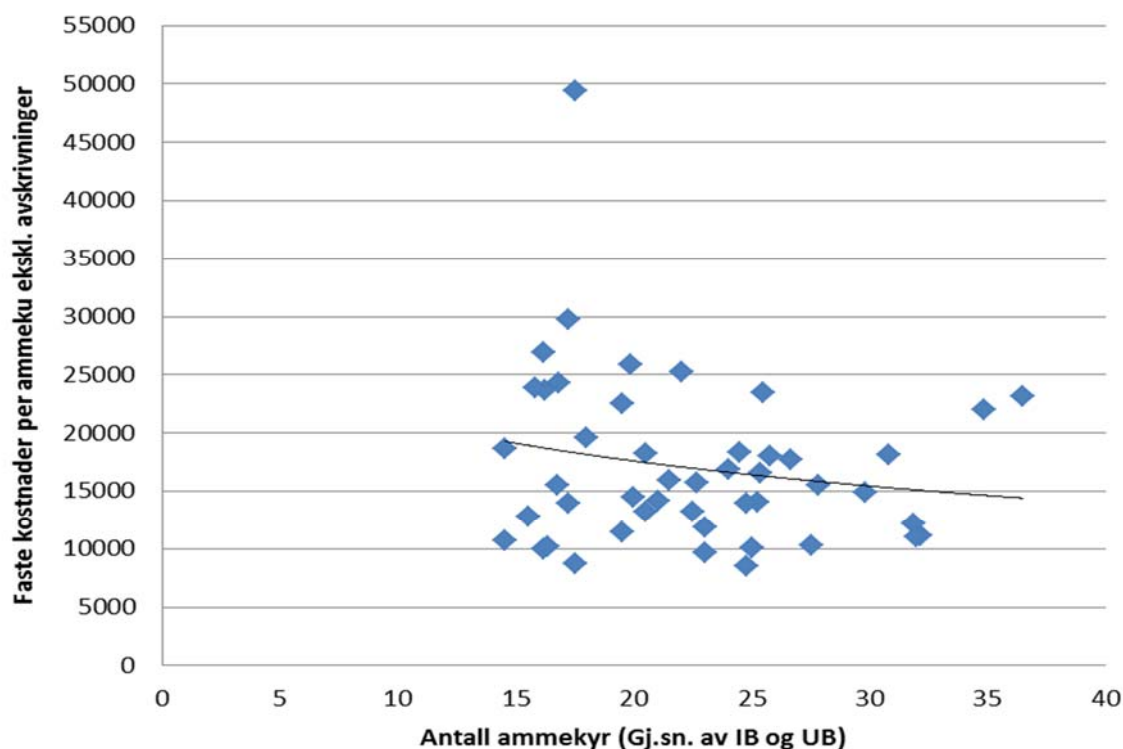
Figur 3.3 Kostnader i høy- og lavgruppe på bruk med likt antall ammekyr. Gjennomsnitt for årene 2013-2015. Tallene er i gjennomsnitt per bruk.

Faste kostnader, som for eksempel kostnader til bygninger, maskiner, leid arbeid og administrasjon, skal i teorien bli mindre per enhet (for eksempel antall ammekyr) med økt antall kyr. Denne stordriftsfordelen er en av drivkreftene bak strukturendringer fra små enheter til større.

Høygruppa har kr 1 400 mer enn lavgruppa i dekningsbidrag per ammeku, så det er ikke der den store forskjellen ligger. Når det gjelder faste kostnader per ammeku så har lavgruppa kr 6 700 mer i kostnad enn høygruppa, og det er spesielt på maskinleie og leasing det er store forskjeller.

Det er naturlig å anta at det er investert mest på de største brukene de siste årene, og avskrivning og rentekrav blir i driftsregnskapet beregnet ut fra historisk kostpris. Kostnadene på de større brukene kan da bli preget av at de har «ferskere» investeringer. I Figur 3.4 er derfor rentekrav og avskrivninger ikke tatt med. Figuren viser spredningen på faste kostnader per ammeku for 47 bruk med ammekyr (ett bruk har spesielt høye faste kostnader til maskiner og leid hjelp). Trendlinja viser en fallende tendens med økende antall ammekyr, men det er verdt å merke seg at kostnadene i gjennomsnitt bare er ca. 12 prosent lavere på bruk med 30 ammekyr sammenlignet med bruk med 15 ammekyr til tross for dobbelt så mange dyr. Hansen (2017) kom fram til samme tendens ved beregninger på alle bruk med melkeproduksjon i Driftsgranskingene. Han regnet også på netto mekaniseringskostnad per FEM for bruk med melkeproduksjon, og trendlinjen ble da tilnærmet vannrett.

Det kan se ut som det er visse stordriftsfordeler her, men om bruker ikke har god kostnadskontroll kan dette lett spise opp både fordelene og mere til.

Figur 3.4 Faste kostnader per ammeku (ekskl. avskrivninger og rentekrav)

Bygningskostnader⁸ er i utgangspunktet blant de forhold som kan gi stordriftsfordeler.

Tabell 3.11 viser at høygruppa i gjennomsnitt har kr 648 500 i aktivert verdi på driftsbygning, mens lavgruppa har kr 1 370 200. Bygningskostnader per ammeku er kr 2 190 høyere i lavgruppa enn i høygruppa. Brukene i høygruppa har drevet gården i fire år mer enn lavgruppa, og brukers alder er høyere i høygruppa. Det kan tyde på at brukene i lavgruppa har noe ferskere investeringer, og at kostnadene derfor er høyere.

Tabell 3.11 Kostnad til driftsbygning på bruk med likt antall ammekyr

Variabelbeskrivelse	Alle n=47	Lavgruppe n=24	Høygruppe n=23
Overtakelsesår	1 996	1998	1994
Brukers alder i 2014	48	46	49
Aktivert verdi driftsbygning	1 017 100	1 370 200	648 500
Bygningskostnad per ammeku	4 879	5 951	3 761

⁸ Bygningskostnader er nærmere forklart i kapittel 2.2.3

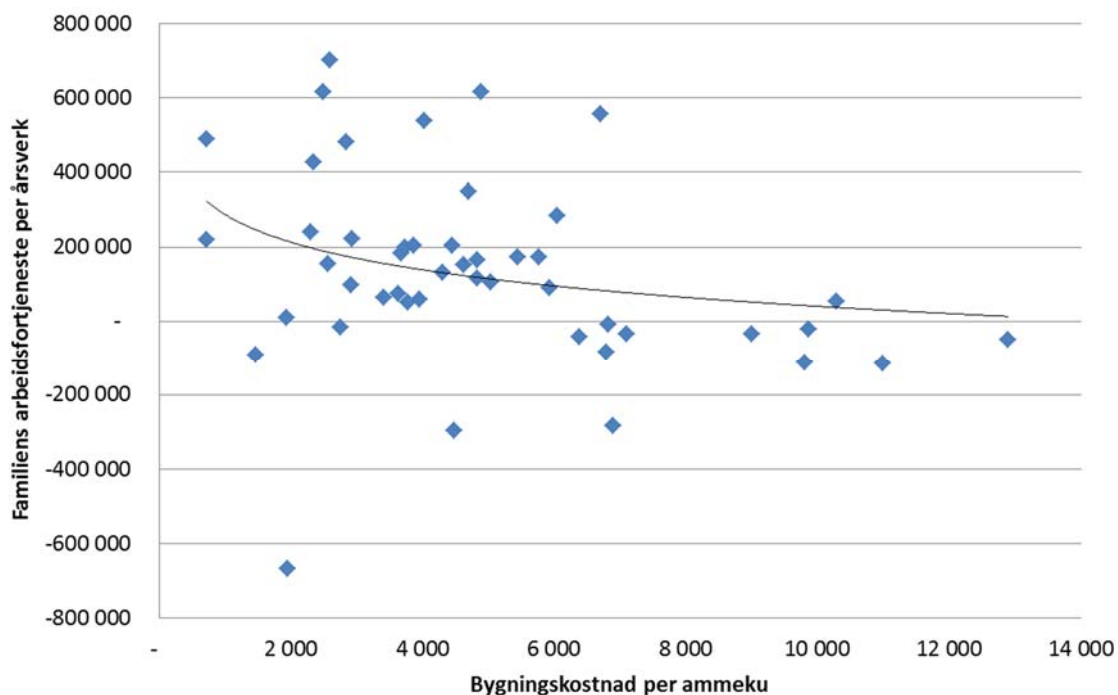

Limousin i ammekufføs

Foto: Siv Karin Paulsen Rye/NIBIO

På dette utvalget av bruk er trenden at bygningskostnaden per ammeku øker svakt ved økende antall ammekyr, men det er stor spredning på kostnadene. Det er også eksempler på at et par av de største brukene har blant de laveste kostnadene. Flaten (2011) skriver i sin tilsvarende undersøkelse på sau: *«I små husdyrrom og förlager blir det større veggareal i forhold til golvflate eller nyttevolum, og det kan kreves bedre isolasjon i veggene enn i større husdyrrom. Likevel hadde ikke større buskaper i gjennomsnitt signifikant lågere netto mekaniserings- og bygningskostnader enn de mindre».*

Figur 3.5 viser spredningen på bygningskostnadene på bruk med ammeku, fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. En kan se at brukene med de høyeste kostnadene stort sett får negativt resultat, men bruk med lave kostnader til bygning har også negativt resultat. Det bruket med det dårligste resultatet har spesielt mye leid hjelp i jordbruket.

Figur 3.5 Bygningskostnader per ammekue på bruk med likt antall ammekyr, fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Gjennomsnitt for årene 2013-2015. (n=47)

Lavgruppa har ca. kr 783 000 mer i eiendeler på jordbruket enn høygruppa (Tabell 3.12). Høygruppa har imidlertid mer i eiendeler totalt enn lavgruppa, og det er først og fremst på bankinnskudd og eiendeler i annen næring. Gjelden er ca kr 1 332 000 høyere i lavgruppa, og dermed blir egenkapitalprosenten i lavgruppa 35 prosent, og i høygruppa 67 prosent.

Tabell 3.12 Gjeld og egenkapital på bruk med likt antall ammekyr, fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Gjennomsnitt for årene 2013-2015.

Variabelbeskrivelse	Alle n=47	Lav n=24	Høy n=23
Eiendeler i alt	4 697 472	4 509 735	4 893 371
Sum eiendeler jordbruk	2 371 441	2 754 592	1 971 631
Kortsiktig gjeld	364 442	387 737	340 135
Langsiktig gjeld	1 907 626	2 536 278	1 251 642
Sum gjeld	2 272 068	2 924 014	1 591 777
Egenkapital %	51	35	67

Det totale arbeidsforbruket i jordbruket er 466 timer lavere i høygruppa enn i lavgruppa (Tabell 3.13). Dette tyder på at gårdsbrukene i høygruppa har en mer rasjonell og effektiv drift enn lavgruppa. Arbeidsforbruket per ku er 21 t (21%) lavere i høygruppa.

Tabell 3.13 Totalt arbeidsforbruk og timer per ammeku fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Gjennomsnitt for årene 2013-2015.

	Alle	Lav	Høy
Variabelbeskrivelse	n=47	n=24	n=23
Totalt arbeidsforbruk	2 013	2 241	1 775
Herav familien	1 466	1 598	1 329
Arb.timer per ammeku	89,5	99,8	78,8

Tabell 3.14 viser sammensetningen av familiens totale inntekter på alle bruk, samt lav- og høygruppe. Høygruppen har i gjennomsnitt nesten det dobbelte i nettoinntekt i forhold til lavgruppen. Driftsoverskuddet fra jordbruket er kr 209 000 høyere i høygruppen, og samtidig er lønnsinntektene 171 300 høyere. Ettersom brukene i høygruppen bruker mindre timer på jordbruket, kan de også bruke flere timer på annet innteksbringende arbeid. Det kan også være at lavgruppen har mer tid til disposisjon og at tiden da brukes på jordbruket.

Tabell 3.14 Fordeling av nettoinntekt på bruk med likt antall ammekyr, fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Gjennomsnitt for årene 2013-2015.

	Alle	Lavgruppe	Høygruppe
Variabelbeskrivelse	n=47	n=24	n=23
Driftsoverskudd jordbruk	162 900	60 600	269 600
Driftsoverskudd skogbruk	10 500	11 900	9 100
Driftsoverskudd tilleggsnæring	69 200	74 800	63 400
Driftsoverskudd annen næring	69 700	38 800	102 000
Lønnsinntekter	481 200	397 400	568 700
Pensjoner mm	70 600	91 000	49 400
Renteinntekter	13 600	8 900	18 600
Renteutgifter og kår	89 800	112 500	66 200
Nettoinntekt	788 000	570 900	1 014 400
Andel av nettoinnt. fra jordbruket	21	11	27

3.2.3 Variasjon på bruk med hovedsakelig okseoppdrett. Landet og Midt-Norge

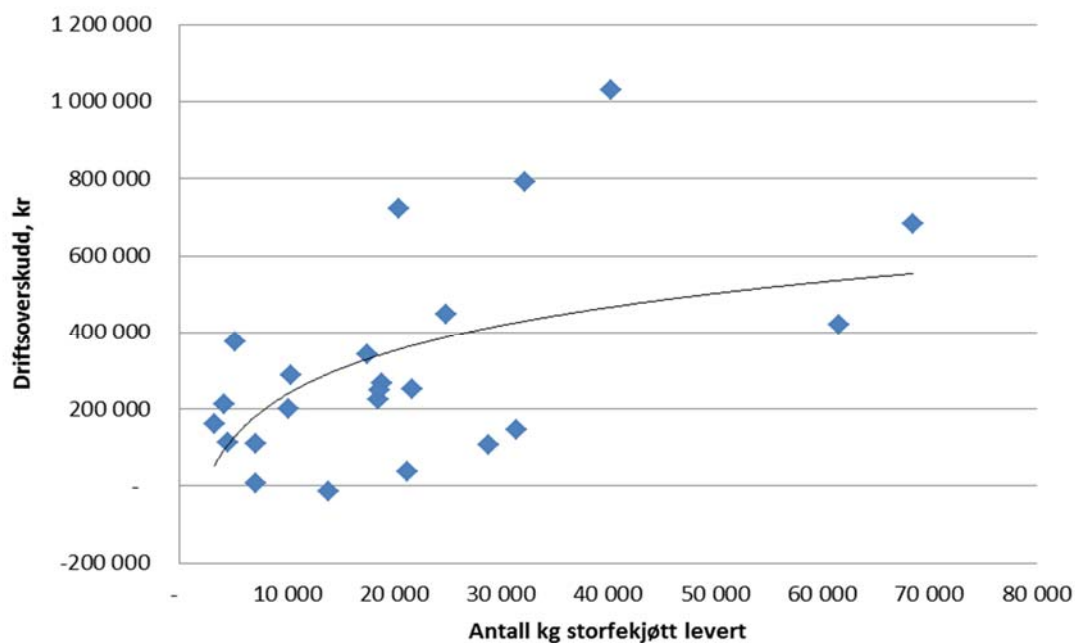
Ettersom det var såpass få bruk i gruppa med okseoppdrett velger vi å presentere tall for Midt-Norge sammen med landstallene. De 10 brukene fra Midt-Norge er fordelt med fem bruk i hver på høy- og lavgruppen for landet.

Tabell 3.15 viser omfang og produksjon, samt gjennomsnittet for høy- og lavgruppen på bruk med okseoppdrett. Brukene i høygruppen har større omfang enn lavgruppen, med 32 okser over 1 år, mot 19 okser i lavgruppen. Høygruppen har 193 dekar mer jordbruksareal enn lavgruppen. Ved rekruttering av gårdsbruk til denne undersøkelsen ønsket vi å ha med bruk som hadde investert i driftsbygninger de siste ti årene, for å vise økonomien på bruk som driver aktivt og profesjonelt med storfekjøttproduksjon. For andre deler av landet er brukene tilfeldig utvalgte bruk til driftsgranskingene. Dette er hovedårsaken til at brukene fra Midt-Norge ligger over gjennomsnittlig landsstørrelse.

Tabell 3.15 Omfang og produksjon på bruk med okseoppdrett, gjennomsnitt for årene 2013-2015. Tallene er i gjennomsnitt per bruk.

	Alle, landet	Lavgruppe	Høygruppe	Midt-Norge
Antall bruk	23	11	12	10
Ammekyr (gj.snitt antall av IB og UB)	20	17	23	20
Kviger over ett år	10	8	12	8
Okser over ett år	26	19	32	35
Sum kg omsatt storfekjøtt	21 324	16 421	25 819	24 406
Sum jordbruksareal, daa	432	319	535	471
- herav leid	231	144	310	272
Grovfôr og beite	423	317	520	455
Korn og annet	8	2	16	16

Figur 3.6 viser spredning i driftsoverskudd på bruk med okseoppdrett. Som for ammekyr så er det også her stor spredning mellom bruk.

Figur 3.6 Spredning i driftsoverskudd på bruk med okseoppdrett, gjennomsnitt for årene 2013-2015. 23 bruk.

Driftsbygning for okseoppdrett.

Foto: Siv Karin Paulsen Rye/NIBIO

Tabell 3.16 viser gjennomsnittresultat for bruk med okseoppdrett, samt gjennomsnittet for høy- og lavgruppa. Familiens arbeidsfortjeneste per årsverk i lavgruppa er på kr 30 747, mens den er på kr 368 394 i høygruppa og kr 206 911 i snitt for alle. Brukene i Midt-Norge ligger noe over landsgjennomsnittet med kr 231 178 i familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Det er noe bedre lønnsomhet ved okseoppdrett enn ren ammekuproduksjon. For ammekubrukene (Tabell 3.5) var familiens arbeidsfortjeneste i snitt kr 141 003. Lønnsevne per time er beregnet til kr 127,42 ved okseoppdrett jamført med 111,12 ved ammeku.

Tabell 3.16 Resultatoversikt for bruk med okseoppdrett, gjennomsnitt for årene 2013-2015. Tallene er i gjennomsnitt per bruk

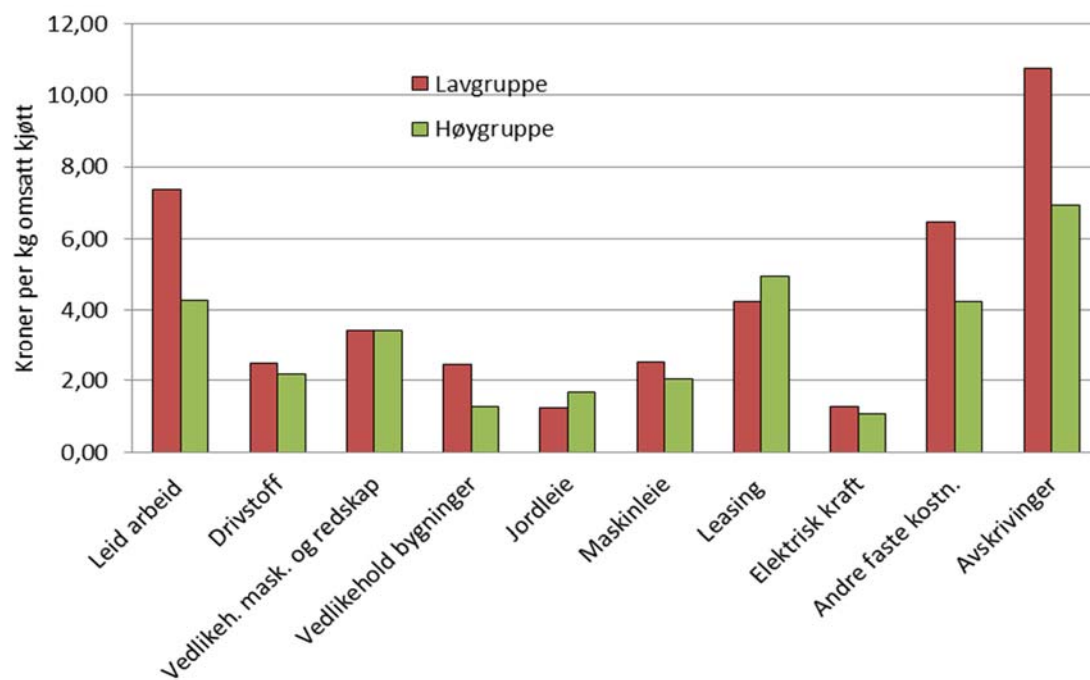
Variabelbeskrivelse	Alle	Lavgruppe	Høygruppe	Midt-Norge
	n=23	n=11	n=12	n=10
Produksjonsinntekter	1 909 966	1 516 160	2 270 955	2 109 654
Slakt, storfe	1 167 498	873 865	1 436 663	1 332 454
Livdyr, storfe	49 081	69 842	30 049	26 107
Planteprodukter	41 372	31 513	50 409	61 417
Arealtilskudd	131 338	103 879	156 509	140 864
Husdyrtilskudd	148 492	128 428	166 884	160 004
Beitetilskudd	40 052	35 297	44 411	31 370
Drifts- og distriktstilskudd	202 443	165 984	235 864	207 294
Andre tilskudd	68 032	69 091	67 062	85 785
Andre inntekter	61 658	38 261	83 105	64 359
Variable kostnader i alt	834 539	681 585	974 747	926 043
Såvarer og gjødsel	90 667	77 597	102 647	106 107
Kraftfôr	316 552	268 193	360 880	342 825
Veterinær og medisin	18 476	23 806	13 591	13 438
Kjøp av dyr	280 206	207 200	347 129	346 224
Forbruksartikler	59 420	39 633	77 559	56 503
Andre var. kostn.	69 218	65 155	72 942	60 946
Dekningsbidrag	1 075 427	834 575	1 296 207	1 183 611
Faste kostnader, ekskl. avskr.	586 200	517 336	649 325	669 790
Leid arbeid	115 744	121 270	110 679	84 506
Drivstoff	48 929	40 879	56 308	52 672
Vedlikehold maskiner og redskap	72 998	56 253	88 346	83 352
Vedlikehold bygninger	36 561	40 546	32 908	37 016
Jordleie	32 340	20 264	43 409	40 673
Maskinleie	47 216	41 206	52 724	72 220
Leasing	99 765	69 647	127 374	147 479
Elektrisk kraft	24 489	20 869	27 807	24 612
Andre faste kostn.	108 159	106 402	109 769	127 259
Avskrivninger	177 684	176 343	178 914	166 801
Avskr. traktor	22 517	22 547	22 489	16 134
Tresker	1 165	-	2 233	-
Maskiner og redskap	43 156	41 235	44 916	30 734
Dr.bygn. bygningsdel	84 728	96 687	73 765	102 839
Dr.bygn. teknisk del	20 769	15 100	25 966	15 023
Andre avskr.	5 350	773	9 545	2 070
Driftsoverskudd i jordbruket	311 543	140 897	467 969	347 020
- Kalkulert rente av eiendeler i jordbr.	102 335	101 556	103 049	106 712
= Familiens arbeidsfortj. i jordbruket	209 208	39 341	364 920	240 308
Familiens arb.fortj. i jordbr. per årsverk	206 911	30 747	368 394	231 178
Lønnsevne per time	127,42	64,30	185,28	123,84

Det er særlig på inntektssiden at lavgruppa skiller seg fra høygruppa i okseoppdrett. For å ta hensyn til forskjellen i omfang har vi delt inntekter og kostnader på kg omsatt kjøtt. Lavgruppa selger noe mer livdyr enn høygruppa, men dette har lite omfang i forhold til slakteinntektene.

Ettersom høygruppa har større omfang på produksjonen har de også høyere produksjonsinntekter, men når en deler sum inntekter på kg omsatt kjøtt så er det lavgruppa som har høyest inntekt per kg, med kr 92,33 mot kr 87,96 i høygruppa.

Om en regner dekningsbidraget per kg omsatt kjøtt så blir det omtrent det samme i høy- og lavgruppa. Når det gjelder de faste kostnadene er det derimot forskjeller. Høygruppa har kr 25,15 i faste kostnader per kg omsatt kjøtt, mens lavgruppa har kr 31,50. Figur 3.7 viser ulike faste kostnader fordelt per kg omsatt kjøtt. En kan se at spesielt på leid arbeid og avskrivninger er det store forskjeller mellom gruppene. Avskrivningene utgjør kr 10,74 per kg i lavgruppa og kr 6,93 i høygruppa. Det er avskrivninger på driftsbygning som utgjør den største forskjellen. Det kan tyde på at det er foretatt større investeringer i de siste årene i lavgruppa, og at de fremdeles kan være i en oppbyggingsfase.

Brukene i Midt-Norge ligger på landsgjennomsnittet når det gjelder faste kostnader per kg kjøtt.

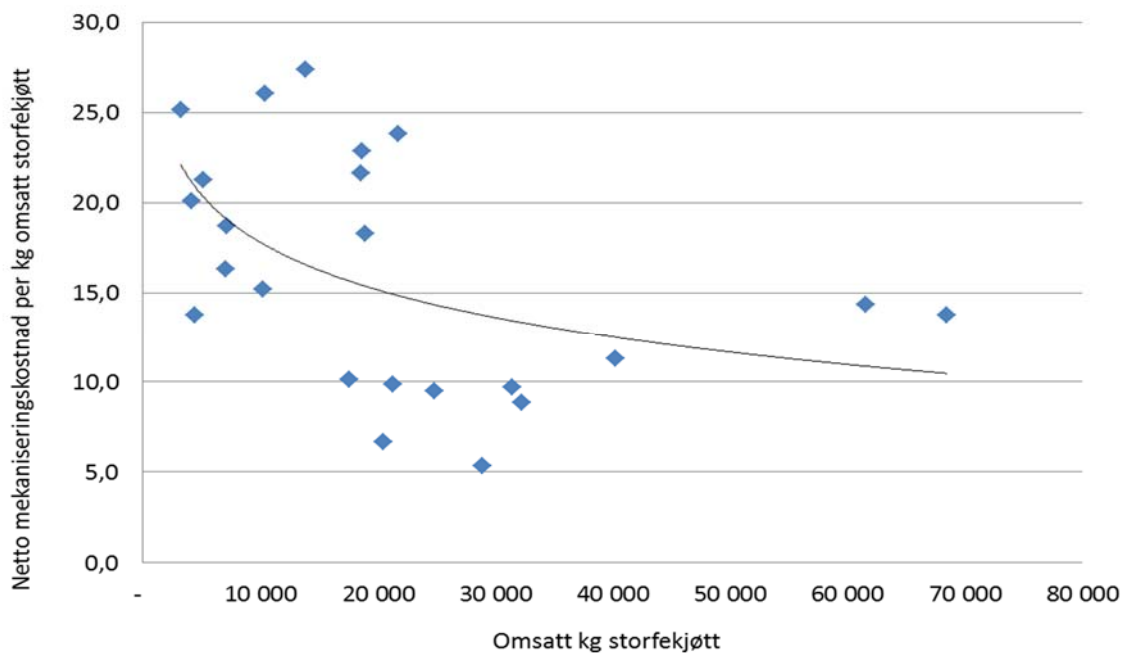

Figur 3.7 Faste kostnader fordelt per kg omsatt kjøtt. Bruk med okseoppdrett, gjennomsnitt for årene 2013-2015. Høy- og lavgruppe, totalt 23 bruk.

Andre økonomiske størrelser

Figur 3.8 viser spredningen på *netto mekaniseringskostnad* per kg omsatt storfekjøtt, og kostnaden varierer mellom enkeltbruk fra kr 5 til kr 27 per kg kjøtt. Kostnad per kg omsatt kjøtt er i gjennomsnitt kr 15,20 i lavgruppa og kr 13,30 i høygruppa.

En kan også se mekaniseringskostnaden per dekar på brukene med okseoppdrett, og denne varierer fra kr 377 til kr 1 621 per dekar. Det bruket med den høyeste kostnaden har relativt lite areal, og kjøper inn mye grovfor. Kostnaden per dekar vil da bli høy. I gjennomsnitt for lavgruppa er netto ekaniseringskostnad per dekar kr 783, og for høygruppa kr 641.

Figur 3.8 Spredning i netto mekaniseringskostnad per kg omsatt storfekjøtt på bruk med okseoppdrett, gjennomsnitt for årene 2013-2015. 23 bruk.

*Bygningskostnader*⁹ er blant de forhold som kan gi stordriftsfordeler. Vi har ikke mulighet for å finne investeringsår for alle bruk i driftsgranskningene, så Tabell 3.17 viser overtakelsesår, alder, aktivert verdi på driftsbygninger og bygningskostnad per kg omsatt kjøtt i de ulike gruppene. Høygruppa har drevet bruket i fem år mer enn lavgruppa, og ettersom verdien på driftsbygningen også er lavere i høygruppa, er det sannsynlig at de har investert tidligere enn brukene i lavgruppa, og at de kan ha hatt lavere investeringskostnader.

Bygningskostnad per kg omsatt kjøtt er kr 13,30 i lavgruppa og kr 7,40 i høygruppa. Brukene i Midt-Norge ligger på gjennomsnittet for landet.

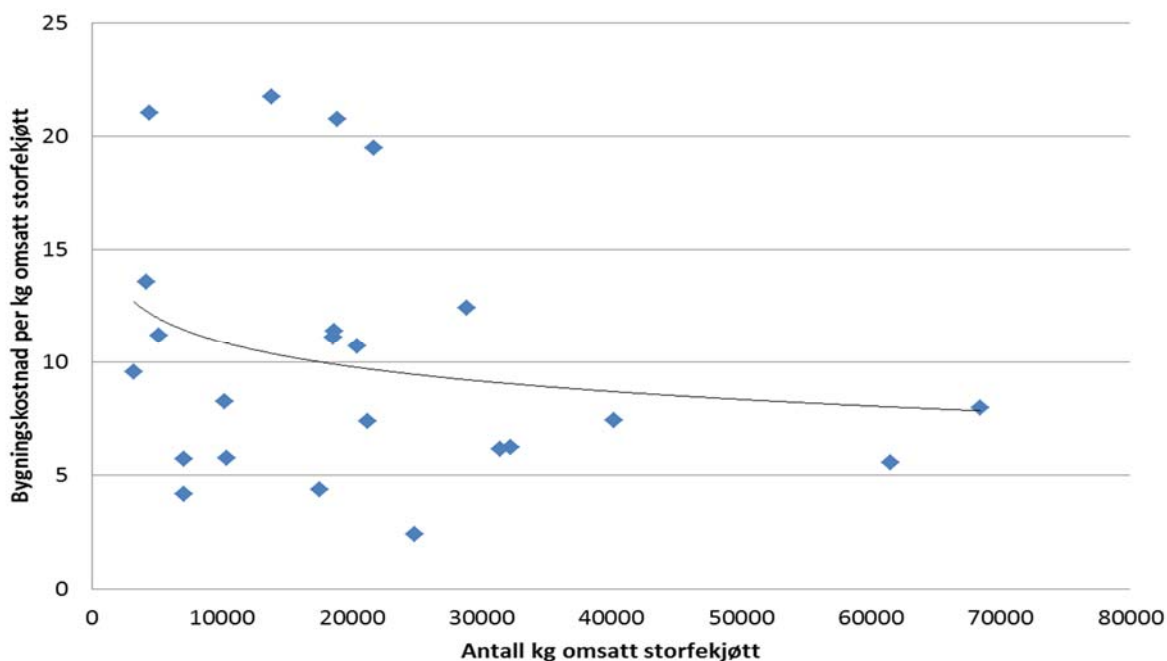
Tabell 3.17 Kostnad til driftsbygning på bruk med okseoppdrett

Variabelbeskrivelse	Alle n=23	Lavgruppe n=11	Høygruppe n=12	Midt-Norge n=10
Overtakelsesår	1996	1998	1993	1994
Alder på bruker i 2014	49	47	51	50
Aktivert verdi driftsbygning	1 907 700	2 113 400	1 719 100	2 196 000
Bygningskostnad per kg omsatt kjøtt	10,20	13,30	7,40	10,30

⁹ Bygningskostnader er nærmere forklart i kapittel 2.2.3

Figur 3.9 viser bygningskostnader på bruk med okseoppdrett ved ulike mengder omsatt storfekjøtt. En kan se at fire bruk har betydelig høyere kostnader enn resten. Tre av disse brukene har i gjennomsnitt 4,2 mill. i verdi på driftsbygninger, dvs. godt over snittet for hele gruppa. Det fjerde bruket har lavere verdi på driftsbygningen, men har levert relativt lite storfekjøtt, og får dermed en høyere kostnad per kg kjøtt. Disse fire har i gjennomsnitt kr 15 650 i familiens arbeidsfortjeneste per årsverk, så her har nok høye kostnader til bygning bidratt til lav arbeidsfortjeneste.

Fem bruk i gruppen med okseoppdrett omsetter over 30 000 kg storfekjøtt. Disse fem har i gjennomsnitt kr 353 500 i familiens arbeidsfortjeneste per årsverk, og en gjennomsnittlig verdi på driftsbygning på kr 3,1 mill. Her kan det derfor se ut som det er en fordel med stort omfang på drifta.

Figur 3.9 Bygningskostnader (kroner per kg omsatt storfekjøtt). Bruk med okseoppdrett, gjennomsnitt 2013-2015. (n=23)

Når det gjelder *nettoinntekt* for bruk med okseoppdrett er resultatet annerledes enn for bruk med ammeku. Tabell 3.18 viser en oversikt over husholdningens samlede inntekter på bruk med okseoppdrett. Driftsoverskuddet fra jordbruket er ca 327 000 lavere i lavgruppa enn i høygruppa, men det er bare ca 40 000 i forskjell på nettoinntekten mellom gruppene. Her har brukene i lavgruppa kompensert for lavere driftsoverskudd fra jordbruket med høyere lønnsinntekter.

I lavgruppa kommer ca. 17 prosent av inntektene fra jordbruket, mens høygruppa henter 53 prosent av de totale inntektene fra jordbruket. På brukene i Midt-Norge er tilsvarende prosent 43.

Tabell 3.18 Fordeling av nettoinntekt på bruk med okseoppdrett, fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Gjennomsnitt for årene 2013-2015.

Variabelbeskrivelse	Alle n=23	Lavgruppe n=11	Høygruppe n=12	Midt-Norge n=10
Driftsoverskudd jordbruk	311 500	140 900	468 000	347 000
Driftsoverskudd skogbruk	15 800	6 700	24 100	8 800
Driftsoverskudd tilleggsnæring	67 800	50 700	83 500	97 700
Driftsoverskudd annen næring	83 000	85 000	81 100	9 000
Lønnsinntekter	486 200	654 800	331 600	479 100
Pensjoner mm	53 800	25 500	79 700	71 100
Renteinntekter	8 500	10 800	6 400	9 700
Renteutgifter og kår	164 900	133 500	193 700	205 600
Nettoinntekt	861 800	840 900	880 900	816 800

Tabell 3.19 viser eiendeler, gjeld og egenkapital på bruk med okseoppdrett. Totalt har brukene med okseoppdrett ca. 1 mill. mer i eiendeler enn brukene med ammekyr, mens de har ca. 1,5 mill. mer i gjeld. Brukene i Midt-Norge har den laveste egenkapitalprosenten, med 26 prosent. Dette skyldes først og fremst ett bruk som har hatt store investeringer i driftsbygninger, og et annet bruk som har investert betydelig i annen næring. Begge brukene har negativ egenkapitalprosent.

Tabell 3.19 Gjeld og egenkapital på bruk med okseoppdrett, fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Gjennomsnitt for årene 2013-2015.

Variabelbeskrivelse	Alle n=23	Lavgruppe n=11	Høygruppe n=12	Midt-Norge n=10
Eiendeler i alt	5 928 467	6 084 204	5 785 707	5 848 079
Sum eiendeler jordbruk	3 823 144	3 779 991	3 862 701	4 066 254
Kortsiktig gjeld	777 443	510 241	1 022 377	1 032 327
Langsiktig gjeld	3 228 894	3 062 865	3 381 087	3 534 211
Sum gjeld	4 006 337	3 573 106	4 403 464	4 566 538
Egenkapital %	37 %	45 %	29 %	26 %

Totalt arbeidsforbruk er 2 281 timer i lavgruppa og 224 timer høyere i høygruppa (Tabell 3.20). Når en regner på hvor mange timer som blir brukt per kg omsatt storfekjøtt er det relativt store forskjeller mellom bruk. Høygruppa, som i gjennomsnitt omsetter 21 324 kg storfekjøtt, bruker 157 timer per 1000 kg. I lavgruppa, hvor gjennomsnittet er 16 421 kg omsatt kjøtt, er timeforbruket 197 timer per 1000 kg omsatt kjøtt. Det er svært store variasjoner mellom enkeltbruk, men 80 prosent av brukene ligger i intervallet 61-339 timer per 1000 kg omsatt storfekjøtt. Forklaringen på forskjellene er de samme her som for ammekyr; at bruk med mange timer per enhet sannsynligvis driver i driftsbygninger hvor det tidligere var melkeproduksjon, og driften er dårlig tilpasset storfekjøttproduksjon.

Brukene i Midt-Norge har det laveste arbeidsforbruket av gruppene, med 154 timer per 1000 kg omsatt kjøtt. Årsaken kan være at det har vært større investeringer i dette området, og derfor mer rasjonelle bygninger.

Tabell 3.20 Totalt arbeidsforbruk og timer per 1000 kg produsert storfekjøtt fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Gjennomsnitt for årene 2013-2015

Variabelbeskrivelse	Alle n=23	Lav n=11	Høy n=12	Midt-Norge n=10
Totalt arbeidsforbruk	2 397	2 281	2 505	2 432
Herav familien	1 756	1 633	1 868	1 968
Arb.timer per 1000 kg omsatt storfekjøtt	176	197	157	154

4 Økonomiske resultater, Midt-Norge

Hovedprosjektet «Økt storfekjøttproduksjon» konsentrerer seg om Sør-Trøndelag fylke fordi Fylkesmannens landbruksavdeling og Fylkeskommunen i Sør-Trøndelag bidro med økonomisk støtte til prosjektet. Når det gjelder NIBIOs delprosjekt om økonomi blir ett fylke for lite til at vi får tilstrekkelig antall bruk med for å kunne si noe om økonomien i produksjonen. Vi har derfor utvidet området til å gjelde Midt-Norge (Nord- og Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal).

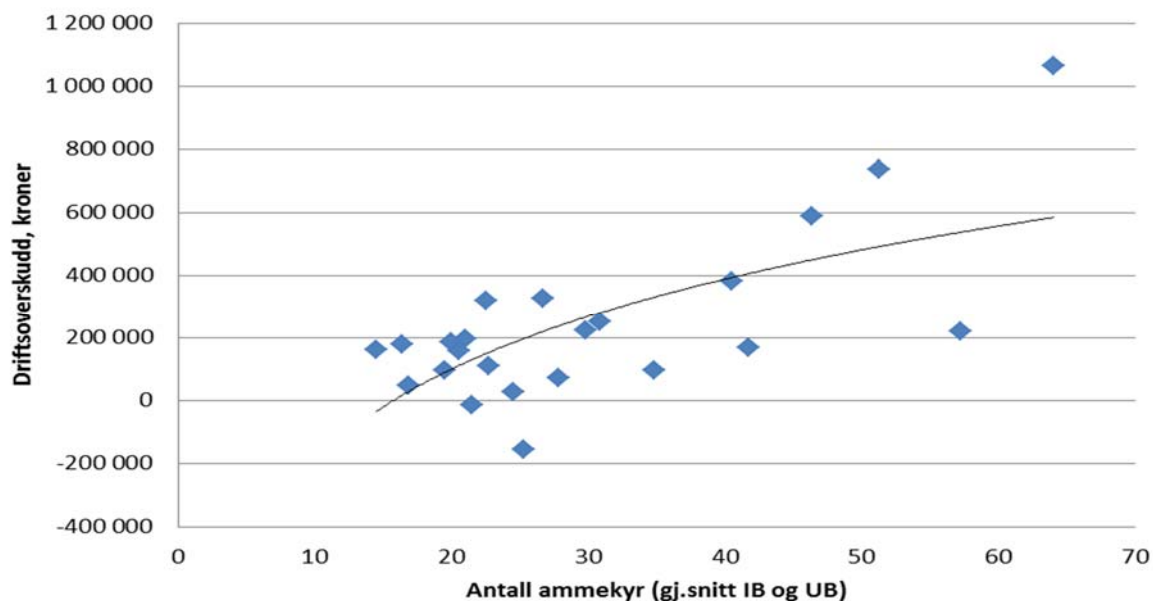
4.1 Variasjon på bruk med ammekyr. Midt-Norge

I undersøkelsen er gårdsbrukene i Midt-Norge større enn landsgjennomsnittet (Tabell 4.1). Det skyldes først og fremst måten brukene er rekruttert på (som det også er nevnt i kapitlet om økseoppdrett). Vi ønsket å ha med bruk som hadde investert i driftsbygninger de siste ti årene, for å vise økonomien på bruk som driver aktivt og profesjonelt med storfekjøttproduksjon. I realiteten er brukene i Midt-Norge like store som landsgjennomsnittet (Landbruksdirektoratet).

Tabell 4.1 Omfang og produksjon på bruk med ammekyr, gjennomsnitt for årene 2013-2015. Tallene er i gjennomsnitt per bruk.

	Landet		Midt-Norge	
	Alle	Alle	Lav	Høy
Antall bruk	76	23	11	12
Ammekyr (gj.snitt antall av IB og UB)	25,3	30,3	29,3	31,1
Kviger over ett år	9	12	12	13
Okser over ett år	4	6	7	6
Omsatt kjøtt:				
Ku	1 728	1 992	1 756	2 208
Kviger o. 1 år	615	783	668	888
Kviger u. 1 år	178	187	116	251
Okser o. 1 år	2 885	4 053	4 675	3 483
Okser u. 1 år	239	87	111	66
Sum kg storfekjøtt	5 645	7 101	7 325	6 896
Kg kjøtt per ammekyr	223	235	250	222
Sum jordbruksareal, daa	372	439	474	407
- herav leid	202	236	281	195
Grovfôr og beite	352	398	418	380
Korn	19	40	56	26

Figur 4.1 viser spredningen i driftsoverskudd på bruk med ammekyr i Midt-Norge. En kan se at det er en viss sammenheng mellom størrelse og resultat. Det største bruket med 64 ammekyr har det beste resultatet, men det nest største bruket har nærmere kr 850 000 i lavere resultat. Det viser at det ikke bare er størrelsen som avgjør det økonomiske resultatet.

Figur 4.1 Spredning i driftsoverskudd på bruk med ammeku i Midt-Norge, gjennomsnitt for årene 2013-2015. 23 bruk

Tabell 4.2 viser økonomisk resultat for høy- og lavgruppe og alle i Midt-Norge, og dette er sammenlignet med landstall. Midt-Norge har en større besetning og dermed større omsetning enn landet, men både variable og fase kostnader er også høyere, så driftsoverskuddet blir bare kr 26 300 høyere i på de midt-norske brukene. En ser større forskjeller mellom høy- og lavgruppe, hvor driftsoverskuddet i lavgruppa er på kr 83 197, mens driftsoverskuddet i høygruppa er kr 376 299. Familiens arbeidsfortjeneste er negativ i lavgruppa. God kostnadskontroll er en vesentlig faktor her. I høygruppa utgjør sum kostnader 69 prosent av inntektene, mens i lavgruppa utgjør kostnadene 93 prosent av inntektene.

Tabell 4.2 Resultatoversikt for bruk med ammeku, gjennomsnitt for årene 2013-2015. Tallene er i gjennomsnitt per bruk

	Landet		Midt-Norge	
	Alle	Alle	Lavgruppe	Høygruppe
Variabelbeskrivelse	n=76	n=23	n=11	n=12
Produksjonsinntekter	992 499	1 188 440	1 165 422	1 209 541
Slakt, storfe	335 524	436 760	438 435	435 225
Livdyr, storfe	107 256	127 038	101 731	150 236
Planteprodukter	46 789	66 253	84 464	49 559
Arealtilskudd	119 919	141 839	140 332	143 220
Husdyrtilskudd	131 360	150 425	145 627	154 824
Beitetilskudd	44 758	45 533	42 084	48 695
Drifts- og distriktstilskudd	102 491	113 163	111 995	114 234
Andre tilskudd	76 102	92 024	85 914	97 624
Andre inntekter	28 299	15 406	14 841	15 924
Variable kostnader i alt	266 135	318 887	377 942	264 753
Såvarer og gjødsel	62 701	69 236	85 054	54 736
Kraftfôr	80 879	110 787	121 932	100 571
Veterinær og medisin	16 567	17 718	18 429	17 065
Kjøp av dyr	35 434	35 778	52 028	20 882
Forbruksartikler	27 392	26 926	28 121	25 831
Andre var. kostn.	43 161	58 442	72 378	45 667
Dekningsbidrag	726 364	869 554	787 480	944 788
Faste kostnader, ekskl. avskr.	392 486	489 306	538 010	444 661
Leid arbeid	67 474	84 373	67 735	99 624
Drivstoff	33 490	36 694	37 628	35 837
Vedlikehold maskiner og redskap	28 676	47 959	52 698	43 614
Vedlikehold bygninger	25 405	25 474	27 820	23 323
Jordleie	24 072	31 629	49 535	15 215
Maskinleie	51 960	95 377	120 465	72 380
Leasing	32 860	43 717	58 019	30 607
Elektrisk kraft	16 931	18 972	18 503	19 403
Andre faste kostn.	111 618	105 112	105 608	104 658
Sum avskrivninger	124 061	144 128	166 273	123 828
Avskr. traktor	24 935	21 539	16 953	25 743
Tresker	441	678	609	742
Maskiner og redskap	33 749	25 040	22 548	27 324
Dr.bygn. bygningsdel	46 562	74 879	93 459	57 848
Dr.bygn. teknisk del	15 411	19 911	29 582	11 047
Andre avskr.	2 964	2 080	3 121	1 125
Driftsoverskudd i jordbruket	209 817	236 120	83 197	376 299
- Kalkulert rente av eiendeler i jordbr.	68 814	97 066	112 802	82 642
= Familiens arbeidsfortj. i jordbruket	141 003	139 053	-29 605	293 657
Familiens arb.fortj. i jordbr. per årsverk	182 616	198 537	-39 774	416 990
Lønnsevne per time	111,12	112,20	16,26	200,14

Netto mekaniseringskostnad per ammeku er på kr 8 850 for brukene i Midt-Norge, og det er på samme nivå som ellers i landet. Mekaniseringskostnaden på disse brukene varierer fra kr 3 400 til kr 15 000 per ammeku. I gjennomsnitt har lavgruppa en mekaniseringskostnad på kr 10 700 per ammeku, og høygruppa har tilsvarende kr 7 300.

Tabell 4.3 viser *nettoinntekt* på bruk med ammeku i Midt-Norge og landet. Høygruppa i Midt-Norge har kr 830 100 i nettoinntekt, og lavgruppa har kr 47 100 mindre. I høygruppa utgjør driftsoverskuddet 45,3 prosent av nettoinntekta, mens i lavgruppa utgjør det bare 10,6 prosent. Lavgruppa henter kr 689 900 fra lønnsinntekter, og det er nesten det dobbelte av det høygruppa har i lønnsinntekter. Gruppene henter like mye fra tilleggsnæring, men når det gjelder annen næring har høygruppa kr 75 700 i driftsoverskudd, mens lavgruppa her har underskudd. Lavgruppa har også kr 43 100 mer i utgifter til renter og kår.

Tabell 4.3 Fordeling av nettoinntekt på bruk med ammeku fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk, Midt-Norge og landet. Gjennomsnitt for årene 2013-2015.

Variabelbeskrivelse	Landet	Midt-Norge		
	Alle n=76	Alle n=23	Lavgruppe n=11	Høygruppe n=12
Driftsoverskudd jordbruk	209 800	236 100	83 200	376 300
Driftsoverskudd skogbruk	7 700	11 000	19 700	3 100
Driftsoverskudd tilleggsnæring	64 300	56 100	56 000	56 200
Driftsoverskudd annen næring	83 400	38 000	-3 300	75 700
Lønnsinntekter	467 400	511 100	689 900	347 100
Pensjoner mm	67 300	70 400	82 600	59 300
Renteinntekter	12 600	15 900	8 500	22 600
Renteutgifter og kår	102 000	130 900	153 400	110 300
Nettoinntekt	810 600	807 600	783 000	830 100
Andel av nettoinnt. fra jordbruket	25,9	29,2	10,6	45,3

Tabell 4.4 viser eiendeler, gjeld og egenkapital på bruk med ammeku i Midt-Norge. Det er foretatt investeringer i jordbruket for kr 1 127 600 mer på brukene i Midt-Norge enn på resten av landet, og det er ca kr 858 000 mer i gjeld. Høygruppa i Midt-Norge har en egenkapitalprosent på 57, mot 33 prosent i lavgruppa.

Tabell 4.4 Gjeld og egenkapital på bruk med ammeku i Midt-Norge, fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Gjennomsnitt for årene 2013-2015.

Variabelbeskrivelse	Landet	Midt-Norge		
	Alle n=76	Alle n=23	Lavgruppe n=11	Høygruppe n=12
Eiendeler i alt	4 848 780	5 980 600	6 191 236	5 787 517
Sum eiendeler jordbruk	2 581 629	3 709 286	4 400 355	3 075 807
Kortsiktig gjeld	362 630	379 283	384 686	374 330
Langsiktig gjeld	2 108 015	2 949 487	3 730 305	2 233 737
Sum gjeld	2 470 645	3 328 770	4 114 991	2 608 067
Egenkapital %	49,0	46 %	33 %	57 %

Totalt *arbeidsforbruk* er 100 timer høyere for gjennomsnittet i Midt-Norge enn for landet (Tabell 4.5), og det er også større besetning i Midt-Norge. I snitt for Midt-Norge brukes det 10 timer mindre per ammeku enn snitt for landet. Som nevnt tidligere så kan årsaken til dette være at brukene som ble rekruttert til dette prosjektet har bygd eller bygd om i løpet av de siste årene, og derfor har mer rasjonelle bygg enn gjennomsnittet for landet.

Høygruppa i Midt-Norge, som i gjennomsnitt har 31,1 ammekyr, bruker 63,4 timer per ammeku. I lavgruppa, hvor gjennomsnittet er 29,3 ammekyr, er timeforbruket 74,3 timer per ammeku.

Tabell 4.5 Totalt arbeidsforbruk og timer per ammeku fordelt etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk, Midt-Norge og landet. Gjennomsnitt for årene 2013-2015.

Variabelbeskrivelse	Landet	Midt-Norge		
	Alle n=76	Alle n=23	Lavgruppe n=11	Høygruppe n=12
Totalt arbeidsforbruk	1 972	2 072	2 179	1 974
Herav familien	1 475	1 508	1 643	1 384
Arb.timer per ammeku	78,0	68,5	74,3	63,4

5 Intervjuundersøkelse

Intervjuundersøkelsen ble foretatt i fylkene Møre og Romsdal, Sør- og Nord-Trøndelag. Totalt ble 18 bruk intervjuet, men av ulike grunner så fikk vi ikke inn regnskapet for ett av brukene. Når vi sammenholder intervjuene med de økonomiske dataene blir det derfor for 17 bruk. Av disse hadde ti driftsformen ammeku, og sju hadde hovedsakelig okseoppdrett. Sju av brukene med ammeku ligger i høygruppa, og tre i lavgruppa. Av brukene med okseoppdrett ligger fire i høygruppa og tre i lavgruppa.

Det resultatmålet som refereres i dette kapitlet er familiens arbeidsfortjeneste per årsverk om ikke annet er nevnt. En må ta hensyn til at det er relativt få bruk det er snakk om, så spesielle forhold på enkeltbruk kan få stor påvirkning på resultatet.

Resultater fra alle spørsmål i intervjuundersøkelsen finnes i vedlegg 3.

Tabell 5.1 viser ulike bakgrunnsopplysninger om brukerne i intervjuundersøkelsen. På 11 av 17 bruk hadde bruker eller partner vokst opp på dette gårdsbruket. På kun to av brukene hadde ingen i brukerparet landbruksfaglig utdanning, og på ett bruk hadde ingen av ektefellene annen arbeidserfaring enn gårdsdrift. Vedlikehold av bygninger blir utført av brukerparet på alle bruk, men kun to fører regnskap selv. Når det gjelder vedlikehold av maskiner så blir dette utført av bruker eller ektefelle på 9 av 17 bruk. Denne gruppa har et resultat på kr 212 400, mot kr 79 300 hos de som ikke utfører vedlikehold på maskiner selv.

Tabell 5.1 Bakgrunnsopplysninger

	Bruker	Partner	Begge	Ingen	Antall svar
Hovedsakelig vokst opp på dette gårdsbruket	10	1		6	17
Fullført minst 2 år med høyere utdanning	3	2	4	9	18
Minst ett år med landbruksfaglig utdanning	10	3	3	2	18
Tidligere erfaring med å starte en bedrift (utenom gårdsdrift)	7	2	1	8	18
Ledererfaring utenom gårdsdrift	5	1	5	7	18
Annen yrkeserfaring utenom gårdsdrift	2	1	14	1	18
Utfører selv i stor grad vedlikehold av maskiner	7	2	1	8	18
Utfører selv i stor grad vedlikehold av bygninger	11	2	5		18
Deltar aktivt som håndverker ved nybygg	10	3	1	4	18
Fører regnskap selv	2	0	0	16	18

Tabell 5.2 viser resultater i ulike inndelinger av materialet. Familiens arbeidsfortjeneste per årsverk er på kr 184 200 i gruppa med okser, og kr 84 600 i gruppa med ammekyr. De 11 brukene som er med i høygruppa har et resultat på kr 380 400, mens de 6 som er med i lavgruppa har et negativt resultat på – kr 32 700.

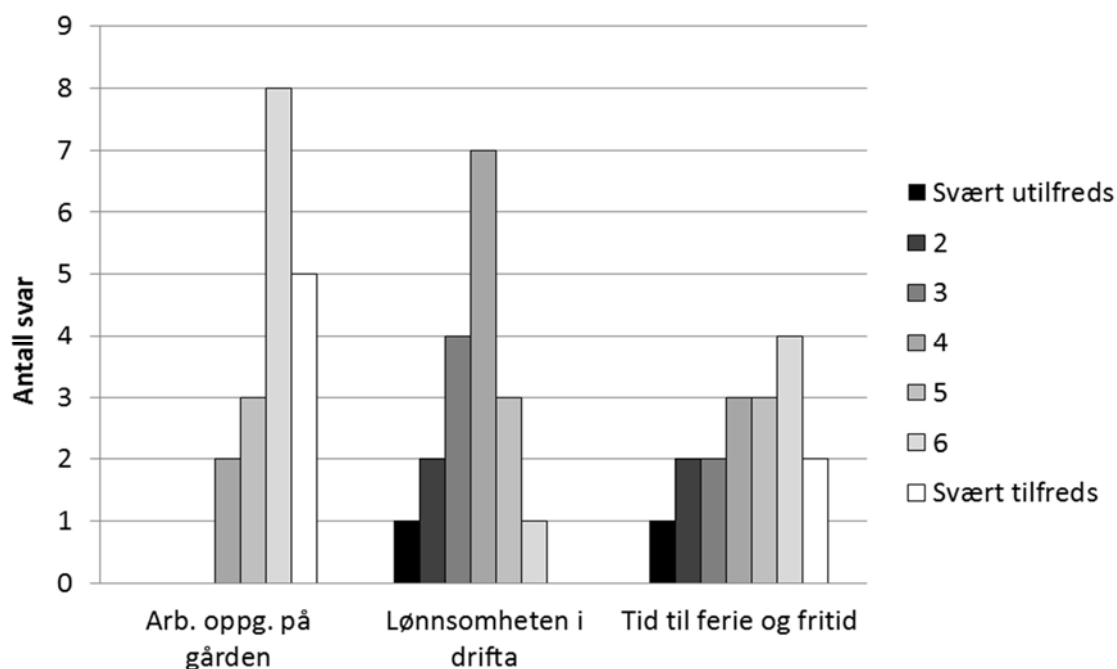
Tabell 5.2 Resultater i gruppene

	Ammekyr n=10	Okseoppdrett n=7	Høygruppe n=11	Lavgruppe n=6
Ammekyr, antall	34,2	20,7	25,9	30,6
Kg omsatt slakt	7 600	27 491	20 312	12 625
Driftsoverskudd	220 600	317 300	483 900	104 000
Fam arb.fortj. per årsverk	84 600	184 200	380 400	-32 700

Gårdbrukerne ble spurt om hvor tilfredse de er med ulike forhold på gården. Svarene ble avgitt på en skala fra 1 til 7, hvor 1 er «svært utilfreds», og 7 er «svært tilfreds». På spørsmål om hvor tilfreds de er med arbeidsoppgavene på gården, var de fleste godt fornøyde, med en gjennomsnittscore på 6,1 (Figur 5.1).

Når det gjelder lønnsomheten i drifta er det mer misnøye, med en score på 3,3. Bruk med ammekyr og okser er jevnt fordelt på skalaen. Ingen var «svært tilfreds» med lønnsomheten, men sju bruk svarte fra 4-6 på skalaen, og var dermed over middels fornøyd. De andre 10 brukene svarte fra 1-3 på skalaen, og var dermed lite fornøyde med lønnsomheten.. Når vi ser på de faktiske regnskapstallene så er det ikke de med det beste resultatet som er mest fornøyd. Den mest fornøyde gruppa hadde i gjennomsnitt et resultat på kr 83 000 (familiens arbeidsfortjeneste per årsverk), mens den minst fornøyde gruppa hadde kr 196 500 i resultat. Dette kan ha forskjellige forklaringer. Enkelte hadde blant annet et høyt privatforbruk, og dermed anstrengt likviditet. Følelsen kan da bli at lønnsomheten er dårlig, selv om resultatet fra jordbruket er godt. Andre hadde svakt resultat på jordbruket, men svært høy lønnsinntekt utenom, og vil dermed ikke føle at likviditeten er anstrengt.

På punktet om tid til ferie og fritidsaktiviteter er de som driver med okseoppdrett mer tilfreds med situasjonen enn de med ammekyr, med score på hhv. 5,3 og 3,3 i de to gruppene. Når en ser på de økonomiske forholdene så har de mest tilfredse (5-7 på skalaen) et resultat på 53 600, mens de mindre tilfredse (1-4 på skalaen) et resultat på kr 258 000. Det kan være at de som er mest opptatt av å få et godt resultat vil være tilstede selv for å ha full kontroll på driften, og dermed ikke prioriterer samme mulighet for ferie og fritid.

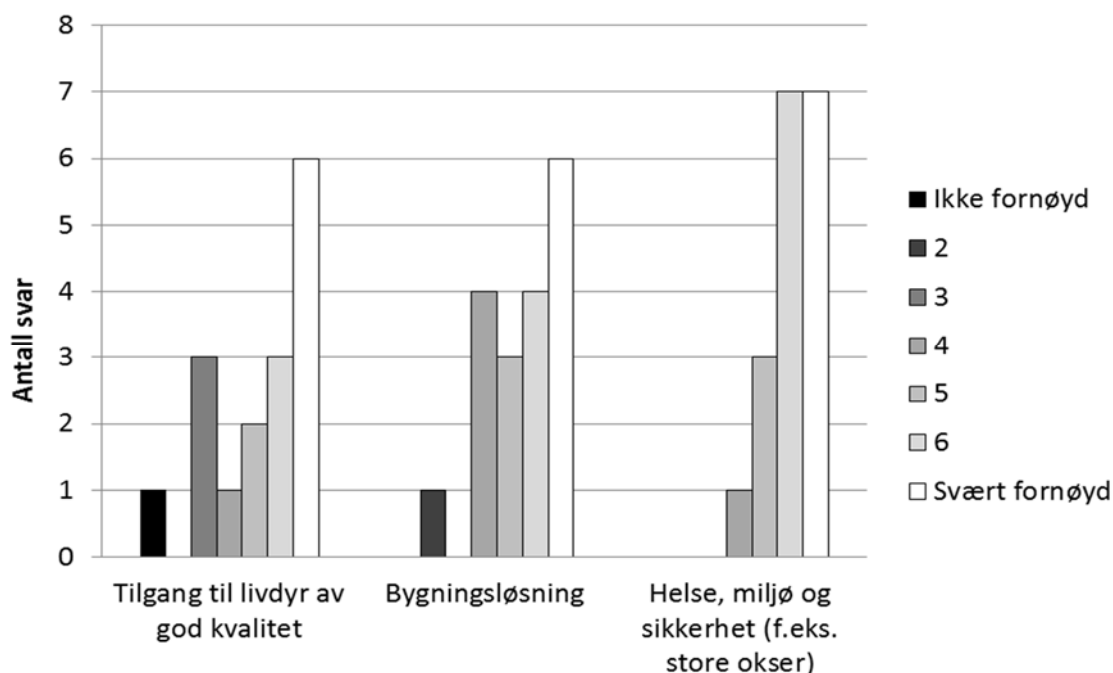

Figur 5.1 Tilfredshet med ulike forhold på gården

Figur 5.2 viser at de fleste er nokså fornøyd med tilgangen på livdyr av god kvalitet. En kan merke seg at de som driver med hovedsakelig innkjøp av okser (score på 5,1) er mer fornøyd enn de som driver med ammeku (score på 4,1). To bruk kjøper ikke inn livdyr, og svarte ikke på spørsmålet. Kun fem bruk var lite tilfredse med kvaliteten på kjøpte livdyr, og disse hadde i gjennomsnitt negativt økonomisk resultat. Ti bruk svarte fra 4-7 på skalaen, og var dermed godt tilfreds med kjøpte livdyr. Hos disse var familiens arbeidsfortjeneste per årsverk i snitt på kr 194 700.

De fleste er også relativt fornøyd med den bygningsløsningen de har valgt, og der er det ingen forskjell på gruppene. Det ene bruket som har lav score her driver med okseoppdrett i et ombygd melkefjøs. Et annet bruk med middels score svarte at de ville ikke bygd kaldfjøs om de hadde bygd på nytt.

De fleste er godt fornøyd med helse, miljø og sikkerhet i drifta, f.eks. med tanke på store okser. De som driver med ammeku (score 6,5) er mer fornøyd enn de med okseoppdrett (score 5,6).

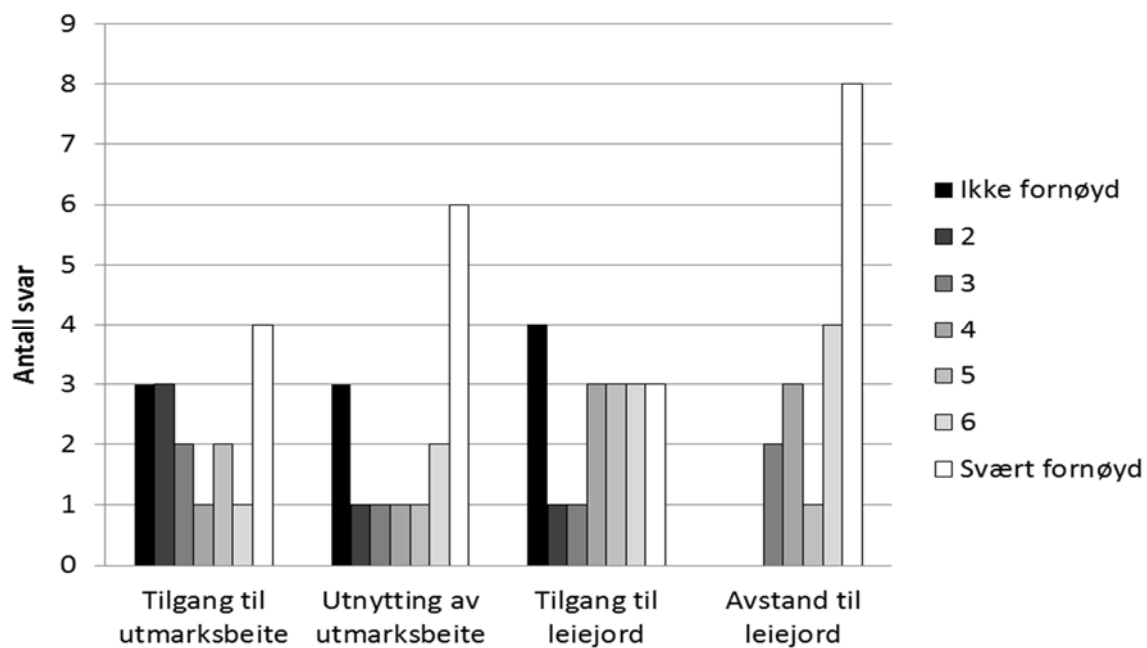

Figur 5.2 Tilfredshet med ulike forhold på gården

Noen av spørsmålene i intervjuet gikk på utmarksbeite og leiejord (Figur 5.3). Flere var svært lite fornøyd med tilgangen til utmarksbeite, med en gjennomsnittscore på 3,9. To respondenter hadde ikke tilgang til utmarksbeite, og svarte derfor ikke på disse spørsmålene. Flere var fornøyd med den måten de fikk utnyttet utmarksbeite på, med en score på 4,7. Bruk med ammeku var mer fornøyd med utnyttelsen av utmarksbeite enn bruk med okser. De som var mest fornøyd med utnyttelse av utmarksbeite (5-7 på skalaen) hadde et økonomisk resultat på kr 100 100 i familiens arbeidsfortjeneste per årsverk, mens de som var mer misfornøyd hadde et resultat på kr 268 200. Det er nok ikke utnyttelsen av utmarksbeite som er årsaken til den store differansen på økonomisk resultat her, men det forteller at gruppen med det beste resultatet kunne tenke seg å hatt enda bedre utnyttelse av utmarksbeite i drifta. Det kan også være tilfeldige variasjoner fordi utvalget av bruk er relativt lite.

Tilgang til og avstand til leiejord kan være avgjørende for en effektiv og optimal drift av produksjonen. Figur 5.3 viser at flere hadde ønsker om mer leiejord (score 3,5), og ingen var svært fornøyd med situasjonen. De som var mest fornøyd med situasjonen (5-7 på skalaen) var jevnt fordelt mellom bruk med ammekyr og okser. I denne gruppen var det økonomiske resultatet kr 91 200, mens blant de som var mer misfornøyd med tilgangen til leiejord var resultatet kr 201 800. Her har nok heller ikke det økonomiske resultatet direkte sammenheng med tilgangen til leiejord, men det sier noe om at de som har det beste resultatet mener at deres tilgang til leiejord ikke er optimal.

De fleste var fornøyd med avstanden til den leiejorden de hadde (score 6,0).

Figur 5.3 Tilfredshet med utmarksbeite og leiejord

Et av spørsmålene var om gårdbrukeren følte behov for mer kompetanse på noen områder. Grovfôrdryrking var det temaet som flest følte behov for å ha mer kunnskap om (score 5,3).

Brukene med okseoppdrett var mer interessert i å lære mer om økonomi og regnskap enn gruppa med ammekyr, med score på hhv. 4,6 og 2,9. Det er interessant at de som hadde størst ønske om å lære mer om økonomi (5-7 på skalaen) hadde i snitt et økonomisk resultat på kr 293 600, mens de som ikke følte behov for å lære mer om økonomi (1-4 på skalaen) hadde et resultat på kr 22 000.

Gårdbrukerne ble spurt om hvor viktige enkelte forhold var for drifta. «Å sørge for best mulig dyrevelferd» fikk høyeste scor med 6,8 (Tabell 5.3). Det å få størst mulig inntekt får i snitt en score på 5,6, og dette er viktigere for de med okser enn de med ammeku.

Tabell 5.3 Hvor viktige er disse forholdene i drifta, vurdering fra 1-7, hvor 1 er «ikke viktig» og 7 er «svært viktig»

	Score, alle	Score -ammekyr	Score-okser
Sørge for best mulig dyrevelferd	6,8	6,9	6,7
Sikker og stabil inntekt	6,6	6,7	6,6
Arbeide med dyr og/eller planter	6,6	6,8	6,3
God oppvekstplass for barn	6,5	6,7	6,3
Å kunne drive garden på heltid	6,3	6,6	5,9
Ta vare på kulturlandskapet	6,3	6,5	6,0
Livsstilen som følger med gardslivet	6,3	6,7	5,7
Bidra til nasjonal matproduksjon	6,2	6,6	5,7
Tid til ferie og fritidsaktiviteter	5,8	5,8	5,7
Oppnå høyest mulig avkastn. ved invest.	5,8	5,7	5,9
Forbedre garden til neste generasjon	5,8	6,2	5,1
Størst mulig inntekt	5,6	5,3	6,0
Ta vare på biologisk mangfold	5,4	5,5	5,3
Begrense gjødsel og plantevernmidler	5,4	5,6	5,0
Videreføre familietradisjoner	4,8	5,0	4,4
Arbeide med maskiner/teknisk utstyr	4,8	4,6	5,0

Gårdbrukerne i undersøkelsen har tro på framtida i jordbruket. De ble spurt om hvordan de tror at omfanget på deres gård vil være om 5-10 år sammenlignet med dagens nivå (Tabell 5.4). Ett alternativ for svar var «avviklet», men det var det ingen som svarte. 71 prosent tror at husdyrproduksjonen vil være høyere enn dagens nivå, og 61 prosent mener at de vil ha mer leid arbeidskraft om noen år. Det var minimal forskjell på bruk med ammeku og okser på disse spørsmålene.

Tabell 5.4 Spørsmål om hvordan de tror omfanget på gårdsdrifta vil være om 5-10 år sammenlignet med i dag. Svar i prosent.

	Lavere	Som i dag	Høyere	Sum
Jordbruksareal i drift		53	47	100
Husdyrproduksjon		29	71	100
Intensitet i jordbruket (avlinger, avdrått)	6	50	44	100
Antall produksjoner i tradisjonelt jordbruk	6	78	17	100
Videreforedling og evt. salg av gardsprodukter		67	33	100
Brukerfamiliens arbeidsinnsats på bruket	11	56	33	100
Brukerfamiliens arbeidsinnsats utenfor bruket	44	50	6	100
Samarbeid med andre bønder		78	22	100
Leid arbeidskraft		39	61	100

6 Analyse av sammenheng mellom produksjonsmål og økonomi

De 76 regnskapene med ammeku ble analyserte som gjennomsnitt for to eller tre år for 14 avhengige og 13 uavhengige variabler. Ved to års gjennomsnitt er prisnivået i 2014 benyttet, ved tre års gjennomsnitt er prisnivået i snitt for 2013-2015 benyttet. Det er laget en regresjonsmodell for hver av de 14 avhengige variabler i Tabell 6.1, der betydningen av de 13 uavhengige variablene eller forklaringsvariablene i tabellen er analysert.

Tabell 6.1 Variabler i regresjonsanalysen

Avhengige variabler (14)	Uavhengige variabler (13)
Familiens arbeid i jordbruket, t/ku	Ammekyr (gjennomsnitt av IB og UB), stk
Arbeidsinnsats i alt i jordbruket, t/ku	Ammekyr kvadrert, stk
Kjøtt per ammeku, kg	Jordbruksareal, daa/ku
Husdyrprodukter i alt, kr/ku	Kjøtt per ammeku, kg
Variable kostnader, kr/ku	Andre inntekter, kr
Faste kostnader, kr/ku	Sivilstatus, (0 enslig, 1 partner)
Avskrivninger i alt, kr/ku	Driftstid 2014, år
Driftsoverskot jordbruk, Kr/ku	Kjønn, (0 mann, 1 kvinne)
Kalkulert rente av eiendeler i jordbruket, kr/ku	Andel leiejord
Familiens arbeidsfortjeneste i jordbruket, kr/ku	Egenkapitalandel
Fam. arbeidsfortjeneste i jordbruket, kr/årsverk	Egenkapital, kr
Netto mekaniseringskostnad, kr/ku	Jordbrukets andel av inntektene
Bygningskostnad, kr ku	Region, (0 flatbygder, 1 andre bygder)
Nettoinntekt, kr	

Kg kjøtt per ammeku brukes både som et resultatmål og som en forklaringsparameter i analysen. Som resultatmål er studert i hvilken grad den avhenger av de andre forklaringsvariablene. Når variabelen i stedet brukes som en forklaringsparameter er studert i hvilken grad den påvirker arbeidsforbruk, inntekter, kostnader eller lønnsomhet på bruka. Variabelen fremkommer som et resultat av bl.a. rase, hvor lenge kalvene føres før salg og av kvaliteten på husdyrholdet på bruket. Valg av rase avhenger av rasespesifikke faktorer og brukerens vektlegging av disse i forhold til gårdens ressurser, samt interesse og antatte markedsmuligheter for avkom av vedkommende rase. Hvor lenge kalvene blir føra avhenger av bl.a. kalvingstid og tilgang på beite før salg samt avtaler og etterspørsel ved levering. Resterende variasjon avhenger av kvaliteten på husdyrholdet på bruket, herunder føring og stell. Om man vil endre kg kjøtt per ku må man derfor undersøke hvilke faktorer som er bestemmende på det enkelte bruk.

For hver av regresjonsmodellene oppgis en justert og kvadrert r (Adj R-Sq) som viser hvor stor del av variasjonen i de avhengige variabler som blir forklart av variasjonen i de viktigste uavhengige variabler. Denne justerte R er noe mindre enn standard R -Sq som er beregna for alle variabler som inngår i modellen. Ved analyse av arbeidsforbruk er variabelen «jordbrukets andel av inntektene» ikke med som forklaringsvariabel og ved analyse av kjøttproduksjonen per ku er forklaringsvariabelen kjøttproduksjon per ku tatt ut.

6.1 Arbeidsinnsats i jordbruket

Tabell 6.2 viser sammenhengen mellom de uavhengige variablene og henholdsvis familiens arbeid og totalt arbeid i jordbruket. Justert og kvadrert r var Adj R-Sq = 0,61 for familiens arbeid og Adj R-Sq = 0,62 for totalt arbeid. Disse verdiene viser at henholdsvis 61% av familiens arbeid og 62% av totalt arbeidsforbruk i jordbruket ble forklart av de viktigste uavhengige variabler.

Familiens arbeidsforbruk per ku går ned med 3,15 t og totalt arbeid reduseres med 2,22 t når antall kyr øker med 1. Den kvadrerte verdien av antall kyr indikerer at nedgangen avtar nokså sterkt ettersom det blir flere kyr, men denne nedgangen var signifikant på 10% nivå bare for familiens arbeid. Det ser således ut til at bare de minste bruka vil oppnå reduksjon i arbeidsforbruket per ku ved økt besetningsstørrelse. Totalt arbeidsforbruk per ku øker også med 1,5 t per dekar jordbruksareal per ku, parameterverdien var signifikant på 10% nivået. Både familiens arbeid og totalt arbeid øker med kjøttproduksjonen og parameterverdiene er henholdsvis 0,15 t og 0,18 t per kg kjøtt. Det vil si at brukerfamilien arbeider 9 minutter mer for hvert ekstra kg kjøtt som produseres per ku og at totalt arbeid tilsvarende øker med 10,8 minutter per ekstra kg kjøtt.

Tabell 6.2 Regresjonsberegninger av forklaringsvariabler for arbeidsforbruk (t/ku).
Bruk med ammeku, gjennomsnitt 2013-14 eller 2013-15. (N=76).

	Familiens arbeid, t/ku		Totalt arbeid, t/ku	
	Parameter (SE)	t-verdi (P)	Parameter (SE)	t-verdi (P)
Konstantledd	49,45 (30,91)	1,6	44,9 (33,08)	1,36
Antall kyr, (\bar{x} = 25)	-3,15 (1,09)	-2,9***	-2,22 (1,16)	-1,9*
Antall kyr kvadrert, (\bar{x} = 810)	0,03 (0,02)	1,99*	0,02 (0,02)	1,06
Jordbruksareal, (\bar{x} = 16,4 daa/ku)	1,15 (0,69)	1,66	1,47 (0,74)	1,98*
Kjøtt per ku, (\bar{x} = 221 kg)	0,15 (0,04)	3,62***	0,18 (0,05)	4,08***
Anna inntekt ¹ , (\bar{x} = 467 387 kr)	-3,16 (0,88)	-3,59***	-3,2 (0,94)	-3,39***
Sivil status, 0=enslig, 1=partner	4,92 (9,7)	0,51	3,64 (10,39)	0,35
Driftstid, (\bar{x} = 18,8 år)	0,65 (0,34)	1,95*	0,46 (0,36)	1,27
Kjønn, 0=mann, 1=kvinne	22,02 (11,56)	1,91*	19,5 (12,37)	1,58
Leiejordandel, (\bar{x} = 0,49)	32,72 (11,89)	2,75***	41,98 (12,73)	3,3***
Egenkapitalandel, (\bar{x} = 0,51)	11,94 (10,67)	1,12	7,02 (11,42)	0,62
Egenkapital ¹ , (\bar{x} = 2,4 mill kr)	-0,16 (0,19)	-0,86	-0,23 (0,2)	-1,13
Område, 0=flatb., 1=a. bygder	32,65 (16,18)	2,02**	51,56 (17,32)	2,98***
*** Signifikant på 1% nivå (P < 0,01), ** Signifikant 5% (P < 0,05), * Signifikant 10%, (P < 0,1).				
¹ Parameterverdi og SE er pr 100 000 kr i auka inntekt eller egenkapital				

Totalt arbeidsforbruk per ku går ned med ca. 3,2 t når anna inntekt øker med 100 000 kr, de forholdsvis like verdiene for nedgangen i familiens arbeid (-3,16) og i totalt arbeid indikerer at det ikke blir leid inn mer hjelp når brukerfamilien tar mer annet arbeid. Det er og signifikant høyere arbeidsforbruk (P < 0,01) for familien avhengig av driftstid og kjønn på brukeren, arbeidstida per ku øker med 0,65 t når driftstida øker med 1 t. Arbeidsforbruket per ku øker og med 22 t for kvinner jamført med menn. Videre øker arbeidstida for familien med 3,27 t/ku og totalt med 4,2 t/ku når andelen leiejord øker med 10% og disse verdiene var signifikante på 1% nivået. Beregningene viser og 32,6 t/ku lavere arbeidsforbruk for familien og 51,56 t/ku totalt arbeid på bruk fra kornbygdene jamført med andre bygder, begge verdier var statistisk sikre på 5% og 1% nivået.

6.2 Husdyrinntekter, kostnader og avskrivninger

Sammenhengen mellom de uavhengige variablene og husdyrinntekter, avskrivninger, variable og faste kostnader per ammeku framgår av Tabell 6.3 og Tabell 6.4. Justert og kvadrert r var Adj R-Sq = 0,36 for husdyrinntekter og Adj R-Sq = 0,25 for variable kostnader viser at henholdsvis 36% av variasjonen for husdyrinntektene og 25% av de variable kostnadene vart forklart av de viktigste uavhengige variabler.

Tabell 6.3 Regresjonsberegninger av forklaringsvariabler for husdyrinntekter og variable kostnader (kr/ku). Bruk med ammeku, gjennomsnitt 2013-14 eller 2013-15. (n=76).

	Husdyrinntekter, kr/ku		Variable kostnader, kr/ku	
	Parameter (SE)	t-verdi (P)	Parameter (SE)	t-verdi (P)
Konstantledd	13364 (5563,74)	2,4**	-2607,94 (4678,76)	-0,56
Antall kyr, (\bar{x} = 25)	-194,48 (196,98)	-0,99	243,04 (165,65)	1,47
Antall kyr kvadrert, (\bar{x} = 810)	4,4 (2,9)	1,52	-2,79 (2,44)	-1,14
Jordbruksareal, (\bar{x} = 16,4 daa/ku)	-0,19 (122,36)	0	194,34 (102,89)	1,89*
Kjøtt per ku, (\bar{x} = 221 kg)	33,16 (7,7)	4,31***	23,93 (6,47)	3,7***
Anna inntekt ¹ , (\bar{x} = 467 387 kr)	63,33 (182)	0,35	88,59 (153)	0,58
Sivil status, 0=enslig, 1=partner	884,97 (1835,19)	0,48	463,44 (1543,28)	0,3
Driftstid, (\bar{x} = 18,8 år)	-49,73 (59,58)	-0,83	40,88 (50,1)	0,82
Kjønn, 0=mann, 1=kvinne	-172,31 (2047,85)	-0,08	-237,72 (1722,12)	-0,14
Leiejordandel, (\bar{x} = 0,49)	-1485,2 (2161,87)	-0,69	15,59 (1817,99)	0,01
Egenkapitalandel, (\bar{x} = 0,51)	-2854,42 (1897,2)	-1,5	-2876,74 (1595,43)	-1,8*
Egenkapital ¹ , (\bar{x} = 2,4 mill kr)	-13,35 (33,14)	-0,4	-17,96 (27,86)	-0,64
Jordbruksandel inntekt, (\bar{x} = 0,52)	1776,97 (4111,72)	0,43	967 (3457,7)	0,28
Område, 0=flatb., 1=a. bygder	1111,37 (2911,23)	0,38	832,69 (2448,16)	0,34

*** Signifikant på 1% nivå (P < 0,01), ** Signifikant 5% (P < 0,05), * Signifikant 10%, (P < 0,1).

¹ Parameterverdi og SE er pr 100 000 kr i auka inntekt eller egenkapital

Tabell 6.4 Regresjonsberegning av forklaringsvariabler for faste kostnader og avskrivninger (kr/ku). Bruk med ammeku, gjennomsnitt 2013-14 eller 2013-15. (N=76).

	Faste kostnader, kr/ku		Avskrivninger, kr/ku	
	Parameter (SE)	t-verdi (P)	Parameter (SE)	t-verdi (P)
Konstantledd	7686,59 (6345,01)	1,21	4023,21 (3142,42)	1,28
Antall kyr, (\bar{x} = 25)	-42,52 (224,64)	-0,19	-145,8 (111,26)	-1,31
Antall kyr kvadrert, (\bar{x} = 810)	-0,03 (3,31)	-0,01	1,99 (1,64)	1,21
Jordbruksareal, (\bar{x} = 16,4 daa/ku)	516,56 (139,54)	3,7***	180,49 (69,11)	2,61**
Kjøtt per ku, (\bar{x} = 221 kg)	10,65 (8,78)	1,21	12,28 (4,35)	2,83***
Anna inntekt ¹ , (\bar{x} = 467 387 kr)	137 (208)	0,66	-28,96 (103)	-0,28
Sivil status, 0=enslig, 1=partner	-2294,4 (2092,89)	-1,1	-2276,95 (1036,52)	-2,2**
Driftstid, (\bar{x} = 18,8 år)	-49,94 (67,95)	-0,73	5,39 (33,65)	0,16
Kjønn, 0=mann, 1=kvinne	-494,88 (2335,42)	-0,21	502,81 (1156,63)	0,43
Leiejordandel, (\bar{x} = 0,49)	1718,76 (2465,44)	0,7	980,33 (1221,03)	0,8
Egenkapitalandel, (\bar{x} = 0,51)	-2515,26 (2163,61)	-1,16	559,04 (1071,54)	0,52
Egenkapital ¹ , (\bar{x} = 2,4 mill kr)	-15,15 (37,79)	-0,4	7,68 (18,72)	0,41
Jordbruksandel inntekt, (\bar{x} = 0,52)	4724,06 (4689,09)	1,01	-3355,42 (2322,31)	-1,44
Område, 0=flatb., 1=a. bygder	5967,11 (3320,03)	1,8*	1851,3 (1644,27)	1,13

*** Signifikant på 1% nivå (P < 0,01), ** Signifikant 5% (P < 0,05), * Signifikant 10%, (P < 0,1).

¹ Parameterverdi og SE er pr 100 000 kr i auka inntekt eller egenkapital

Bare variabelen kjøttproduksjonen per ku var signifikant ($P < 0,01$) som forklaringsvariabel for husdyrinntektene. Den viser at inntektene økte med kr 33,16 når kjøttproduksjonen per ku økte med 1 kg. Kjøttproduksjonen per ku var og signifikant ($P < 0,01$) bestemmende for de variable kostnader som økte med kr 23,93 når kjøttproduksjonen økte med 1 kg. De variable kostnader økte ellers med kr 194,34 når arealet per ku økte med 1 daa, men ble noe redusert med økende egenkapitalandel, begge variabler signifikante på 10% nivået.

For de faste kostnader i tabell 6.4 var det ingen signifikant sammenheng med kjøttproduksjonen per ku, men en signifikant sammenheng mellom avskrivninger og kjøttproduksjon per ku indikerer at bruk med høg kjøttproduksjon har investert noe sterkere. Både faste kostnader og avskrivninger per ku øker signifikant ($P < 0,01$ og $P < 0,05$) når arealet per ku øker. De faste kostnadene er videre signifikant lavere ($P < 0,1$) på flatbygdene jamført med andre bygder, reduksjonen er ca kr 6000 per ku. Antall kyr var derimot ikke signifikant hverken for totale faste kostnader eller avskrivningene per ku. Forklaringsgraden var Adj R-Sq = 0,44 for faste kostnader og Adj R-Sq = 0,34 for avskrivninger.

6.3 Mekaniserings- og bygningskostnader og kalkulert rente

Forklaringsgrad for de undersøkte uavhengige variabler i modellene for mekaniserings- og bygningskostnader viste Adj R-Sq = 0,46 for mekaniseringskostnader og Adj R-Sq = 0,34 for bygningskostnader. Kostnadene til mekanisering gjekk ned med kr 1413,7 og kostnadene med bygninger gjekk ned med kr 919,4 per ekstra ku ($P < 0,01$). Men de forholdsvis høye og sterkt signifikante ($P < 0,01$) verdier for antall kyr kvadrert indikerer at det bare er for de aller minste bruka at disse kostnadene kan reduseres ved å ha flere kyr.

Tabell 6.5 Regresjonsberegninger av forklaringsvariabler for mekaniserings- og bygningskostnader (kr/ku). Bruk med ammeku, gjennomsnitt 2013-14 eller 2013-15. (N=76).

	Mekaniseringskostnader, kr/ku		Bygningskostnader, kr/ku	
	Parameter (SE)	t-verdi (P)	Parameter (SE)	t-verdi (P)
Konstantledd	13764 (8226,28)	1,67	16878 (5590,28)	3,02***
Antall kyr, ($\bar{x} = 25$)	-1413,7 (291,25)	-4,85***	-919,44 (197,92)	-4,65***
Antall kyr kvadrert, ($\bar{x} = 810$)	18,67 (4,29)	4,35***	11,63 (2,91)	3,99***
Jordbruksareal, ($\bar{x} = 16,4$ daa/ku)	241,61 (180,91)	1,34	-103,19 (122,94)	-0,84
Kjøtt per ku, ($\bar{x} = 221$ kg)	8,91 (11,38)	0,78	3,72 (7,74)	0,48
Anna inntekt ¹ , ($\bar{x} = 467\ 387$ kr)	-217 (269)	-0,81	-131 (183)	-0,72
Sivil status, 0=enslig, 1=partner	-393,43 (2713,42)	-0,14	1046,19 (1843,94)	0,57
Driftstid, ($\bar{x} = 18,8$ år)	17,36 (88,09)	0,2	-101,24 (59,86)	-1,69*
Kjønn, 0=mann, 1=kvinne	-834,3 (3027,86)	-0,28	358,45 (2057,62)	0,17
Leiejordandel, ($\bar{x} = 0,49$)	7698,41 (3196,43)	2,41**	4961,22 (2172,18)	2,28**
Egenkapitalandel, ($\bar{x} = 0,51$)	2482,21 (2805,11)	0,88	-2784,44 (1906,25)	-1,46
Egenkapital ¹ , ($\bar{x} = 2,4$ mill kr)	91,15 (48,99)	1,86*	84,87 (33,29)	2,55**
Jordbruksandel inntekt, ($\bar{x} = 0,52$)	4969,85 (6079,39)	0,82	2107,75 (4131,33)	0,51
Område, 0=flatb., 1=a. bygder	-6412,81 (4304,41)	-1,49	536,04 (2925,12)	0,18

*** Signifikant på 1% nivå ($P < 0,01$), ** Signifikant 5% ($P < 0,05$), * Signifikant 10%, ($P < 0,1$).

¹ Parameterverdi og SE er pr 100 000 kr i auka inntekt eller egenkapital

Både mekanisering og bygningskostnader kan sjå ut til å avhenge av leiejordandel ($P < 0,05$) og egenkapital med $P < 0,1$ for mekaniseringskostnader og $P < 0,05$ for bygningskostnader. Parameterverdiene viser at begge variabler stiger med økende verdier for leiejordandel og egenkapital. Bygningskostnadene viste i tillegg signifikant ($p < 0,1$) lavere verdier for driftstid og ble redusert med ca kr 100 per ku når driftstida økte med ett år. Når det gjelder kjøttproduksjon per ku så viser parameterverdiene noe høyere bygnings og mekaniseringskostnader med økende kjøttproduksjon per ku, men verdiene var ikke signifikante slik at en økning i kjøttproduksjonen per ku må antas å kunne skje uten at bygnings og mekaniseringskostnadene per kg kjøtt øker.

Modellen for kalkulert rente viste begrensede sammenheng med de undersøkte variabler med Adj R-Sq = 0,21. Bare jordbruksareal per ku og kjøttmengde per ku hadde signifikant ($P < 0,1$) påvirkning på kalkulert rente på laveste signifikansnivå $P < 0,1$. De beregna parameterverdier var kr 58,84 per daa og kr 3,13 i økte rentekostnader for økning i henholdsvis jordbruksareal eller kjøttmengde.

6.4 Kjøttproduksjon, nettoinntekt, driftsoverskudd og familiens arbeidsfortjeneste

Signifikante verdier for de undersøkte variablene i forhold til kjøttproduksjon per ku (Tabell 6.6) var bare område ($P < 0,1$), jordbrukets andel av inntekta ($P < 0,1$) og kjønn ($P < 0,05$). I andre bygder var kjøttproduksjonen 88,8 kg/ku lavere jamført med flatbygder. Forklaringsgraden til modellen for kjøttproduksjon per ku var imidlertid svak, med Adj R-Sq = 0,13.

Tabell 6.6 Regresjonsberegninger av forklaringsvariabler for kjøttproduksjon (kg/ku) og nettoinntekt (kr). Bruk med ammeku, gjennomsnitt 2013-14 eller 2013-15. (N=76).

	Kjøttproduksjon, kg/ku		Nettoinntekt, kr	
	Parameter (SE)	t-verdi (P)	Parameter (SE)	t-verdi (P)
Konstantledd	101,53 (99,23)	1,02	422426 (261822)	1,61
Antall kyr, ($\bar{x} = 25$)	1,24 (3,54)	0,35	-3981,48 (9269,74)	-0,43
Antall kyr kvadrert, ($\bar{x} = 810$)	-0,03 (0,05)	-0,49	288,19 (136,5)	2,11**
Jordbruksareal, ($\bar{x} = 16,4$ daa/ku)	3,83 (2,14)	1,79*	-3779,25 (5757,87)	-0,66
Kjøtt per ku, ($\bar{x} = 221$ kg)			189,89 (362,28)	0,52
Anna inntekt ¹ , ($\bar{x} = 467$ 387 kr)	3,18 (3,25)	0,98	0,6 (0,09)	6,98***
Sivil status, 0=enslig, 1=partner	48,94 (32,35)	1,51	96237 (86361)	1,11
Driftstid, ($\bar{x} = 18,8$ år)	-1,67 (1,05)	-1,6	3780,74 (2803,77)	1,35
Kjønn, 0=mann, 1=kvinne	-88,59 (34,78)	-2,55**	134118 (96369)	1,39
Leiejordandel, ($\bar{x} = 0,49$)	-32,83 (38,68)	-0,85	-51944 (101735)	-0,51
Egenkapitalandel, ($\bar{x} = 0,51$)	35,65 (33,82)	1,05	206381 (89280)	2,31**
Egenkapital ¹ , ($\bar{x} = 2,4$ mill kr)	-0,39 (0,59)	-0,65	0,03 (0,02)	1,67
Jordbruksandel inntekt, ($\bar{x} = 0,52$)	128,1 (71,9)	1,78*	-665028 (193492)	-3,44***
Område, 0=flatb., 1=a. bygder	-88,82 (50,97)	-1,74*	282608 (136999)	2,06**

*** Signifikant på 1% nivå ($P < 0,01$), ** Signifikant 5% ($P < 0,05$), * Signifikant 10%, ($P < 0,1$).

¹ Parameterverdi og SE er pr 100 000 kr i auka inntekt eller egenkapital

Modellen ga en tilfredsstillende forklaring for nettoinntekta på bruk med ammeku med Adj R-Sq = 0,80. Nettoinntekta var signifikant høyere for andre bygder enn for flatbygdene men falt sterkt med økende andel av inntektene fra jordbruket ($P < 0,01$) og økende egenkapitalandel ($P < 0,05$). Annen inntekt utviste en klar sammenheng med nettoinntekten ($P < 0,01$), men parameterverdien var lav.

Videre var det signifikant økning i nettoinntekta med antall kyr kvadrert ($P < 0,05$), men reduksjonen i forhold til antall kyr var ikke signifikant.

For driftsoverskudd og familiens arbeidsfortjeneste per ku var kun sivil status signifikant ($P < 0,05$). Modellene hadde imidlertid lav forklaringsgrad, Adj R-Sq var lik 0,03 både for driftsoverskudd og familiens arbeidsfortjeneste.

6.5 Konklusjon

Regresjonsberegningene med utgangspunkt i åra 2013-15 indikerer at det må forventes en viss økning i inntektene per ku (kr 33,16/kg) ved å øke kjøttproduksjonen per ku, men dette fører og til høyere (kr 23,93/kg) variable kostnader. Den beregna nettoen (Kr 9,23) utgjør $kr\ 9,23 / 0,15t = kr\ 61,53$ per ekstra arbeidstime for familien ettersom familiens arbeidsforbruk øker med 0,15 t per kg kjøtt. For mange vil en timelønn på kr 61,53 ikke være tilstrekkelig til at de vil påta seg anstrengelser med å øke kjøtt-produksjonen, men spesielt i områder med få andre alternativer kan det noen ganger vurderes annerledes. Det avhenger og av hvilke tiltak som må gjøres for å oppnå en økning i avdrått, dette vil avhenge av situasjonen på det enkelte bruk. Kostnader til både bygninger og mekanisering samt andre faste kostnader synes imidlertid ikke å endres som følge av økt kjøttproduksjon per ku, men både avskrivinger og rente øker. Situasjonen kan ha endra seg i tida etter 2013-15 spesielt om kjøttprisene endrer seg vil det påvirke lønnsomheten med å øke kjøttproduksjonen per ku.

Det er også mulig å bedre økonomien i storfekjøttproduksjonen ved å øke besetningsstørrelsen. Modellberegningene viser imidlertid at kostnadsreduksjonen er sterkt avtakende når besetningsstørrelsen øker. Det er bare de minste bruka som kan forvente bedre økonomi ved å øke besetningsstørrelsen.

7 Arktisk storfekjøttproduksjon

Prosjektet «Arktisk storfekjøttproduksjon» er omtalt i NIBIO-rapport nr 92, 2016. Prosjektet hadde som hovedmål å utvikle vitenskapelig baserte anbefalinger for funksjonelle og enkle driftssystemer for nordnorsk storfekjøttproduksjon, med spesielt fokus på rimelige fjøsløsninger, beiteutnytting og dyrevelferd i et arktisk klima.

7.1 Arktisk storfekjøttproduksjon

Totalt 12 eksempelbruk ble plukket ut og kontaktet via e-post og telefon. Brukene skulle være av de beste i landsdelen på produksjon, helse, dyrevelferd og driftsøkonomi. Brukene var fordelt på driftsformene oppføring av innkjøpt kalv (1), kombinert melk- og kjøttproduksjon (2), ammekuproduksjon med salg av kalv (6) og ammekuproduksjon med egen oppføring av kalvene (3). To eksempelbruk i Finnmark, fire bruk i Troms og seks bruk i Nordland ble besøkt fra april til juni 2015. Dyras adferd, helse og miljøet i fjøset ble registrert. I tillegg ble det gjennomført grundige semistrukturerte intervjuer med gårdbrukerne.

Prosjektet skulle i utgangspunktet inneholde et kapittel om økonomi, og målsettingen er i rapporten beskrevet slik:

Kapittel 3.4 Kartlegging av driftsøkonomien.

Hovedspørsmål:

- *Hva er inntektene dine fra slakt/livdyr/erstatninger?*
- *Hva er de faste kostnadene dine i storfekjøttproduksjon (byggningskostnader, maskiner, lønn m.m.)?*
- *Hva påvirker driftsinntektene mest i storfekjøttproduksjonen (i positiv og negativ retning)?*

På grunn av flere omstendigheter ble dette ikke utført innen fristen for prosjektet. Det ble da besluttet å prøve å belyse økonomien til deltakerne i «Arktisk storfekjøttproduksjon» som et kapittel i denne rapporten.

Rundfjøs (her: type isolert Barentsfjøs) gir god plassutnyttelse.

Foto: Grete M. Jørgensen/NIBIO

7.2 Dekningsbidrag per kg kjøtt produsert

Av de 12 deltakerbrukene ble to regnet som uaktuelle for regnskapsanalyse på grunn av at de drev kjøttproduksjon sammen med melkeproduksjon. Det ville være nærmest umulig å fordele inntekter og kostnader mellom melk og kjøtt.

De øvrige 10 drev kjøttproduksjon på svært ulik måte, både i omfang og hvordan storfe ble omsatt. Noen hadde omtrent bare slakt, noen både slakt og livdyr og noen omtrent bare livdyr. I tillegg hadde noen bruk betydelig omsetning av andre husdyr, for eksempel gris, og noen hadde omsetning fra videreforedling og nisjesalg. Kapittel 4.1.1 i rapporten for Arktisk Storfekjøttproduksjon har en fylldig beskrivelse av brukene og produksjonen.

For å redusere virkning av tilfeldige variasjoner mellom år, ble det bestemt at en skulle se på regnskap for to år, 2014 og 2015. Resultatene skulle presenteres som gjennomsnitt av disse to årene.

Vi fikk inn kontospesifikasjon/hovedbok og næringsoppgave for 9 av de 10 brukene. I tillegg fikk vi siste bilag fra Nortura med oppgave over levert slakt og livdyr hvert år for 8 bruk og for ett år for ett bruk. Regnskapstallene og Nortura-bilagene er brukt som grunnlag for analysen.

Tall fra hovedbok/kontospesifikasjon ble lagt inn i regneark og supplert med antall og vekt på leverte dyr. Sum inntekter og sum utgifter ble kontrollert mot næringsoppgavene. Deretter ble inntekter og utgifter som åpenbart ikke var relatert til storfekjøttproduksjon tatt ut. I tillegg ble en del variable kostnader skjønsmessig vurdert som ikke relatert til storfekjøtt, og tatt ut av beregningen.

Kg kjøtt produsert ble beregnet ved at kg slakt levert ble korrigert for balanseendring, samt kjøp og salg av livdyr. Vektene for balanseendring og livdyr ble beregnet ved hjelp av vektene som brukes i driftsgranskingene for storfekjøtt tung rase.

Det ble tidlig klart at det eneste resultatmålet som var mulig å nå, med de opplysningene som forelå og den økonomiske rammen, var dekningsbidrag. Dekningsbidrag per kg kjøtt produsert ble valgt som best egnet. Distriktstilskudd ble holdt utenom i denne beregningen.

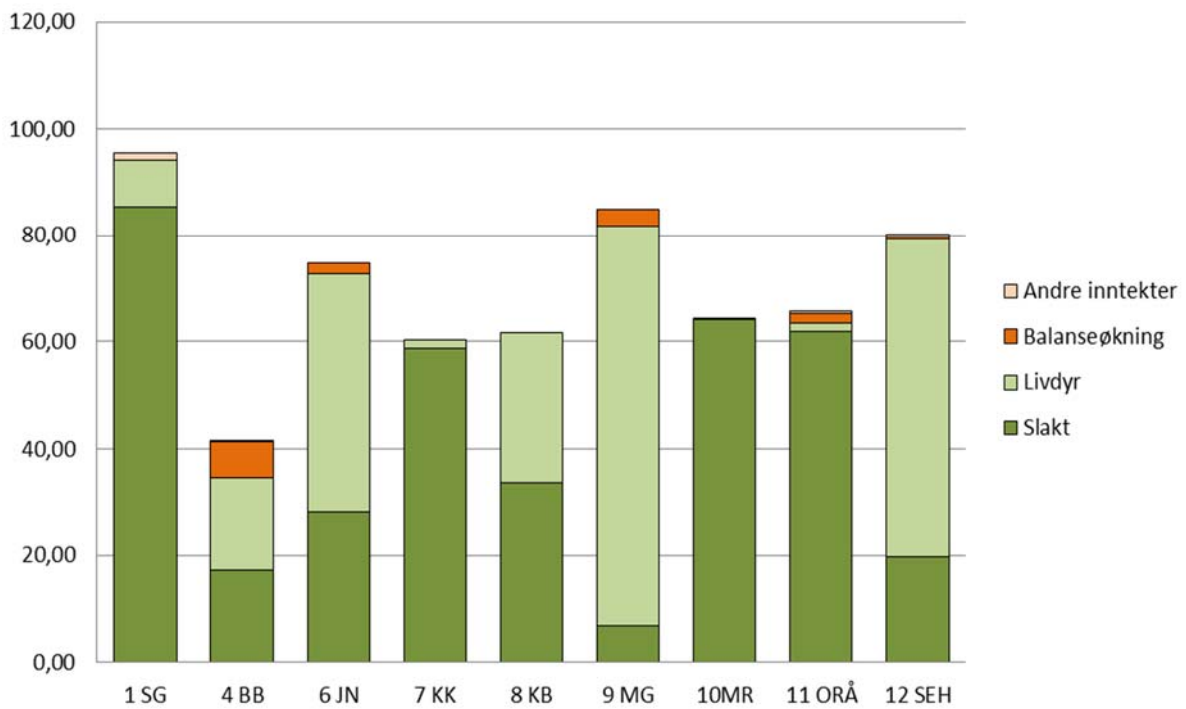
Det er knyttet en viss usikkerhet til beregningene. Denne består i blant annet beregningen av produsert kjøtt ved at en ikke har eksakt vekt på dyr i balansen, og på livdyr som er kjøpt og solgt. Kontoplan og praksis hos regnskapsførere tilsier at fordelingen av utgifter mellom variable og faste kostnader er rett. Men fordelingen internt på variable kostnader kan variere fra regnskapsfører til regnskapsfører. Og uten tilgang til regnskapsbilag og brukers vurdering av hvor utgiftene hører hjemme blir dette noe usikkert.

Det er her brukt samme nummer og forkortelser på brukene som i rapporten Arktisk storfekjøttproduksjon. Tabell 7.1 viser ulik sammensetning av inntekter og dermed dekningsbidrag fra bruk til bruk.

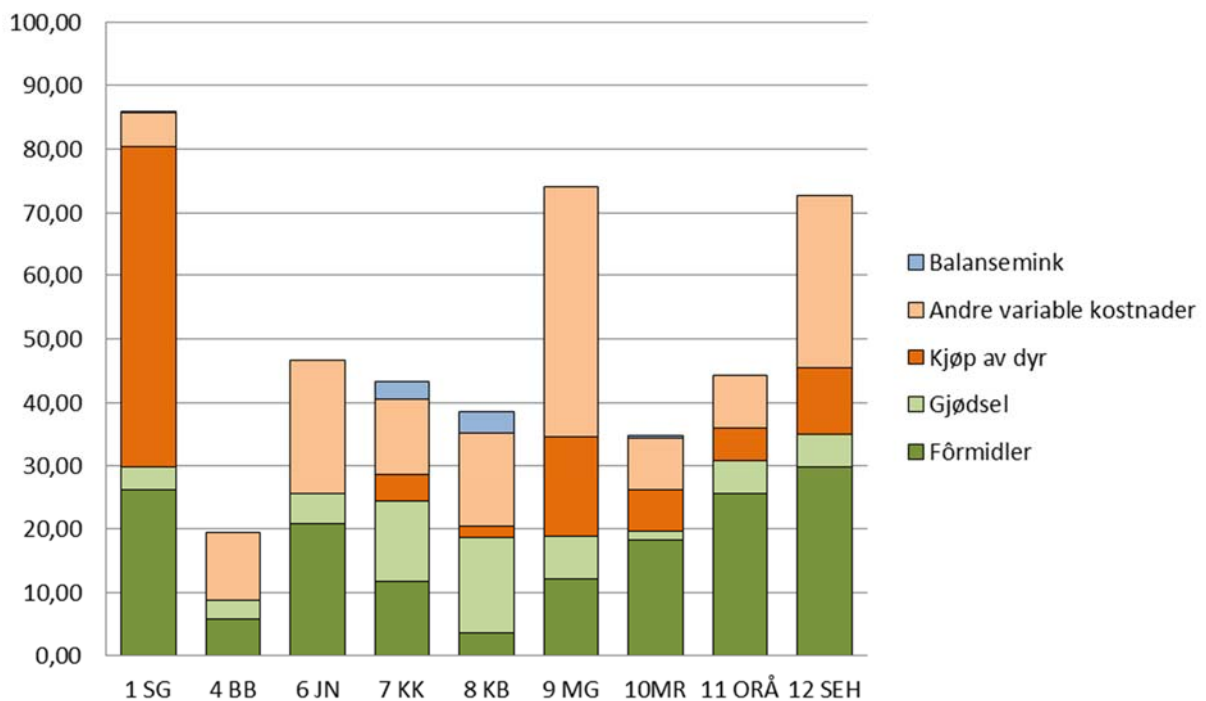
Tabell 7.1 Sammendrag kr per kg kjøtt produsert

	1 SG	4 BB	6 JN	7 KK	8 KB	9 MG	10MR	11 ORÅ	12 SEH
Slakt	85,32	17,16	28,05	58,67	33,45	6,95	64,13	61,88	19,63
Livdyr	8,91	17,53	44,64	1,57	28,15	74,81	0,00	1,57	59,70
Balanseøkning		6,75	2,19			3,13		1,96	0,47
Andre inntekter	1,21	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,15	0,46	0,37
Sum inntekt	95,44	41,46	74,88	60,24	61,61	84,89	64,28	65,86	80,17
Fôrmidler	26,07	5,74	20,85	11,62	3,67	12,03	18,17	25,51	29,93
Gjødsel	3,88	2,98	4,61	12,68	15,01	6,77	1,41	5,25	5,16
Kjøp av dyr	50,35	0,00	0,00	4,41	1,62	15,73	6,53	5,23	10,34
Andre variable kostnader	5,45	10,72	21,28	11,83	14,88	39,57	8,26	8,33	27,29
Balansemink	0,09			2,66	3,31		0,43		
Sum variable kostnader	85,84	19,45	46,74	43,19	38,49	74,11	34,80	44,32	72,72
Dekningsbidrag	9,60	22,02	28,14	17,05	23,11	10,78	29,48	21,54	7,45

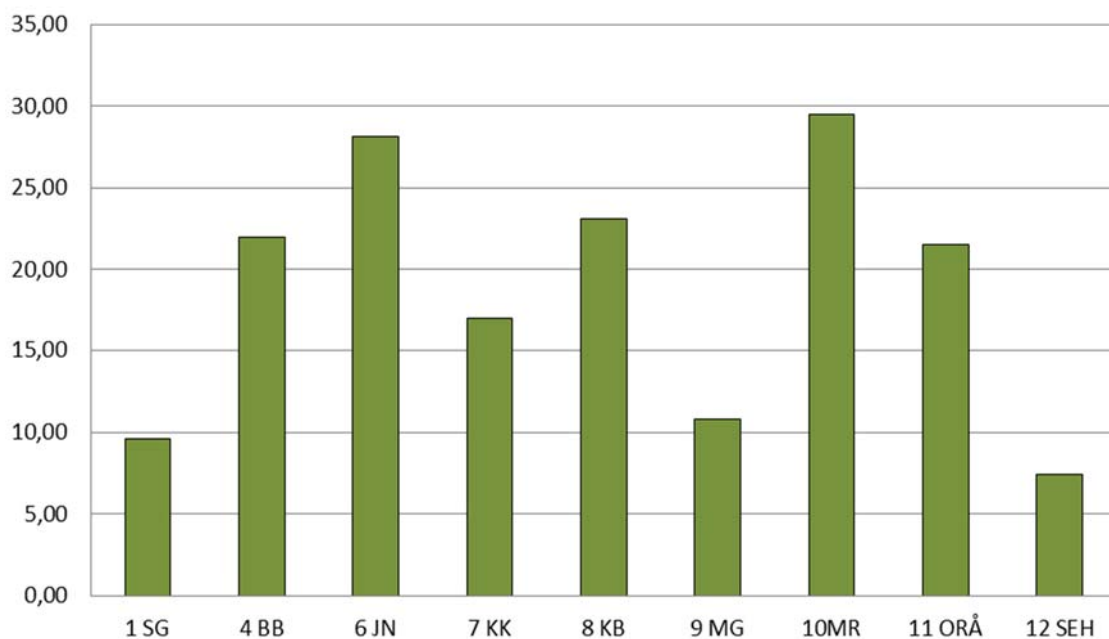
Dette illustreres nærmere med noen figurer:

Figur 7.1 Produksjonsinntekter per kg kjøtt produsert

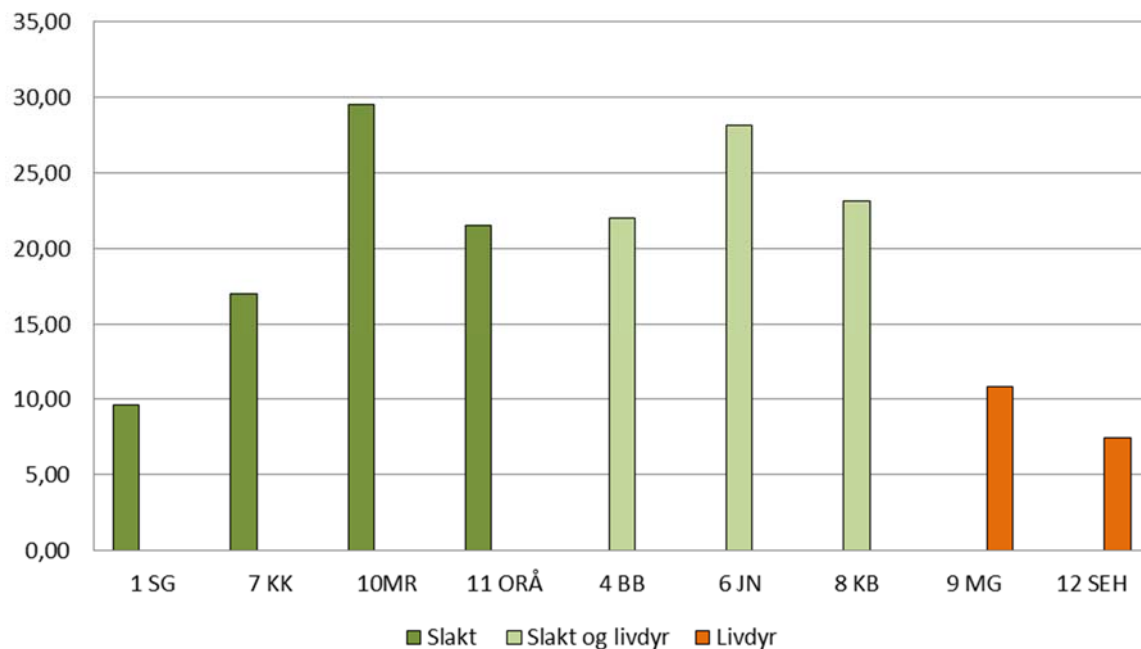

Figur 7.2 Variable kostnader per kg kjøtt produsert

Figur 7.3 Dekningsbidrag per kg kjøtt produsert

I Figur 7.4 er brukene sortert i tre grupper etter hvor dominert inntektssiden er av salg som slakt, kombinasjon av slakt og livdyr eller bare livdyr.

Figur 7.4 Dekningsbidrag per kg kjøtt produsert, sortert etter driftsform

Generelt vil kvalitet på produktene være viktig på inntektssiden. På utgiftssiden er det mange faktorer. For eksempel må bruk av kraftfôr og annet innkjøpt fôr vurderes opp mot større omsetning og kortere vekstperiode.

Dekningsbidrag sier ikke noe om de faste kostnadene (jfr. andre kulepunkt i hovedspørsmålene som skulle belyses). Som nevnt er produksjonen svært ulik på deltakerbrukene. Faste kostnader utgjør i gjennomsnitt 59 prosent av samlet kostnad for deltakerbrukene. Mellom brukene varierer de fra 31 til 75 prosent. I andre analyser av lønnsomhet i landbruket er ofte faste kostnader nøkkelfaktoren som skiller bruk med godt økonomisk resultat fra bruk med mindre godt. Men i spesialisert storfekjøttproduksjon er dette antakelig mindre tydelig, ettersom det ikke er kvoter som begrenser produksjonsinntekter og dermed variable kostnader. For storfekjøttproduksjonen, som andre grovførbaserte produksjoner, er særlig faste kostnader relatert til grovførproduksjon avgjørende for økonomisk resultat. Her er særlig mekaniseringskostnadene viktige.

Gjennomsnittlig driftsoverskudd for deltakerbrukene var kr 565 300. Det varierte mellom brukene fra kr 66 400 til kr 1 360 700. Spredningen skyldes omfanget av storfekjøttproduksjon, og ikke minst i hvor stor grad det ble drevet annen jordbruksproduksjon i tillegg til storfekjøtt på de enkelte brukene. Det foreligger ikke oppgaver over arbeidsforbruk. Dette gjør det umulig å si noe om lønnsomhet målt for eksempel per årsverk eller per time.

Ekstensiv ammekuproduksjon med helårs utegang på Nordlandskysten.

Foto: Oddvar Langset/NIBIO

7.3 Dekningsbidrag kjøttproduksjon sammenlignet med andre bruk

Beregningen av dekningsbidrag for hvert deltakerbruk fra «Arktisk storfekjøttproduksjon» er her sammenlignet med gjennomsnittet av utvalgte bruk fra dette prosjektet (Økonomien i spesialisert kjøttproduksjon på storfe). Tallene for brukene fra «Arktisk storfekjøttproduksjon» er gjennomsnitt av regnskapstall for to år (unntatt 1SG som er ett år), mens brukene i sammenligningsgruppene er gjennomsnitt for 2 – 3 år. For å finne bruk som egnet seg til sammenligning er det først sortert ut bruk som hadde driftsformer som ville vanskeliggjøre tallfesting av produksjonsinntekter og variable kostnader for produksjonen på det enkelte bruket. Deretter er brukene sortert etter andel av husdyrinntektene som kommer fra salg av livdyr. Dette for å finne bruk som kunne brukes til sammenligning med inndelingen i Figur 7.4. Bruk med omsetning i hovedsak som slakt har mindre enn seks prosent av husdyrinntektene som livdyr. For bruk med omsetning av både slakt og livdyr utgjør livdyr mellom 6 og 59 prosent av husdyrinntektene. Brukene i gruppen med i hovedsak omsetning av livdyr hadde over 60 prosent omsatt som livdyr. Til slutt er det plukket ut bruk med omtrentlig samme størrelse som hvert deltakerbruk i «Arktisk storfekjøttproduksjon».

Først de fire brukene som i hovedsak har omsetning som slakt (Tabell 7.2 og Tabell 7.3). Bruk 1 SG er sammenlignet med seks bruk med omtrent samme driftsform, og til bruk nr 7 KK er det funnet 20 bruk med tilsvarende driftsmåte.

Bruk 1 SG preges av svært stor omsetning av kjøtt og tilsvarende store variable kostnader til innkjøp av dyr og til kraftfôr. Dekningsbidrag uten tilskudd er kr 26 700 større enn sammenligningsgruppa. Bruk 7 KK fikk kr 65 200 kr mindre dekningsbidrag enn sammenligningsgruppa. Dette skyldes i hovedsak inntekter fra andre produksjoner og lavere gjødselkostnader på brukene i sammenligningsgruppa.

Tabell 7.2 Bruk som i hovedsak har omsetning som slakt, 1 SG og 7 KK

	1 SG	6 bruk	7 KK	20 bruk
	1 år	3 år	2 år	2 - 3 år
Storfekjøtt	4 821 200	1 681 000	275 200	283 100
Livdyr	504 300	7 400	7 700	3 100
Planteprodukter		59 500	0	18 400
Distriktstilskudd	957 000	212 500	61 900	35 800
Produksjonstilskudd mm	878 500	502 300	194 200	356 200
Andre inntekter	68 200	59 900	0	30 200
Sum produksjonsinntekter	7 229 200	2 522 600	539 000	726 800
Kraftfôr	1 316 100	522 300	65 400	53 500
Grovfôr mm	158 700	64 600	-8 300	33 800
Div. forbruksartikler	268 400	111 400	45 600	32 000
Gjødsel	219 300	107 200	62 300	34 300
Veterinær, medisin, inseminering	0	25 100	3 900	4 600
Kjøp dyr	2 848 200	457 500	21 600	24 300
Andre variable kostnader	40 000	3 400	8 600	3 300
Sum variable kostnader	4 850 700	1 291 500	199 100	185 800
Dekningsbidrag	2 378 500	1 231 100	339 900	541 000
Dekningsbidrag i % av prod.inntekt	33	49	63	74
Dekningsbidrag uten distriktstilskudd	1 421 500	1 018 600	278 000	505 200
Dekningsbidrag uten noen tilskudd	543 000	516 300	83 800	149 000

For 10 MR er dekningsbidrag uten tilskudd kr 41 200 større enn sammenligningsgruppa. Viktig her er mindre kostnader til gjødsel og til kjøp av dyr. Bruk nr 11 ORÅ oppnådde kr 112 800 større dekningsbidrag uten tilskudd enn sammenligningsgruppa. Dette skyldes i hovedsak større omsetning og mindre kostnader til kjøp av dyr hos 11 ORÅ.

Tabell 7.3 Bruk som i hovedsak har omsetning som slakt, 10 MR og 11 ORÅ

	10 MR 2 år	9 bruk 2 - 3 år	11 ORÅ 2 år	5 bruk 3 år
Storfekjøtt	904 700	916 300	1 577 000	1 303 300
Livdyr	0	16 500	38 800	8 900
Planteprodukter	0	31 000	0	41 500
Distriktstilskudd	196 100	123 600	304 800	167 900
Produksjonstilskudd mm	731 300	611 300	748 900	467 000
Andre inntekter	2 100	37 400	11 300	55 000
Sum Produksjonsinntekter	1 834 200	1 736 100	2 680 800	2 043 600
Kraftfor	225 400	255 700	590 700	432 500
Grovfor mm	32 700	38 100	39 500	59 800
Div. forbruksartikler	74 600	85 300	183 600	87 500
Gjødsel	20 000	82 600	129 800	82 300
Veterinær, medisin, inseminering	11 700	27 000	2 300	29 900
Kjøp dyr	92 800	128 600	129 100	293 300
Andre variable kostnader	31 000	8 500	20 000	4 100
Sum variable kostnader	488 200	625 800	1 095 000	989 400
Dekningsbidrag	1 346 000	1 110 300	1 585 800	1 054 200
Dekningsbidrag i % av prod.inntekt	73	64	59	52
Dekningsbidrag uten distriktstilskudd	1 149 900	986 700	1 281 000	886 300
Dekningsbidrag uten noen tilskudd	418 600	375 400	532 100	419 300

Tabell 7.4 viser tall for bruk med omsetning av både slakt og livdyr. Bruk 4 BB har forholdsvis like tall som sammenligningsgruppa på de fleste poster. Dekningsbidrag uten tilskudd ble kr 18 100 større enn sammenligningsgruppa. Bruk 6 JN har omtrent lik samlet omsetning av kjøtt og livdyr som sammenligningsgruppa, men betydelig større del omsatt som livdyr. Inntekter fra andre produksjoner i sammenligningsgruppa er hovedårsak til at de oppnådde kr 56 100 mer i dekningsbidrag uten tilskudd. For 8 KB er variable kostnader lavere enn i sammenligningsgruppa, men dette veier ikke opp for lavere omsetning. Dekningsbidraget ble kr 32 700 mindre enn sammenligningsgruppa. De tre brukene i «Arktisk storfekjøttproduksjon» har lave eller ingen kostnader til kjøp av dyr.

Tabell 7.4 Bruk som i hovedsak har omsetning som slakt og livdyr, 4 BB, 6 JN og 8 KB

	4 BB	11 bruk	6 JN	9 bruk	8 KB	14 bruk
	2 år	2 - 3 år	2 år	2 - 3 år	2 år	2 - 3 år
Storfekjøtt	186 100	185 300	211 000	398 500	84 000	128 900
Livdyr	136 400	88 800	311 400	125 200	78 400	65 500
Planteprodukter	0	21 800		50 500		11 400
Distriktstilskudd	35 600	25 000	44 700	45 100	26 100	16 400
Produksjonstilskudd mm	558 400	357 700	522 600	403 000	281 200	259 900
Andre inntekter	200	16 100		19 700	0	11 500
Sum produksjonsinntekter	916 700	694 700	1 089 700	1 042 000	469 700	493 600
Kraftfor	39 000	41 400	77 600	113 200	9 800	25 400
Grovfor mm	5 700	10 900	67 900	21 900	400	9 800
Div. forbruksartikler	43 800	31 700	77 600	58 500	27 800	19 700
Gjødsel	23 200	40 700	32 200	54 900	41 800	33 900
Veterinær, medisin, insemt.	36 300	5 200	61 000	27 200	5 400	3 100
Kjøp dyr	0	25 400	0	61 200	4 500	26 600
Andre variable kostnader	3 400	3 500	9 900	4 700	8 300	1 700
Sum variable kostnader	151 400	158 800	326 200	341 600	98 000	120 200
Dekningsbidrag	765 300	535 900	763 500	700 400	371 700	373 400
Dekningsbidrag i % av prod.innt.	83	77	70	67	79	76
Dekningsbidrag uten distr.tilsk.	729 700	510 900	718 800	655 300	345 600	357 000
Dekningsbidrag uten noen tilsk.	171 300	153 200	196 200	252 300	64 400	97 100

Tabell 7.5 viser tall for brukene som i hovedsak hadde omsetning som livdyr. 9 MG har noe større total inntekt, utenom tilskudd, enn sammenligningsgruppa. Men større variable kostnader på alle poster gjør av dekningsbidraget uten tilskudd ble kr 155 400 mindre enn sammenligningsgruppa. Også 12 SEH fikk betydelig mindre (kr 167 000) dekningsbidrag uten tilskudd enn sammenligningsgruppa. Også her er det større inntekter, men enda større variable kostnader som er årsaken.

Tabell 7.5 Bruk som i hovedsak har omsetning som livdyr, 9 MG og 12 SEH

	9 MG 2 år	7 bruk 2 - 3 år	12 SEH 2 år	7 bruk 2 - 3 år
Storfekjøtt	45 600	87 300	99 900	87 300
Livdyr	338 100	213 200	296 700	213 200
Planteprodukter	0	16 200	0	16 200
Distriktstilskudd	7 500	13 900	24 500	13 900
Produksjonstilskudd mm	664 200	340 100	885 100	340 100
Andre inntekter	0	45 900	1 800	45 900
Sum produksjonsinntekter	1 055 400	716 600	1 308 000	716 600
Kraftfor	25 300	41 800	110 300	41 800
Grovfor mm	29 100	20 100	38 400	20 100
Div. forbruksartikler	110 700	17 800	89 500	17 800
Gjødsel	30 600	25 300	25 600	25 300
Veterinær, medisin, inseminering	47 300	21 700	29 500	21 700
Kjøp dyr	71 100	21 600	51 400	21 600
Andre variable kostnader	20 900	10 200	16 600	10 200
Sum variable kostnader	335 000	158 500	361 300	158 500
Dekningsbidrag	720 400	558 100	946 700	558 100
Dekningsbidrag i % av prod.inntekt	68	78	72	78
Dekningsbidrag uten distriktstilskudd	712 900	544 200	922 200	544 200
Dekningsbidrag uten noen tilskudd	48 700	204 100	37 100	204 100

Alle deltakerbrukene fra «Arktisk storfekjøttproduksjon», unntatt 7 KK, har fått mer i tilskudd enn brukene i sammenligningsgruppene. Ettersom alle disse brukene ligger i Nord Norge må dette, i samsvar med gjeldende landbrukspolitikk, blant annet ses på som en kompensasjon for å drive produksjon i mer marginale områder.

8 Konklusjoner

Innen alle landbruksproduksjoner oppleves et stadig press om å drive bedre og mer effektivt. Derfor blir det viktig å finne ut hva som kjennetegner de som oppnår et godt økonomisk resultat, og hva gårdbrukere kan gjøre for forbedre resultatene sine. Opplysninger fra bruk med storfekjøttproduksjon i 2013–2015 viste store variasjoner i produksjonsresultat og økonomiske forhold fra en buskap til en annen. I følge undersøkelsen kan en i noen grad bedre fortjenesten i gardsdrifta ved å drive større og utvide antall storfe, men det er andre faktorer som betyr mer for det økonomiske resultatet.

Produksjonsresultatene viste for eksempel en gjennomsnittlig kjøttproduksjon på 223 kg kjøtt per ammeku, men mellom buskapene varierte kjøttproduksjonen fra 47 til 393 kg per ammeku. Bruk som produserte over 400 kg per ammeku ble her definert som okseoppdrett.

Som mål på økonomisk resultat ble først og fremst familiens arbeidsfortjeneste per årsverk brukt. I gjennomsnitt oppnådde alle bruk med storfekjøttproduksjon kr 185 100 i familiens arbeidsfortjeneste per årsverk, men variasjonene fra bruk til bruk er store. 80 prosent av brukene hadde et resultat mellom minus kr 89 900 og pluss kr 531 600. Brukene ble delt inn i en høy- og en lavgruppe, sortert etter familiens arbeidsfortjeneste per årsverk. Brukene med best timefortjeneste i jordbruket hadde i gjennomsnitt større buskaper enn de andre.

Gruppen med ammeku ble igjen delt inn sånn at vi fikk to grupper med like store bruk. Forskjellen mellom gruppene her lå først og fremst på de faste kostnadene. Lavgruppa har kr 6 700 mer i faste kostnader per ammeku enn høygruppa, og det er spesielt på maskinleie og leasing det er store forskjeller. Det er også stor forskjell på arbeidsforbruket mellom gruppene, og lavgruppa bruker mer enn 20 timer mer per ammeku enn høygruppa, og det tyder på at rasjonelle bygninger og effektiv drift er sannsynlige årsaker til dette. Brukene i høygruppa har også drevet gården noe lengre enn lavgruppa. Bygningskostnader har stor betydning for resultatet, og brukene med de høyeste bygningskostnadene får stort sett negativt resultat. Nettoinntekten var 443 500 høyere i høygruppa enn i lavgruppa. Ettersom brukene i høygruppa bruker færre timer på jordbruket, kan de også bruke flere timer på annet inntektsbringende arbeid.

Lavgruppa ligger konsekvent høyere på alle kostnadsposter, og for å oppnå et godt økonomisk resultat i storfekjøttproduksjonen er det viktig med kontroll på kostnadene, både faste og variable.

Materialet ble delt inn etter driftsformene «ammeku» og «okseoppdrett». Hele gruppen med ammekyr hadde et resultat på kr 182 600 i familiens arbeidsfortjeneste per årsverk, mens brukene med okseoppdrett hadde 206 900 i tilsvarende resultat. Brukene med okseoppdrett bruker i gjennomsnitt ca 2 400 timer totalt på jordbruket, og det er 425 timer mer enn gjennomsnittet for brukene med ammeku. Det er også gjort større investeringer i gruppa med okser, med totalt ca 3,8 mill. i eiendeler på jordbruket, mot ca 2,6 mill. i snitt på alle bruk med ammeku.

Spørreundersøkelsen viste at de aller fleste trivdes svært godt som storfekjøttprodusenter, til tross for misnøye med lønnsomheten i gardsdrifta og tid til ferie og fritid. Når vi ser på de faktiske regnskapstallene så er det ikke nødvendigvis de med det beste resultatet som er mest fornøyd. På punktet om tid til ferie og fritidsaktiviteter er de som driver med okseoppdrett mer tilfreds med situasjonen enn de med ammeku.

Gårdbrukerne i undersøkelsen har tro på framtida i jordbruket. De ble spurt om hvordan de tror at omfanget på deres gård vil være om 5-10 år sammenlignet med dagens nivå, og 71 prosent tror at husdyrproduksjonen vil være høyere enn dagens nivå.

Regresjonsanalysen konkluderer med at det synes mulig å bedre økonomien i storfekjøttproduksjonen ved å øke besetningsstørrelsen. Modellberegningene indikerer imidlertid at kostnadsreduksjonen er sterkt avtakende ettersom størrelsen øker, og at det bare er de aller minste bruka som kan forvente bedre økonomi ved å øke besetningsstørrelsen.

Ettersom bruk som i utgangspunktet har relativt like ressurser, vil det som kanskje betyr mest for drifta og økonomien på gårdsbruk være gårdbrukerens driftslederegneskaper, og dette er både vanskelig å tallfeste, og å skille fra ulike produksjonstekniske spørsmål.

8.1 Hva har andre undersøkelser kommet fram til?

I rapporten «Storfe, driftssystem og klima» (NIBIO 2016), er det regnet på ulike driftsformer innen storfekjøttproduksjon. Ved hjelp av driftsplanprogrammet «NLR Plan A» har Landbruk Nordvest analysert dekningsbidrag ved ulike framføringsstrategier for okser og kastrater (oktober 2015). Utgangspunktet for sammenligningen var et ønske om å vurdere ulike føringsstrategier i en grasbasert kjøttproduksjon. Intensiv-, moderat-, og ekstensiv framføring av okser og kastrater. Det er forutsatt høy grovfôrandel også i det intensive opplegget.

Det ble beregnet fire ulike framføringsstrategier for et bruk med tilgang til 250 dekar fulldyrka mark, 50 dekar innmarksbeite og i praksis ubegrenset tilgang til godt utmarksbeite. Kalkylen tok utgangspunkt i at det er mengden vinterfôr som er begrensende faktor. Kalkylen viser at den intensive framføringa gir et betydelig høyere totalt dekningsbidrag enn kastrater. Differansen i dekningsbidrag mellom intensiv framføring og kastrater er på kr 321 000 kr pr år. Det intensive driftsopplegget produserer 9,3 tonn mer kjøtt per år, med utgangspunkt i samme grovfôrareal, men mengden innkjøpt kraftfôr i det intensive opplegget er betydelig høyere.

I rapporten påpekes det også at utmarksressursene kan utnyttes betydelig bedre enn i dag. «I dag henter 2 millioner sau og lam, samt noen titusen storfe og hest ut ca. 300 millioner føreheter fra utmarksbeite. Dette tilsvarer ca. 2 millioner dekar fulldyrka grasareal¹⁰. I følge forsker Yngve Rekdal ved NIBIO er potensialet langt større, og det er beiteressurser nok til å doble føropptaket fra utmarksbeitene. I følge Rivedal m.fl. (2014) er det et stort potensial for økt bruk av gras og beiteressurser og redusert gjengroing dersom deler av den intensive oksekjøttproduksjon legges om til kastrater i tillegg til at man øker antall ammekyr.» Rapporten konkluderer også med at hvis kastratproduksjon skal bli lønnsom må det spesielle tilskuddsordninger til for å styrke økonomien.

Flaten (2011) konkluderer med følgende når det gjelder sauehold: «Brukerfamilier med større buskaper oppnådde heller ikke høyere nettoinntekt enn andre. Flere forhold antyder derfor at en bør være forsiktig med ukritisk å anbefale økt buskapsstørrelse som et tiltak for å bedre økonomien til hushold. Marginal- og individbetraktninger i konkrete brukssituasjoner, hver med sine forskjellige utgangspunkt, blir noe annet enn gjennomsnittstilnærminger på tvers av bruk i driftsgranskingsmaterialet. For de som har få andre muligheter på eller utenfor garden, er en større buskap en mulighet for å øke inntektene og sikre levebrødet, gitt at gjelds- og rentebelastningen ved en bruksutbygging i ei næring med liten inntjeningssevne ikke blir for stor. For brukerfamilier med flere alternativ, kan nettoinntekta derimot lettere gå ned om en utvider saueholdet på bekostning av annen næringsvirksomhet eller lønnsarbeid.»

Som for storfekjøttproduksjon er det vanlig i saueholdet å kombinere jordbruket med annet arbeid for oppnå en akseptabel nettoinntekt for familien. Flaten sier videre at «ved siden av disse store valgene må enhver gardbruker gjøre et stort antall beslutninger som hver for seg ikke har så store økonomiske konsekvenser. I saueholdet inkluderer dette valgproblem som f.eks. avl og rasevalg, lammetid, slaktetidspunkt og kjøttkvalitet, tidspunkt for utskifting av bl.a. søyer og maskiner, føring, fôrtyrking, beitebruk, ultralydmåling, bruk av gjeterhund samt helse- og dyrevelferdsspørsmål. Flere av disse spørsmåla blir mye diskutert blant saueholdere, på fagmøter og i fagtidsskrift. Økonomiske hensyn

¹⁰ <http://www.nationen.no/tunmedia/stort-utnyttet-potensiale-i-utmarksbeite/>

spiller antakelig en større rolle for de valg en treffer i slike situasjoner enn ved de riktig store valgene.» På de fleste av disse punktene kan en nok godt trekke paralleller til storfekjøttproduksjon.

Prosjektet «Storfesatsinga i Rogaland» er fremdeles under arbeid, men i prosjektperioden har det dukket det opp et «sideprosjekt» som de kaller: «Billige bygg til ammeku». Prosjektgruppa har vært på studietur til Irland, og har notert følgende kjennetegn på irske bygg til storfe:

- Åpne bygg med stort volum og stort luftskifte
- Spalter i kombinasjon med strø
- Fullspaltesystem med gummi på spaltene
- Storbingsystem på ammekua
- Kun uisolerte bygg
- Fokus på at dyret som skal produsere har best mulig klima når det er inne
- Løsninger der mordyret får mosjon er viktig – god kondisjon ved kalving

Prosjektet nevner også punkter som kan overføres til norske forhold:

- Storfe klarer seg utmerket i enkle og uisolerte bygg så lenge det blir skjermet for trekk
- Viktig med gode kalvegjømmer, der kalven har god plass på mykt underlag og er skjermet for trekk
- System for sikker håndtering av storfe viktig for en trygg arbeidsplass

De nevner også noen punkter som de mener ikke er så aktuelle for norske forhold:

- Fullspaltegolv til ammeku
- Utstrakt bruk av halm / strø
- Åpen forbindelse til gjødsellager...?

Prosjektet «Billige bygg» har også sett på konkrete regneeksempler på nye driftsbygninger. Ett eksempel er nybygg med plass til 48 mordyr. Forutsetningene er der betongspalter ved fôrgang, liggeplass med gummimatter, binger til kalving og kalvegjømme, full gjødselkjeller med 720 m³ (10 mnd lagring). Prisen ble totalt kr 2 420 000, og det vil si kr 50 431 per mordyr, eller kr 5 721 per m²

Andre forutsetninger her er 200 dekar dyrka mark og 150 dekar innmarksbeite, tilskudd etter gjeldende jordbruksavtale, faste kostnader estimert av Tveit regnskap og 10 prosent tilskudd fra Innovasjon Norge. En gårdbruker som driver godt vil da sitte igjen med kr 464 000 i driftsoverskudd, mens en som driver mindre godt vil få kr 272 000 i overskudd. Det som ikke er tatt hensyn til her er kostnad til grunnarbeid, egeninnsats eller innkjøp av dyr.

9 Forklaring på faguttrykk

Anleggsmidler er eiendeler som er bestemt til varig eie eller bruk, det vil si alle eiendeler unntatt omløpsmidler. Anleggsmidlene har en funksjonstid i foretaket på over ett år. Eksempler på anleggsmidler er jord- og skogbruksarealer, driftsbygninger, maskiner og produksjonsdyr.

Arbeid: Både ubetalt og betalt leid arbeid, og familiens arbeid, registreres i timer etter medgått arbeidstid. For personer under 18 år eller over 65 år regnes arbeidstimene om til fullverdige timer etter følgende reduksjonstabell:

Alder	Multiplikasjonsfaktor
12–14 år	0,6
15–16 år	0,8
17 år	0,9
66–70 år	0,9
over 70 år	0,7

Arbeidstid for kårfolk og familiens barn over 17 år som har arbeidet i jord- eller skogbruket, føres som leid hjelp i driftsregnskapet, selv om de ikke har fått utbetalt lønn. Familiens arbeid på nyanlegg blir ført særskilt, og vederlag for dette arbeidet blir balanseført.

All arbeidsinnsats i de ulike yrkesgreinene registreres, enten ved ukentlige noteringer eller i form av en mer summarisk årlig rapportering.

Avlinger registreres som lagringsdyktig mengde. For korn vil det si kilo med 15 prosent vanninnhold. Andre vekster registreres som kilo innhøstede rotvekster og poteter, kilo innkjørt høy, m³ ferdig surfôrmasse, FEm oppfôret gras, grønnfôr og beite. Alle avlinger omregnes til FEm per daa.

Avskrivninger defineres som planmessig fordeling av eiendelenes verdiforringelse over eiendelenes forventede levetid. Verdiforringelsen skyldes slitasje, elde og teknisk utvikling.

I skatteregnskapet blir de fleste avskrivbare eiendeler avskrevet etter saldoprinsippet; det vil si med en viss prosent av eiendelens bokførte verdi. Dette prinsippet fører til at de årlige avskrivningene avtar etter hvert som eiendelene blir eldre. De avskrivbare eiendelene er delt i ulike avskrivningsgrupper. Bygninger og anlegg avskrives individuelt, mens inventar, redskaper og maskiner avskrives kollektivt.

I driftsregnskapet benyttes lineære avskrivninger, slik at den nominelle verdiforringelsen blir like stor hvert år i avskrivningsperioden. De avskrivbare anleggsmidlene avskrives individuelt, og avskrivningstiden fastsettes ut fra sannsynlig varighet eller brukstid. Brukt utstyr avskrives dermed over kortere tid enn nytt utstyr.

Balansen er en oppstilling for brukerfamiliens eiendeler, gjeld og egenkapital per 31.12.

Balanseføring, grenser: Varige eiendeler balanseføres dersom kostprisen inklusive eventuell investeringsavgift er minimum 15 000 kr. Dette er samme beløpsgrense som i skatteregnskapet. Maskiner og redskap som brukes lite, kan det være aktuelt å balanseføre selv om kostprisen er mindre enn 15 000 kr.

I skatteregnskapet balanseføres bare en eventuell standardheving ved større reparasjons- og vedlikeholdsarbeid. I driftsregnskapet vil ofte en betydelig del av slikt arbeid bli balanseført og gjort til gjenstand for enten ordinære avskrivninger eller kostnadsfordeling over en kortere tidsperiode.

Bruk er en driftsenhet i landbruket. Den kan bestå av eid og/eller leid areal.

Brukeren er den som administrerer driftsenheten. Han eller hun vil som oftest være eier av hele eller deler av den faste eiendommen, og er vanligvis den som har flest arbeidstimer på bruket.

Brukerfamilien: Se *familien*.

Buskap: I skatteregnskapet er hele buskapen klassifisert som omløpsmidler og verdsatt etter standardiserte enhetspriser for variable oppdrettskostnader (tilvirkningsverdier). I driftsregnskapet verdsettes buskapen, som hovedprinsipp, til slakteverdi, med unntak for verpehøns, smågriser og hester. Okser, smågriser, slaktegriser og fjørfe til slakt blir klassifisert som omløpsmidler, mens resten av buskapen blir regnet som anleggsmidler (produksjonsdyr). Både i skatteregnskapet og i driftsregnskapet blir voksne dyr stående i balansen med den verdien de en gang er gitt.

Dekningsbidrag er produksjonsinntekter minus variable kostnader.

Driftsoverskuddet er produksjonsinntekter minus kostnader. Driftsoverskuddet er den godtgjørelsen familien får for innsatsen av eget arbeid og eventuelt ubetalt leid arbeid, og for egen og lånt kapital. Driftsoverskudd landbruk brukes som betegnelse på driftsoverskudd fra jordbruk, skogbruk, tilleggsnæring og familiens arbeid på nyanlegg.

Egenkapitalen (EK) er den delen av totalkapitalen som tilhører brukerfamilien. Egenkapitalen beregnes ved å trekke samlet gjeld fra samlet verdi av eiendelene.

Familien består av bruker og eventuell ektefelle, samboer eller partner og deres barn under 17 år.

Familiens arbeidsfortjeneste (beregnes bare for jordbruket) er driftsoverskuddet fratrukket kalkulert rente av eiendelene i jordbruket. Dette resultatmålet viser hva familien har igjen som godtgjørelse for egen arbeidsinnsats og for innsatsen til eventuelt ubetalt leid arbeidskraft. Som uttrykk for jordbrukseiendelens verdi brukes gjennomsnittet av inngående og utgående balanse.

Faste kostnader er kostnader som i en gitt periode ikke endrer seg nevneverdig med omfanget av produksjonen. Eksempler på faste kostnader er avskrivninger og vedlikehold av driftsbygninger.

Frasalg: Salgsinntekter fra aktiverte anleggsmidler blir behandlet forskjellig i skatteregnskapet og i driftsregnskapet. I skatteregnskapet blir gevinst eller tap ved salg av ikke avskrivbare anleggs-midler eller anleggsmidler med individuell avskrivning, periodisert over gevinst- og tapskontoen. Ved salg av anleggsmidler som avskrives som gruppe, er det ikke mulig å fastsette eventuell gevinst eller tap. Hele salgssummen blir derfor nedskrevet i vedkommende saldogruppe. I driftsregnskapet blir gevinst ved salg brukt til nedskrivning, og tap ved salg avskrives.

Ved frasalg av jord eller skog skal den bokførte verdien av det solgte arealet nedskrives til null i driftsregnskapet. Overskytende verdi føres som verdiregulering.

Gjeldsprosenten er familiens gjeld i prosent av totalkapitalen og viser hvor stor del av eiendelene som er finansiert med fremmed kapital

Inngående balanse (IB) er balanse ved regnskapsårets begynnelse.

Jordbruksareal: Arealet av hver enkelt vekst registreres i dekar med en desimal. Areal med natureng og overflatedyrket beite reduseres for uproduktivt areal slik at en kommer fram til et produktivt nettoareal. Andel av fellesbeite regnes som del av bruket. Jordbruksarealet omfatter både eget og leid areal, og det er registrert hvor stort det leide arealet er.

Kortsiktig gjeld er gjeld som normalt forfaller til betaling innen ett år fra regnskapsavslutning, eller som er direkte knyttet til bedriftens kortsiktige omsetning av varer og tjenester.

Kostnader er verdien av varer og tjenester som er satt inn i produksjonen i regnskapsperioden.

Langsiktig gjeld er gjeld som normalt forfaller til betaling ett år eller mer etter regnskapsavslutning, og som ikke er knyttet til bedriftens kortsiktige omsetning av varer og tjenester.

Lønnsevne beregnes bare for jordbruket og forteller hvor mye jordbruket kan betale for samlet arbeidsinnsats når all kapital har fått sin godtgjøring. Den angis i kroner per bruk eller kroner per time.

Nettoinntekt er samlet driftsoverskudd fra all næringsvirksomhet, med tillegg av lønnsinntekter, pensjoner, kalkulert vederlag for familiens arbeidsinnsats på nyanlegg samt renteinntekter. Rente- og kårutgifter er trukket fra.

Nettoinvestering er nyanlegg minus avskrivninger, frasalg og investeringstilskudd.

Netto mekaniseringskostnader omfatter alle kostnader vedrørende maskininnsatsen (traktorer, skurtresker, yrkesbil og andre maskiner og redskaper), inklusive rente av bokført verdi, men fratrukket inntekter fra utleie av maskiner:

Avskrivninger og vedlikehold

- + Drivstoffkostnader
- + Leieutgifter til maskiner og redskaper
- + Rentekrav
- = Brutto mekaniseringskostnader
- Leieinntekter av maskiner og redskaper
- = Netto mekaniseringskostnader

Produksjonsinntekter er verdien av varer og tjenester som er produsert i løpet av året. Produksjonsinntektene omfatter derfor både hva som er solgt eller tatt ut til forbruk i løpet av året, og endringene i lagerbeholdningene av disse produktene.

Rentekrav er kalkulert rente av gjennomsnittlig verdi av eiendeler i jordbruket. Rentekravet var 3 prosent i 2013 og 2014, og 2 prosent i 2015. Bakgrunnen for beregningen av rentekravet er alternativ plassering av kapitalen. Det er gjennomsnittlig 3 mnd. NIBOR-rente i regnskapsåret som er benyttet i beregningene.

Sparing er økning i egenkapitalen i løpet av året.

Ubetalt leid arbeid: I driftsregnskapet ble tidligere alt ubetalt arbeid i jordbruket som ble utført av personer utenom brukerfamilien verdsatt etter jordbrukstariff. Differansen mellom kalkulerte lønnskostnader og faktisk utbetalt lønn og arbeidsgiveravgift, ble betraktet som en gave til brukerfamilien og kalt gavearbeid. Fra og med 2002 blir det ikke lenger satt inn verdi på gratisarbeidet. Dette får effekt for noen lønnsomhetsmål, som driftsoverskudd, familiens arbeidsfortjeneste og nettoinntekt. Vederlaget til alt arbeid og egenkapital, og lønnsevnen, er ikke påvirket av denne endringen.

Utgående balanse (UB) er balansen ved utgangen av regnskapsåret.

Variable kostnader er kostnader som i en gitt periode forandrer seg proporsjonalt med omfanget av produksjonen, slik som f. eks. såfrø, gjødsel og innkjøpt fôr. Drivstoff regnes som en fast kostnad.

Årsverk: Et årsverk er i 2015 definert som 1 845 registrerte timer.

Litteratur

- Flaten, O., L. Rønning 2011. Best på sau – faktorer som påvirker økonomisk resultat i saueholdet. Notat 2011-3. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, Oslo, og Nordlandsforskning.
- Hansen, Ø. 2017. Økonomien i jordbruket i Nord-Norge 2015. NIBIO-rapport vol. 3, nr. 16 (2017) Norsk institutt for bioøkonomi, Ås
- Landbruksdirektoratet. Produksjonstilskuddsstatistikk
- NIBIO 2017. Driftsgranskingar i jord- og skogbruk. Rekneskapsresultat 2015. Norsk institutt for bioøkonomi, Ås
- Rivedal, S., Thorvaldsen, P., Øpstad, S., Øvreås O.J., Asheim, L. J., Haukås, T. 2014. Arealekstensive driftsformer i vestlandsjordbruket. Sluttrapport frå prosjektet «Utvikling og tilpassing av rammevilkår for arealekstensive driftsformer i vestlandsjordbruket for å ivareta eit ope jordbrukslandskap». Bioforsk Rapport vol.9 Nr. 171
- Resultatkontrollen. Budsjettnemda for jordbruket. 2017
- Rye, S.K.P, Holien, S.O., Staven, K., Vasseljen, J. 2017. Økonomien i landbruket i Trøndelag 2015. NIBIO-rapport vol. 3, nr. 33 (2017) Norsk institutt for bioøkonomi, Ås
- Storfe, driftssystem og klima. NIBIO-rapport vol. 2, nr. 38 (2016) Norsk institutt for bioøkonomi, Ås

Vedleggstabell 1

Spesifisering av inntekter, kostnader og resultatmål

Produksjonsinntekter

Slakt, storfe
Livdyr, storfe
Planteprodukter
Arealtilskudd
Husdyrtilskudd
Beitetilskudd
Drifts- og distriktstilskudd
Andre tilskudd
Andre inntekter

-Variable kostnader i alt

Såvarer, gjødsel og kalk
Kraftfôr
Veterinær og medisin
Kjøp av dyr
Forbruksartikler
Andre var. kostn.

=Dekningsbidrag

-Faste kostnader, ekskl. avskr.

Leid arbeid
Drivstoff
Vedlikehold maskiner og redskap
Vedlikehold bygninger
Jordleie
Maskinleie
Leasing
Elektrisk kraft
Andre faste kostn.

-Avskrivninger

Avskr. traktor
Tresker
Maskiner og redskap
Dr.bygn. bygningsdel
Dr.bygn. teknisk del
Andre avskr.

=Driftsoverskudd i jordbruket

- Kalkulert rente av eiendeler i jordbr.

= Familiens arbeidsfortj. i jordbruket

Familiens arb.fortj. i jordbr. per årsverk

Vedleggstabell 2

Resultatoversikt på bruk med storfekjøttproduksjon (n=99). Gjennomsnitt for årene 2013-2015. Tallene er i gjennomsnitt per bruk.

Variabelbeskrivelse	Gjennomsnitt	10 % persentil	90 % persentil
Produksjonsinntekter	1 206 065	411 560	2 243 308
Slakt, storfe	530 067	78 026	1 122 379
Livdyr, storfe	93 888	-	274 976
Planteprodukter	45 527	4 401	110 190
Arealtilskudd	122 525	52 311	212 230
Husdyrtilskudd	135 212	53 039	222 637
Beitetilskudd	43 584	14 205	75 777
Drifts- og distriktstilskudd	125 556	46 465	211 212
Andre tilskudd	74 568	22 967	150 808
Andre inntekter	35 137	-	86 007
Variable kostnader i alt	399 089	67 021	842 652
Såvarer og gjødsel	67 370	16 807	138 466
Kraftfôr	135 954	10 247	372 986
Veterinær og medisin	17 020	930	47 714
Kjøp av dyr	92 844	2 660	231 903
Forbruksartikler	34 828	4 358	72 993
Andre var. kostn.	51 073	5 158	131 296
Dekningsbidrag inkl. tilskudd	806 976	307 175	1 401 615
Faste kostnader, ekskl. avskr.	436 483	151 312	847 039
Leid arbeid	77 996	14 837	189 598
Drivstoff	36 811	8 616	65 410
Vedlikehold maskiner og redskap	55 142	13 705	109 982
Vedlikehold bygninger	27 896	7 634	52 915
Jordleie	25 968	-	74 691
Maskinleie	50 353	358	120 648
Leasing	49 072	-	140 503
Elektrisk kraft	18 671	6 324	33 306
Andre faste kostn.	94 574	44 433	141 696
Avskrivninger	136 571	47 506	237 930
Avskr. traktor	24 388	-	53 440
Tresker	609	-	-
Maskiner og redskap	35 935	5 515	67 202
Dr.bygn. bygningsdel	55 429	10 990	131 999
Dr.bygn. teknisk del	16 674	-	50 423
Andre avskrivninger	3 536	-	9 247
Driftsoverskudd i jordbruket	233 923	6 294	491 077
- Kalkulert rente av eiendeler i jordbr.	75 961	26 169	161 065
= Familiens arbeidsfortj. i jordbruket	157 961	-49 812	408 022
Familiens arb.fortj. i jordbr. per årsverk	185 107	-89 990	531 627
Lønnsevne per time	115,11	4,05	259,80

Vedlegg 3

Resultater fra intervjuundersøkelse

Bakgrunn	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)
Kvinne	3	2	1	2	1
Mann	14	8	6	5	9
Har ektefelle/samboer	13	7	6	5	7
Ugift	4	3	1	2	2
Gj.snitts alder i 2014	49,6	48,8	50,7	51,3	48,4
Gj.snitts overtakelsesår	1994	1995	1993	1990	1997
1. Hvor tilfreds er du med følgende forhold?					
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)
Sett ett kryss per linje hvor 1="Svært utilfreds" og 7="Svært tilfreds".					
Arbeidsoppgavene på garden	6,1	6,4	5,7	5,3	6,7
Livsstilen som følger med det å være bonde	5,9	6,3	5,4	5,4	6,3
Hva jeg har fått til i gardsdrifta	6,5	6,6	6,3	6,3	6,6
Lønnsomheten i gardsdrifta	3,2	3,3	3,1	3,0	3,4
Min betalingsevne (likviditet) i normalår	4,1	4,1	4,1	4,3	4,0
Kvaliteten på produktene fra garden	6,3	6,7	5,7	6,1	6,4
Garden som bosted	6,7	6,9	6,4	6,3	7,0
Garden som oppvekstplass for barn	6,6	6,9	6,3	6,1	7,0
Stressnivået knyttet til drifta	4,6	4,9	4,1	4,0	5,0
Stressnivået knyttet til forventninger fra omgivelsene	4,6	4,7	4,4	4,7	4,5
Tid til ferie og fritidsaktiviteter	4,5	5,3	3,3	3,3	5,3
Mitt sosiale nettverk	5,6	5,7	5,6	5,6	5,7
Min helse	5,2	5,3	5,0	4,4	5,7
Gjennomsnitt alle	5,4	5,6	5,0	5,0	5,7
2. Hvor viktige er disse informasjonskildene med hensyn til å gi deg kunnskap/rådgiving i gardsdrifta?					
	Gj.sn. alle (17 bruk)	ammekyr (10 bruk)	okser (7 bruk)	gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)
Sett ett kryss per linje hvor 1="Ikke viktig" og 7="Svært viktig".					
Fagsamlinger i regi av samvirke og landbruksorganisasjoner	4,8	5,2	4,1	4,1	5,2
Fagsamlinger i regi av offentlige etater	3,5	3,9	2,9	3,3	3,6
Produksjonsfaglig rådgivings-tjeneste (forsøksring, produsenttjeneste, veterinær m.m.)	5,3	5,1	5,6	5,4	5,2
Økonomisk rådgivings-tjeneste	5,4	5,7	4,9	4,6	5,9
Forhandlere av maskiner, bygninger m.m.	5,2	5,4	5,0	4,9	5,5
Vareleverandører (såfrø, gjødsel, plantevern, kraftfôr m.m.)	5,1	5,6	4,4	4,3	5,7
Aviser og fagtidsskrifter	5,1	5,4	4,7	4,9	5,3
Andre gardbrukere	5,3	5,4	5,1	5,3	5,3
Gjennomsnitt alle	5,0	5,2	4,6	4,6	5,2
3. Hvor fornøyd er du/der med følgende forhold i drifta?					
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)
Sett ett kryss per linje hvor 1="Ikke fornøyd" og 7="Svært fornøyd".					
Arbeidsforbruk	5,5	5,8	5,0	4,9	5,9
Dyrevelferd	6,4	6,6	6,1	6,1	6,6
Tilgang til livdyr av god kvalitet	5,1	4,1	5,1	4,7	4,4
Kalvestell	6,5	6,8	6,1	6,1	6,8
Bygningsløsning	5,5	5,4	5,6	5,9	5,2
Helse, miljø og sikkerhet (f.eks. store okser)	6,1	6,5	5,6	5,4	6,6
Tilgang til utmarksbeite	4,1	4,0	3,1	3,7	3,6
Utnytting av utmarksbeite	5,0	4,7	3,3	3,6	4,5
Faglig oppdatering (kurs, studieringer el.l.)	4,6	4,2	4,4	4,6	4,1
Produsentmiljø	5,1	4,9	5,4	5,3	5,0
Tilgang til leiejord	4,1	3,5	4,9	4,1	4,0
Avstand til leiejord	5,6	6,0	5,1	5,4	5,8
Pris på leiejord	4,4	3,8	5,3	4,7	4,2
Tilstand på leiejord	4,5	4,5	4,6	3,9	5,0
Gjennomsnitt alle	5,2	5,3	5,2	5,0	5,4

4. Føler du behov for mer kompetanse på noen områder?						
Hvor aktuelt er det for deg å delta på et to-dagers kurs om emnet?						
Sett ett kryss per linje hvor 1="Helt u aktuelt" og 7="Svært aktuelt".						
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)	
Dyrevelferd	3,1	3,3	2,9	3,3	3,0	
Avl	4,5	5,1	3,6	4,0	4,8	
Kalvestell	3,4	3,7	3,0	4,0	3,0	
Beitebruk	3,5	3,7	3,3	4,0	3,2	
Fóring	4,5	4,3	4,9	4,9	4,3	
Grovfóring	5,2	5,4	4,9	4,9	5,4	
Helse, miljø, sikkerhet	3,4	3,2	3,7	3,6	3,3	
Økonomi/regnskap	3,6	2,9	4,6	4,6	2,9	
Landbrukspolitikk	3,1	3,2	2,9	3,4	2,8	
Gjennomsnitt alle	3,8	3,9	3,7	4,1	3,6	
5. I det følgende har vi noen spørsmål om personlige kontakter, slik som slekt, venner, og bekjente.						
Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander? Sett ett kryss per linje hvor 1="Helt uenig" og 7="Helt enig".						
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)	
Det er lett for meg å få hjelp i gardsdrifta når jeg trenger det	5,8	6,2	5,1	4,4	6,7	
Treff med andre gardbrukere er en viktig kilde til trivsel for meg	5,5	5,7	5,1	4,9	5,9	
I lokalsamfunnet mitt er det godt landbruksmiljø	5,4	5,7	4,9	5,3	5,4	
Å være dyktig gardbruker gir anerkjennelse i lokalsamfunnet	5,1	5,1	5,1	5,0	5,2	
Jeg opplever det som svært meningsfylt å drive med storfekjøttproduksjon	6,6	6,9	6,3	6,3	6,9	
Gjennomsnitt alle	5,7	5,9	5,3	5,2	6,0	
6. Hvor viktig er følgende forhold i gardsdrifta for deg?						
Sett ett kryss per linje hvor 1="Ikke viktig" og 7="Svært viktig".						
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)	
Sørge for best mulig dyrevelferd	6,8	6,9	6,7	6,6	7,0	
Sikker og stabil inntekt	6,6	6,7	6,6	6,6	6,7	
Arbeide med dyr og/eller planter	6,6	6,8	6,3	6,3	6,8	
God oppvekstplass for barn	6,5	6,7	6,3	6,1	6,8	
Å kunne drive garden på heltid	6,3	6,6	5,9	6,4	6,2	
Ta vare på kulturlandskapet	6,3	6,5	6,0	6,1	6,4	
Livsstilen som følger med gardslivet	6,3	6,7	5,7	6,0	6,5	
Bidra til nasjonal matproduksjon	6,2	6,6	5,7	5,9	6,5	
Tid til ferie og fritidsaktiviteter	5,8	5,8	5,7	6,1	5,5	
Oppnå høyest mulig avkastn. ved inv.	5,8	5,7	5,9	5,9	5,7	
Forbedre garden til neste generasjon	5,8	6,2	5,1	5,4	6,0	
Størst mulig inntekt	5,6	5,3	6,0	5,9	5,4	
Ta vare på biologisk mangfold	5,4	5,5	5,3	5,0	5,7	
Begrense gjødsel og plantev.m.	5,4	5,6	5,0	5,1	5,5	
Videreføre familietradisjoner	4,8	5,0	4,4	4,4	5,0	
Arbeide med maskiner/teknisk utstyr	4,8	4,6	5,0	5,1	4,5	
Gjennomsnitt alle	5,9	6,1	5,7	5,8	6,0	
7. I hvilken utstrekning mottar du arbeidshjelp eller låner/leier redskap eller annet utstyr av personer innenfor disse gruppene?						
1=bidrar ikke, 2=bidrar sporadisk, 3=ofte, 4=ukentlig, 5=daglig, har ikke=hopp over spørsmålet (antall svar i parentes)						
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)	
Ektefelle/samboer	3,7 (16)	4,0 (9)	3,3 (7)	3,2 (6)	4,0 (10)	
Foreldre eller svigerforeldre	1,8 (14)	2,4 (7)	1,1 (7)	1,3 (4)	2,0 (10)	
Dine eller partners barn	2,9 (15)	3,3 (8)	2,6 (7)	2,5 (6)	3,2 (9)	
Andre	2,8 (14)	2,6 (7)	3,0 (7)	2,8 (4)	2,8 (10)	
Gjennomsnitt alle	2,8	3,1	2,5	2,4	3,0	

8. Hvor ofte snakker du med personer som har følgende kvalifikasjoner?						
Spørsmålet gjelder både i og utenfor yrkessammenheng. Sett ett kryss per linje.						
1= sjeldnere enn en gang per halvår, 2=1-5 ganger per halvår, 3= månedlig, 4=ukentlig, 5=daglig						
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)	
Andre bønder	4,1	4,0	4,1	4,0	4,1	
Mekaniker/maskinkyndig	3,0	2,7	3,0	2,9	2,8	
Forhandlere av driftsmidler (f.eks. gjødsel, fôr, drivstoff, maskiner)	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	
Landbruksrådgivere (inkl. Nortura o.l.)	2,6	2,7	2,4	2,3	2,8	
Landbrukskontor/forvaltning	2,1	2,1	2,0	1,9	2,2	
Regnskapsfører	2,4	2,4	2,4	2,1	2,6	
Bankforbindelse	1,6	1,6	1,6	1,1	1,9	
Gjennomsnitt alle	2,7	2,6	2,7	2,5	2,8	
9. Hvordan er kapasiteten på garden tilpasset nåværende produksjon?						
Sett ett kryss per linje hvor 1="Alt for liten kapasitet" og 7="Mye ledig kapasitet".						
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)	
Maskinelt utstyr (traktor, redskap, tresker etc.)	4,7	4,7	4,7	4,7	4,7	
Arbeidskraft	3,3	3,6	2,9	2,9	3,6	
Innmarksarealer	3,6	3,5	3,9	4,0	3,4	
Beitearealer	2,6	2,6	2,7	2,6	2,7	
Husdyrrom	3,4	3,6	3,1	3,7	3,2	
	3,5	3,6	3,5	3,6	3,5	
10. Hvordan oppfatter du produksjonsevnen til jorda og utmarksbeitet ditt?						
Sett ett kryss per linje hvor 1="Svært dårlig" og 7="Svært god".						
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)	
Jordbruksareal i drift - eget areal	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	
Jordbruksareal i drift - leid areal	4,9	4,8	5,1	4,4	5,3	
Grøfte/dreneringstilstand, eget areal	5,4	5,4	5,3	5,0	5,6	
Grøfte/dreneringstilstand, leid areal	4,7	4,7	4,7	4,0	5,2	
Utmarksbeite (kun for de med beitedyr i utmark - 11 bruk)	5,4	5,6	5,0	4,8	5,7	
Gjennomsnitt alle	5,2	5,2	5,1	4,8	5,5	

11. Vennligst vurder følgende utsagn:						
Sett ett kryss per linje hvor 1="Helt uenig" og 7="Helt enig".						
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)	
Gardsdrifta gir meg en robust og sikker sysselsetting	6,1	6,4	5,7	6,4	5,9	
Jeg driver garden ut fra rene bedriftsøkonomiske prinsipper	3,9	4,1	3,6	4,4	3,5	
Gardsbruket mitt er godt rustet for framtida	4,8	4,7	5,0	4,6	5,0	
Jeg forventer bedre økonomiske rammevilkår for gardsdrifta om 5-10 år	4,8	4,9	4,6	4,4	5,0	
Jeg forventer et forbedret økonomisk resultat av gardsdrifta om 5-10 år	5,7	5,7	5,7	5,3	6,0	
Jeg er optimist med tanke på jordbrukets fremtid i Norge	5,2	5,1	5,4	4,6	5,7	
Jeg er optimist med tanke på eget gårdsbruks fremtid i Norge	5,2	5,6	4,7	4,3	5,9	
Gardsbrukets økonomi avhenger mer av landbrukspolitikken enn av mine egne beslutninger	4,4	4,5	4,1	5,1	3,8	
Uiformingen av landbrukspolitikken de kommende årene vil være avgjørende for om garden er i drift om 5-10 år	4,0	4,8	2,9	4,1	3,9	
Fortsettelse spørsmål 11. Vennligst vurder følgende utsagn:						
Sett ett kryss per linje hvor 1="Helt uenig" og 7="Helt enig".						
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)	
Norges forhold til EU/EØS/WTO gjør at jeg for tiden ikke foretar store investeringer i gardsdrifta	2,4	2,4	2,3	3,4	1,6	
Usikkerheten rundt fremtidig landbrukspolitikk er et stort problem når jeg skal treffe viktige beslutninger i gardsdrifta	3,1	3,1	3,0	3,6	2,7	
Jeg legger stor vekt på å holde meg informert om Norges forhold til EU/EØS/WTO	3,1	3,4	2,6	3,1	3,0	
Gjennomsnitt alle	4,3	4,4	4,0	4,4	4,2	
12. Hvordan tror du drifta på garden din er om 5-10 år?						
1=trolig ja, 2=trolig nei, vet ikke=hopp over spørsmålet						
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)	
Er med i driftsfellesskap/samdrift	nei (16)	nei (9)	nei (7)	nei (7)	nei (9)	
Startet opp (nye) tilleggsnæringer med utgangspunkt i gardens ressurser	ja (4) nei (13)	ja (2) nei (8)	ja (2) nei (5)	ja (1) nei (6)	ja (3) nei (7)	
Garden er overdratt til en etterfølger	ja (6) nei (9)	ja (5) nei (4)	ja (1) nei (5)	ja (3) nei (3)	ja (3) nei (6)	
Driver økologisk	ja (2) nei (15)	ja (1) nei (9)	ja (1) nei (6)	ja (1) nei (7)	ja (1) nei (9)	
Gardsdrifta er avviklet (dersom "Trolig ja", gå til spørsmål 16)	Ett bruk svarte "vet ikke", ingen svarte "trolig ja"					
13. Hvordan tror du omfanget på gardsdrifta vil være om 5-10 år sammenlignet med i dag?						
1=avviklet, 2=lavere, 3=som i dag, 4=høyere						
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)	
Jordbruksareal i drift	3,4	3,2	3,3	2,7	3,6	
Husdyrproduksjon	3,7	3,3	3,7	2,9	3,9	
Intensitet i jordbruket (avlinger, avdrått)	3,5	3,5	3,4	3,3	3,6	
Antall produksjoner i tradisjonelt jordbruk	3,2	3,2	3,1	3,0	3,3	
Videreforedling og evt. salg av gardsprodukter	3,3	3,3	3,3	3,1	3,4	
Brukerfamiliens arbeidsinnsats på bruket	3,2	3,2	3,1	3,0	3,3	
Brukerfamiliens arbeidsinnsats utenfor bruket	2,6	2,7	2,6	2,6	2,7	
Samarbeid med andre bønder	3,2	3,3	3,1	3,0	3,4	
Leid arbeidskraft	3,6	3,6	3,6	3,6	3,6	
Gjennomsnitt alle	3,3	3,3	3,3	3,0	3,4	

14. Hvilken bakgrunn og kompetanse har du og din evt. ektefelle/samboer?					
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)
Bruker hovedsakelig vokst opp på dette gardsbruket	10	6	4	3	7
Partner hovedsakelig vokst opp på dette gardsbruket	1		1	1	
Bruker hovedsakelig vokst opp på et annet gardsbruk	5	2	3	2	3
Partner hovedsakelig vokst opp på et annet gardsbruk	4	3	1	3	1
Bruker eller partner hovedsakelig vokst opp i bystrøk	7	5	2	1	6
Bruker har bodd mer enn 5 år som voksen utenfor dette lokalsamfunnet	8	5	3	3	5
Partner har bodd mer enn 5 år som voksen utenfor dette lokalsamfunnet	8	6	2	3	5
Bruker fullført 3-årig videregående skole	12	7	5	5	7
Partner fullført 3-årig videregående skole	11	6	5	2	9
Bruker fullført minst 2 år med høyere utdanning	7	4	3	1	6
Partner fullført minst 2 år med høyere utdanning	5	4	1		5
Forts. tabell 14. Hvilken bakgrunn og kompetanse har du og din evt. ektefelle/samboer?					
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)
Bruker har minst ett år med landbruksfaglig utdanning	11	8	3	4	7
Partner har minst ett år med landbruksfaglig utdanning	6	2	4	2	4
Bruker har tidligere erfaring med å starte en bedrift (utenom gardsdrift)	7	3	4	3	4
Partner har tidligere erfaring med å starte en bedrift (utenom gardsdrift)	3	2	1	2	1
Bruker har annen yrkeserfaring utenom gardsdrift	15	9	6	6	9
Partner har annen yrkeserfaring utenom gardsdrift	14	8	6	5	9
Bruker og/eller partner utfører selv i stor grad vedlikehold av maskiner	9	5	4	6	3
Bruker og/eller partner utfører selv i stor grad vedlikehold av bygninger	17	10	7	7	10
Bruker og/eller partner deltar aktivt som håndverker ved nybygg	13	8	5	5	8
Bruker eller partner fører regnskap selv	2	2			2
15. Hver linje nedenfor inneholder to påstander om gardsdrifta.					
Vennligst kryss av ett av svaralternativene 1-7 på hver linje.					
Sett kryss ved alternativ 1 om påstanden til venstre passer best med din oppfatning.					
mens alternativ 7 krysses av om påstanden til høyre passer best.					
	Gj.sn. alle (17 bruk)	Gj.sn. ammekyr (10 bruk)	Gj.sn. okser (7 bruk)	Høy- gruppe (7 bruk)	Lav-gruppe (10 bruk)
Ved oppstart av storfekjøttproduksjon ble det vektlagt følgende:					
Viktigst å komme raskt i gang - Utredet grundig ulike løsninger for bygning og	5,3	5,6	4,9	5,1	5,4
Basert kun på egne vurderinger - Bruk av fagrådgivere som sparringspartnere	4,3	3,9	4,9	4,6	4,1
Ved beslutninger om drifta foretrekker vi følgende:					
Å følge innarbeidet drift og rutiner - Stadig på utkikk etter nye muligheter	5,3	4,9	5,9	5,7	5,0
Gå skrittvis og forsiktig fram i utviklinga - Omfattende og dristige beslutninger	4,2	3,9	4,6	4,3	4,1
16. Hva er evt. til hinder for at du kan utvide produksjonen?					
Eksempel på svar:					
		Størrelse på driftsbygning			
		Ønsker ikke mer gjeld			
		Tilgang på leiejord			
		Bygningskapasitet og økonomi			
		Bygnings-, jord-, og maskinkapasitet			
		Areal			
		Økonomi			
		Ingenting			
17. Nedenfor kan du komme med utfyllende kommentarer til spørsmålene.					

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.